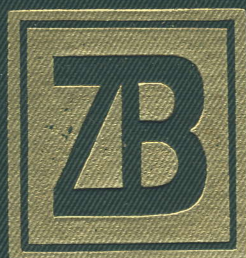
JACK LONDON

CRVENO BOŽANSTVO

480

ZABAVNA BIBLIOTEKA

ZABAVNA BIBLIOTEKA
UREĐUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ

JACK LONDON

CRVENO BOŽANSTVO

PRIPOVIJEST SA SALOMONSKIH OSTRVA

KOLO XL. ZAGREB 1930. KNJIGA 480.

NAKLADA ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA

Dosad su u izdanju „Zabavne Biblioteke" izašle tri knjige Jack Londonove: „KĆI SNIJEGA", „MORSKI VUK" i „PRIČE S JUŽNOGA MORA".

THE RED ONE

CRVENO BOŽANSTVO

Eto, to je bilo! Iznenadno razlijevanje strahovitoga zvuka! Po shvaćanju Bassetta, koji ga je čuo, mogla je ovako zvučati samo trublja Posljednjega Suda. Židovi Jerihona — mislio je on — mogli bi se lako srušiti na ovako silan i strašan izazov. Tisuću puta pokušavao je on uzalud analizirati taj zvuk, koji se širio daleko po Salomonskim ostrvima. Gorsko ždrijelo, iz kojega je dopirao, ozvanjalo je od nabujalog zvučnog vala preplavljujući zemlju, oblake i nebo. Raspaljenom fantazijom upoređivao je on taj zvuk s moćnim pokličem prethistorijskoga Titana, kojega je zahvatilo bjesnilo. Uspinjalo se sve više i više, izazivajući i tražeći, s takvom dubokom punoćom, kao da je namijenjeno ušima s onu stranu uskog sunčanog sistema. U tome se zvuku osjećao i prosvjed, što nema uha, koje bi čulo i shvatilo njegov izražaj. Tako je barem mislila bolećiva duša Bassettova. A ipak se trudio da analizira taj zvuk. Grmio je kao grom, a bio mekan kao kakvo zlatno zvono; bio nježan i melodičan kao kuckanje na nekoj srebrnoj struni — ne, nije tako i nije bila ni mješavina od svega toga. U Bassettovu rječniku i u njegovu iskustvu nije bilo ni riječî, ni uporedaba, kojima bi mogao označiti skupni utisak toga zvuka.

Vrijeme je prolazilo. Minuti su postajali četvrtima, a četvrti polovinama, no žuborenje zvukova nije prestajalo, mijenjajući neprestano ton, a ostajući ipak jednolično, dok napokon nije postalo ne-

jasno i dok nije zamrlo — upravo onako strahovito, kako je i započelo. Postalo je mješavinom od nejasnog mumljanja i gigantskog šaputanja. Jecajući povlačilo se u orijaške grudi, iz kojih je bilo i izlazilo — ma kakove bile te grudi — dok nije bijesno zagrgoljilo objavljajući i smrt i radost, a trudeći se, da još uvijek bude čuveno, prokazajući neku kozmičku tajnu, neko saznanje o beskrajnoj važnosti i značenju. Rasplinulo se u sablasni žamor, koji je zaboravio i svoju prijetnju i svoje obećanje i postao nečim, što je još dugo, pošto se izgubilo, kuckalo u svijesti bolesnikovoj. Kad već Bassett ništa nije mogao čuti, pogledao je na sat. Trajalo je čitavu uru, dok se trublja Posljednjega Suda izgubila u ništa.

Je li to bio njegov »mrki toranj«? . . . Bassett se duboko zamisli, sjetivši se svoga browninga, i stade promatrati svoje skeletne ruke, isušene od teške tropske vrućice. I nasmiješi se, kad se sjetio mladoga Harolda, koji je rukom, slabom kao što je sada bila njegova, podigao rog do usana. Pitao se, da li su prošli mjeseci ili godine, kad je prvi put čuo ovaj tajanstveni zov na obali Ringmanu? Da ga ko ubije, ne bi umio odgovoriti. Bolest je tako dugo trajala. Koliko je mogao sa sigurnošću izračunati vrijeme, prošli su odonda mjeseci, ali nikako nije mogao izračunati duge razmake između groznice i vremena, kad je izgubio svako osjećanje. I opet se dao na domišljanje. Kako je s kapetanom Batemanom, koji plovi sa crnačkim robljem na brodu »Nari«? I da li je kormilar Batemanov, kojemu je organizam sav rastrojen od teškoga pića, već umro od deliriuma tremensa?

Iza toga tegobnoga mozganja opet je Bassett u smućenoj glavi prošao sve, što se je dogodilo od dana, kad je na obali Ringmanu prvi put čuo tajanstveni zvuk i pojurio u grmlje, da ga potraži. Sagava se tome opirao. Bassett ga je u duhu gledao pred sobom s onim smiješnim majmunskim licem, iz kojega

je izbijao strah, s kutijama na leđima, a s Bassettovom mrežom za hvatanje leptirova i s puškom u rukama, govoreći u trepang-mješavini engleskog kolonijalnog dijalekta: »Meni čini mnogo strah u grmlje; puno zločestih mladića u grmlje«.

Bassett se turobno nasmiješio, kad se toga sjetio. Sagava je bio strašljiv, ali se pokazao vjernim, pa je s njim bez opiranja pošao u šumu, da pronađe izvor onog neobičnog zvuka. Bassett je došao do zaključka, da to nikako ne može biti vatrom provrtano deblo, koje iz dubina šume poziva u boj. Varao se i u tome, da izvor ili razlog zvuku ne može biti dalje od jednoga sata hoda, pa da će se on lako moći povratiti do ponoći i stići na brod »Nari«, koji ga je čekao na obali.

»Veliki buka tamo ne dobro; tamo đavo-đavo«, govorio mu je Sagava, a u tome se Sagava nije varao. Zar mu nije glava bila odrezana, čim se stala spuštati noć? . . . Bassettovim tijelom prostruja groza. Bez sumnje je i Sagava bio požderan od »zločestih mladića u grmlje«. Gledao ga je pred sobom, kako ga je posljednji put vidio, gdje leži na uskom utreniku bez glave, bez sačmene puške i bez sve prirodopisne opreme svoga gospodara. I sve se to dogodilo, dok bi dlanom o dlan udario. Još čas prije vidio ga je Bassett, pošto se obazreo, kako strpljivo tapa iza njega sa čitavom opremom. Čas kasnije pala je glava sa Sagavinih ramena. A onda su se započele i Bassettove osobne neprilike. Pogledao je na slabo zarasle okrnjke svog kažiprsta i srednjaka na lijevoj ruci i počesao njima brazgotinu na potiljku. Bio je sa strelovitom brzinom pognuo glavu i udarac šumskog napadača djelomice odbio ispruženom lijevom rukom, kad ga je imala da zahvati sjekira na dugom držalju. Iskupio je svoj život sa dva prsta i jednom nezgodnom ranom na potiljku. Jednom cijevi svoje sačmene puške istisnuo je život iz napadača, koji je i njemu htio odrezati glavu, dok je drugu sasuo u one napadače, koji su se bili nadnijeli nad Sagavu,

pa je barem imao to zadovoljstvo, da je onaj, koji je otrčao sa Sagavinom glavom, ponio u sebi i veći dio naboja. Sve se je to odigralo za trenuće oka. Na uskom utreniku, što su ga utrli divlji veprovi, ležao je samo on, ubijeni napadač i ono, što je ostalo od Sagave. Iz tamnoga grmlja nije se čulo nikakovo šuškanje, ni žamor ičega živog. Strašno se osjećao. Prvi put u životu, ubio je, eto, jedno ljudsko biće. I kad je gledao to djelo svojih ruku, smučilo mu se.

Iza toga započeo se lov. On se povukao na veparski utrenik pred svojim progoniteljima, koji su ga odvojili od obale. Koliko ih je moglo biti, nije mogao pogoditi. Prama onome, što je od njih vidio, mogao je biti jedan kao i stotina. Bilo je pouzdano, da su se neki uzverali na drveće, pa dalje promicali kroz krošnje, ali ih on nije vidio osim možda samo odraz njihovih sjena. Ali je svaki čas — nije znao, odakle su bile bačene — prozujala pokraj njega mala strelica, udarala u stabla pokraj njega ili padala na zemlju. Šiljak im je bio od kosti, a batrljice načičkane perjem; to perje, koje je bilo iščupano sa grudi kolibri-â, prelijevalo se kao drago kamenje u svim duginim bojama. Jedanput — još se i sada, poslije tolikoga vremena, pakosno nasmijao, kad se toga sjetio — bio je ugledao iznad sebe jednu sjenku, koja se ukočila i zastala u istom trenu, kad je on pogledao gore. Bassett nije mogao ništa razabrati, ali se odluči da nasumce puca, pa je ispalio onamo dobar naboj sačme. Vrišteći kao divlja mačka, skotrljala se sjenka i pala, kroz paprat i orhideje, pred njegove noge. I još uvijek, ričući od bola i bijesa, zabila je svoje ljudske zube u teške Bassettove čizme. Ali ni on nije ostao prekrštenih ruku, nego je svojom slobodnom nogom ugušio rikanje. I Bassetta je već i samog prožela tolika divljoća, da se — uz samo spominjanje na ovaj doživljaj — od radosti na glas nasmijao.

A kakva je onda došla noć! Nije ni čudo, da mu je zasjela za vrat tako zloćudna groznica, pošto su

ga te noći izujedali tisuće otrovnih moskita (komaraca). Bolno stezanje u zadobivenoj rani nije bilo ništa u poređenju s tim ujedima, od kojih se nije mogao obraniti. A da upali vatru, to se nije usudio. Komarci su mu tijelo doista do vrha napunili otrovom, tako da je ujutro s nateklim, gotovo zatvorenim očima, kao slijep, otumarao dalje ne brinući se ni najmanje, da bi mu mogla biti odrezana glava, a tijelo poći za Sagavinim prama vatri, koja će ga isušiti. Za dvadeset i četiri sata postao je podrtina od tijela i duše. Jedva je zadržao razum, jer ga je strašno otrovanje gotovo nagnalo u ludilo. Nekoliko puta je ispalio svoju pušku-ptičaricu na sjenke, koje su ga u korak slijedile. Razne mušice i kukci još su povećavali njegove muke, dok su njegove krvave rane privlačile čitave rojeve od odurnih muha, koje su lijepo visile na njegovim ranama, pa su morale biti otjerane ili zgnječene.

Još je jedanput istoga dana čuo čudesno zveketanje, koje se sada činilo, da je dalje odmaklo, ali je ipak nadglasavalo nedaleko ratno bubnjanje u šumi. A baš se je u tome varao. Mislio je, da je odmakao i da se nalazi između njega i obale kod Ringmanu-a, kojoj se tobože približavao, a kad tamo, zalazio je sve dublje u tajanstveno srce neistraženog ostrva. Onako premoren, prospavao je noć na zakušljanom korenju jednog indijskog smokovog stabla, dok su ga komarci po miloj volji boli.

Otsad su dolazili dani i noći, koji su ostajali u njegovom pamćenju nejasni kao mòra. Kao jasne vizije sjećao se, kako se iznenada našao usred šume u jednom selu, iz kojega su se pred njim raštrkali i stari ljudi i djeca u džunglu — do jedne jedine osobe. Zaprepastilo ga, kad je osjetio tik iznad sebe štektanje kao da se neka zvijer previja od bola i straha nad njim, a kad je podigao oči, ugledao je — jednu djevojku, ili prije neku mladu ženu, koja je na žarkom suncu bila obješena o jednu ruku. Možda je ondje visila već nekoliko dana. To je nagoviještao

njezin otečeni jezik, koji joj je visio iz usta. Još je bila živa i buljila je u njega sa strahom. Ne može joj se pomoći — mislio je on, pošto je opazio njene natečene noge, na kojima je vidio, da su joj uda izlomljena, a velike kosti prelomljene. Odluči, da ju ustrijeli i time dovrši strašnu viziju. Ali se nije sjećao, da li ju je doista ustrijelio ili nije. Isto se tako nije sjećao, kako je zapao u to selo ili kako mu je pošlo za rukom, da ga opet ostavi.

Kroz Bassettovu glavu vukle su se kojekakve isprekidane slike, kad je mislio o tom periodu svog strašnog tumaranja. Sjećao se, kako je zapao u neko drugo selo sa desetak koliba i kako je rastjerao svojom puškom-ptičaricom sve ljude osim jednog starca, koji je bio odviše slab za bježanje, a koji je iza njega pljuvao, stenjao i hroptao, dok je otvarao svoju zemljanu peć i sa užarenog kamenja izvukao pečeno odojče, koje se pušilo, kad ga je starac delikatno zamotao u zeleno lišće i pružio ga njemu. Ovdje ga je zaokupila divlja raspuštenost. Pošto se najeo do grla i sa zadnjom četvrtinom odojčeta u ruci spremao na odlazak, namjerice je svojom staklenom lećom zapalio slamni krov jedne kolibe.

Ali se u Bassettovo pamćenje najdublje zarezala vlažna i nezdrava džungla. Upravo je zaudarala od gada, a vladala je u njoj vječita tama. Vrlo je rijetko prodirao u nju tračak sunca kroz krošnjati krov stotinu stopa iznad njega. A pod tim krovom bujala je visoka močvarna vegetacija, odurne nametnice, što su se spuštale u dekadentnim oblicima, koji izviru iz smrti i uviru u smrt. Kroz tu zbrku tumarao je on, neprestano progonjen sjenama ljudoždera i zlih duhova, koji se nisu usuđivali otvoreno stati pred njega, ali su pouzdano znali, da će ga, prije ili kasnije, pojesti. Bassett se sjećao, kako se je u to doba, u svijetlim momentima, sâm upoređivao s ranjenim bikom, kojega progone coyoti (vukovi), koji su prevelike kukavice, da se uhvate zbog njegova mesa u koštac, ali ipak znadu, da mora doći do svršetka, pa da će se onda do mile volje nažderati. I kao što su rogovi i kopita bikova ugrožavala coyote, tako je ugrožavala i njegova puška-ptičarica urođenike Salomonskih ostrva, one crne bušmanske sjenke na ostrvu Gudalcanaru.

Onda svanu dan, kad je dopr'o do travnog područja. Odjedared, kao od božje ruke božjim mačem prerezana, završavala se džungla. Rub šume, okomit i crn, mogao je imati odozgor do dolje oko sto stopa. A odavde dalje rasla je trava, živa, meka, tanka trava za pašu, koja bi obradovala svakog zemljodjelca i svaku životinju, a koja se širila daleko, čitave milje, sve do hrpta velikoga ostrva, do one visoke gorske kose, koju je neka revolucija zemlje izbočila, izbušila i nakostriješila, a još ju nisu ugasile razorne tropske kiše. Trava!

Zašao je u nju desetak koračaja, zakopao lice u nju, mirisao ju i napokon klonuo od grčevitog plača . . .

A dok je plakao, zaorilo je čudesno zveketanje — kad bi riječ »oriti« (kako je on često odonda mislio) mogla označiti ovaj neiskazano mekan melodični žubor. Bilo je melodično kao nikoji drugi žamor, što ga je ikada čuo u životu. Silan je bio s tako jakom rezonancijom, da je izgledao kao da izlazi iz kakve orijaške nemani s bakrenim grlom. Dozivao ga je s druge strane ogromne savane (poljane) i dolazio je kao blagoslov za njegov napaćeni duh.

Sjećao se, kako je s mokrim obrazima ležao u travi, ne jecajući više, nego prisluškujući zvuk i čudeći se, kako to, da ga može čuti čak na obali Ringmanu. Mislio je: neka igra od zračnog pritiska ili neka zračna struja mora da ga tako daleko nosi. Slične prilike možda će se desiti tek za hiljadu dana ili tek za deset hiljada dana; ali je jedan takav dan bio upravo onaj, kad se on iskrcao sa »Nari-a«, da nekoliko sati provede u hvatanju leptirova. Naročito je išao za čuvenim »leptirom džungle«, koji je, od

jednoga vrška krila do drugoga, mjerio čitavu stopu, a da i ne spominjemo crnu njegovu baršunastu boju, koja je dolazila od visokih krošanja, pod kojima se uvijek u mraku nalazio, pa se zato i mogao oboriti samo sačmom iz puške-ptičarice. Zato je Sagava i nosio tu pušku sa dvadeset kalibri.

Dva dana i dvije noći trebao je on, da pređe preko onog travnog pojasa. Mnogo je za to doba pretrpio, ali je progonjenje na rubu džungle prestalo. Od žeđi bi bio skapao, da ga drugoga dana nije osvježila jaka oluja.

A onda je došla Balata. Na prvom sjenovitom mjestu, gdje je gusto šumsko džbunje zamijenilo široku ravnicu, bio se on srušio, da umre. Ona je u prvi mah, kad je opazila njegovu nemoć, kriknula od radosti i spremila se, da mu debelom granom iz šume razmrska lubanju. No možda je odustala od toga baš zbog njegove krajnje nemoći, a možda i zbog svoje ženske radoznalosti. Svakako se skanjivala, jer kad je on otvorio oči, opazio je, da ga revno proučava. Najviše su je iznenadile njegove plave oči i bijela koža. Bez bojazni čučnula je do njega, pljunula na njegovu nadlakticu i prstima istrla blato, koje mu se nakupilo ondje za dugotrajnog vrludanja po džungli i prekrilo prvobitnu bjeloću.

On je gotovo zinuo od čuda, kad ju je ugledao, jer na sebi nije imala ništa konvencionalno. Nasmijao se videći, da je u pogledu odjeće bila upravo onako nevina kao Eva prije pripovijesti o smokovu listu. U isti mah i mesnata i mršava, s nesimetričnim udima i mišićima, koji su izgledali kao izrezana užeta, od djetinjskih vremena pokrivena blatom, koje se ispiralo samo kod proloma oblakâ — bila je tip žene tolike rugobe, kakvu je ikada oko jednoga prirodoslovca ugledalo. Prsa su joj podjednako odavala i zrelost i mladost, pa ako je išta nagoviještalo njezin spol, nagoviještao je jedini ukras, što ga je nosila, a koji se sastojao od svinjskog repića, koji je bio

zaboden u jagodicu lijevoga uha. Repić je bio još tako svjež, da joj je s oguljenog vrška kapala krv na rame kao kapljice upaljene svijeće. A tek njeno lice! Iskreveljena mješavina majmunskih crta, probijena izvraćenim širokim mongolskim nozdrvama; s ustima, koja su labavo visila pod ogromnom gornjom usnom i odjedanput nestajala u uleknutom podvoljku. Oči su joj bile izbuljene i turobne, blistajući kao u majmuna, zatočena u kavezu.

Ni voda, koju mu je u jednom listu donijela iz šume, pa ni stari, natruli komad svinjetine nije mogao u njegovim očima izbrisati njenu neiskazanu rugobu. Pošto je u svojoj slabosti prožvakao komadić mesa, zaklopio je oči, da ju ne mora gledati, ali mu ih je ona opet prstima otvorila, da se zapilji u njihovu plavet. U tom času opet se oglasilo zveketanje. Sada je bilo bliže, mnogo bliže, on je to znao, a znao je i to, da je — unatoč tegotnom njegovom putovanju — do toga zvuka još nekoliko sati daleko od onoga mjesta. Djelovanje zvuka bilo je za Balatu porazno. Srozala se i šćućurila, otkrenuvši lice, stenjući i škrgućući zubma od straha. A kad je zveketanje, iza punog sata trajanja, utihnulo, zaklopi Bassett oči i zaspa, dok je Balata s njega brisala muhe.

Kad se probudio, bila je noć, a Balate je bilo nestalo. No on je osjećao, da mu se snaga opet povratila, a pošto mu je već bilo u tijelo ucijepljeno previše moskitova otrova, a da bi mogao osjetiti nove ubode, zaklopi oči i otspava neprekidno sve do izlaza sunca. Malo kasnije stiže i Balata dovedavši sa sobom desetak žena, koje uza svu rugobu ipak nisu bile ružnije od nje. Po njenom ponašanju vidjelo se, da ga smatra svojim vlasništvom, jer ga je ona pronašla, a ponos, s kojim ga je pokazivala, djelovao bi na njega komično, da mu položaj nije bio tako očajan.

Kad se je kasnije iza strašno dugoga pješačenja srušio u hladovini stabla kruševca pred kolibom Đavola-đavola, Balata je vrlo živo ostajala pri tome,

da ga želi zadržati za sebe. Ngurn — kojega je Bassett kasnije imao upoznati kao doktora Đavola-đavola, kao svećenika i seoskog medecinara — želio je opet njegovu glavu za sebe. Druge majmunske ličnosti, koje su se oko njega cerile i klepetale, a koje su, sve bez izuzetka, bile gole i zvjerskog izgleda, kao i Balata, tražile su njegovo tijelo, da ga speku. U ono doba Bassett još nije razumijevao njihova jezika, ako su se oni čudni glasovi, koje su izbacivali iz grla, da izraze svoje misli, uopće mogli počastiti imenom »jezika«. Ali je Bassett vrlo dobro razumio, zarad čega se prepiru, pošto su muškarci opipavali njegovo meso, kao da je on kakva roba u mesarskoj prodavaonici.

Malo je trebalo, pa bi Balata u prepirci bila pobijeđena, kad se dogodila nesreća. Jedan od muškaraca, koji su radoznalo pregledavali Bassettovu pušku-ptičaricu, nategne kokot i povuče otpinjač. Trzaj kundaka, koji je udario natrag i zabio se u potrbušnicu čovjeka, nije bio najkrvaviji rezultat ovog pregledavanja, pošto je sačma iz daljine od jednoga metra naprosto otkinula glavu jednom debatantu.

Čak je i Balata pobjegla s drugima, a kad su se povratili, Bassett je opet bio gospodar svoje puške, premda se, zbog nastupa groznice, jedva mogao držati na nogama. Ipak je — premda su mu zubi od groznice cvokotali, a zasuzile oči jedva mogle što vidjeti — održavao oslabljelu svijest dotle, dok Bušmane nije natjerao u strah staklenom lećom, žigicama, satom i kompasom. Naposljetku je s nekom naročitom religioznom svečanošću ubio iz puške jedno odojče i onda odmah pao u nesvijest.

Bassett napne mišice na rukama, da vidi, koliko je još moglo ostati jakosti u onolikoj slabosti, pa se polako i glavinjajući digne na noge. Bio je strašno iscrpen; iza toliko mjeseci, otkako se oporavio od bolesti, nije nikada mogao doći do svoje nekadašnje snage. A sada se bojao recidive, koja mu se već nekoliko puta vraćala. Bez ikakovih lijekova, čak i bez kinina, dosad mu je polazilo od ruke, da se odupre najgoroj kombinaciji malarije i crne groznice. A da li će tako ići i dalje? To se uvijek pitao. Jer kao rođeni naučenjak nije htio umrijeti prije, nego što ne riješi zagonetku, koja se krila iza onog zvučnog zveketanja.

Podupirući se o štap, otetura ono nekoliko koračaja do kolibe Đavola-đavola, gdje je vladala smrt i Ngurn u pomrčini. Gotovo isto onako mračna i smrdljiva kao i džungla, bila je i kuća Đavola-đavola — tako je bar mislio Bassett. Ali se u njoj zadržavao njegov najmiliji drug i žive njegove novine: Ngurn, koji je uvijek bio raspoložen za pripovijedanje i za kakvo raspravljanje, dok je sjedio na smrtnom pepelu i u lakom dimu oštroumno mozgao, preparirajući one ljudske glave, koje su visile s roga pod krovom. Bassett je naime u svijesnim časovima svoje dugotrajne bolesti proučio psihološke osobine i fonetičke teškoće jezika Ngurnova, Balatina i Vngngnova. Ovaj posljednji bio je glupi, mladi poglavica plemena, kojim je vladao Ngurn i koji je — kako se u narodu pogovaralo — bio sin Ngurnov.

»Hoće li Crveni danas govoriti?« zapita Bassett, koji se bio već toliko priučio na starčev odurni posao, da se je mogao zanimati i za dalje sušenje lubanjâ.

Pogledom specialista pregledavao je Ngurn glavu, na kojoj je baš radio.

»Potrajaće deset dana, dok uzmognem reći ‚gotovo', jer još niko nije kadio ovakvu glavu, kakva je ova«.

Bassett se u duši smijao, što se starkelja uvijek klonio, da s njim govori o »Crvenom«. Još nikada nije ni Ngurn ni ikoji član ovog čarobnjačkog plemena odao ništa o tjelesnim osobinama Crvenoga. Tijelo je ipak morao imati taj Crveni, kad je mogao proizvoditi onoliki zvuk, no premda su ga svi nazivali »Crveni«, Bassett nije bio siguran, da je

»crveno« označivalo njegovu boju. Ali su svakako bila crvena njegova djela i sposobnost, sudeći po onom, što je Bassett saznao o njemu. Kako ga je izvijestio Ngurn, ovaj Crveni ne samo da je imao veću životinjsku snagu nego ikoje božanstvo među susjednim plemenima i ne samo, da je vječito žeđao za crvenom krvi živih ljudskih žrtava, nego su i susjedna božanstva bivala njemu prinošena kao žrtve i mučena za njega. On je bio bog desecima udruženih bušmanskih sela, koja su sva nalikovala na ovo, koje je bilo centralno selo, iz kojega se vladalo udrugôm i savezom. S pomoću Crvenoga bila su mnoga tuđa sela poharana, pa i uništena, a zarobljenici žrtvovani Crvenome. To se događalo još i danas, a potjecalo je iz davnih vremena, te se predavalo od koljena na koljeno kao davnašnja baština. Dok je Ngurn bio još mlad čovjek, digla su se plemena s druge strane travne zemlje na ratno plijenjenje u ove krajeve. Prigodom njihova povlačenja zasužnjili su Ngurnovi ratnici mnoge zarobljenike, pa je preko stotinu same djece žrtvovano Crvenome, a osim toga još mnogi muževi i žene.

»Gromovnik« bilo je jedno od mnogih imena, koja je Ngurn nadjevao tajanstvenom božanstvu. Gdjekada je bio nazivan i »glasnim dozivačem«, »onaj s božanskim glasom«, »s ptičjim grlom«, »jedini, koji ima glas sladak kao medena ptica«, »mili pjevač« i »od zvijezdâ rođeni«.

A zašto »od zvijezda rođeni«? Uzalud je Bassett navaljivao pitanjima na Ngurna. Prama pripovijedanju starog vrača Đavola-đavola, bio je Crveni uvijek isti, upravo onakav, kakav je danas: uvijek je pjevao i svoju volju nametao ljudima grmljavinom. Ali je drugoga mišljenja bio Ngurnov otac, koji je sada, zamotan u suhoj rogožini, visio iznad njihovih glava među pocrnjelim rogovljem kuće vračeve. Pokojni mudrac mislio je, da je Crveni došao iz zvjezdane noći, jer zašto bi ga inače stari, zaboravljeni ljudi — tako je glasio njegov argument — nazivali »od zvijezda rođeni«? No Bassett nije mogao a da ne prizna, da u tom argumentu ima vjerojatnosti. Ali je Ngurn uvjeravao, da za dugih godina svoga života, u kojima je vidio tolike zvjezdane noći, nije nikada na stepi ili u džungli našao nijedne zvijezde — premda ih je tražio. Vidio je, doduše, prosipanje zvijezdâ na nebu (ovo je bio odgovor na Bassettov prigovor), ali je isto tako viđao i fosforesciranje gljiva i njima sličnog raslinja, truloga mesa i krijesnica u tamnim noćima, plamenove upaljenih šuma, pa ipak — što su bili vatra, plamen i žeravica, kad su se ugasili? Ništa drugo, nego uspomena na stvari, koje su prestale bivstvovati, kao i uspomene na brakove, koji su provedeni, svečanosti, koje su zaboravljene, na želje, koje su samo kosturi od želja, žarke, rasplamćene, ali koje nisu stvarne, jer ne donose čovjeku ni olakšanje, ni oslobođenje. Što je s jučerašnjim apetitom? Što je s mesom divljega vepra, koga nije pogodila strelica lovčeva? Nevjenčana djevojka, koja je umrla prije nego što ju je poznao mladić?

Zvijezda, po tvrđenju Ngurnovu, nije mogla biti uspomena — kako bi uspomena mogla biti zvijezda? Za čitavog svog dugoga vijeka nije on na noćnom zvjezdanom nebu opazio nikakovih promjena. Još nikada nije vidio, da ijedne zvijezde ne bi bilo na svom mjestu. Osim toga, zvijezde su bile vatra, a Crveni nije vatra — ovo nedobrovoljno otkrivenje nije Bassettu mnogo kazivalo.

»Hoće li Crveni sutra govoriti?« pitao je.

Ngurn sažme ramenima, kao da je mislio kazati: »A ko to može znati?«

»A prekosutra? . . . A prekosutra?« navaljivao je Bassett dalje.

»Vrlo bih rado kadio i sušio tvoju glavu«, reče Ngurn, mijenjajući razgovor. »Tvoja je drugačija od drugih glava. Nijedan Đavo-đavo nema u svojoj zbirci takve glave. Ja bih je dobro preparirao. Mje-

sece i mjesece utrošio bih u to. Mjeseci bi dolazili i prolazili, a dim bi bio vrlo primjeren; ja bih sam pošao na skupljanje goriva za kađenje. Koža bi ti ostala glatka, kao što je danas«.

On ustane i posegne za jednom glavom, koja je bila zamotana u rogožinu viseći u tami među bezbrojnim glavama na rogovlju, i stade je odmotavati.

»Evo jedne glave, koja je nalik na tvoju«, reče on — »ali je rđavo preparirana«.

Bassett, naslutivši, da se radi o glavi nekog bijelog čovjeka, naćuli uši, jer je već odavna došao do uvjerenja, da Bušmani, koji žive u srcu velikoga ostrva, nisu nikada došli u doticaj s bijelim čovjekom. Tâ oni nisu poznavali ni englesko »trepang-narečje«, koje se govori svagdje na jugozapadnom dijelu Tihoga oceana. Nisu poznavali ni duhana, ni baruta. Malobrojni njihovi dragocjeni noževi bili su priugotovljeni od željeznih obruča, a rijetke njihove, još dragocjenije »tomahawke« (jatagani) oteli su — kako je Bassett mislio — od Bušmana ispreko travne zemlje, koji su ih na sličan način dobili od ljudi iz koraljnog primorja, a koji su gdjekada dolazili u doticaj s bijelim ljudima.

»Drugi narodi ne umiju baratati s glavama«, reče stari Ngurn, pošto je iz zamazane rogožine odmotao glavu, koja je bez sumnje potjecala od bijeloga čovjeka, i stavio je u Bassettove ruke.

Bila je, svakako, stara, a nekada je morala biti i bijela, što je potvrđivala plava kosa. Bassett bi mogao priseći, da je u davnim vremenima morala pripadati kakvom engleskom mornaru, kako je mogao zaključiti po teškim zlatnim naušnicama, koje su još visile u osušenim ušima.

»Što se tvoje glave tiče«, povrati se stari vrač opet na svoju omiljelu temu — —

»Slušaj, da ti nešto kažem«, prekide ga Bassett, kojemu je sijevnula u mozgu nova ideja. »Kad umrem, neka ti bude slobodno preparirati moju glavu, ako me prije odvedeš, da vidim Crvenoga«.

»Pa tvoju ću glavu svakako dobiti, kad umreš«, odbije Ngurn njegov predlog i s brutalnom iskrenošću divljaka doda: — »Uostalom, ti i nemaš više dugo da živiš. Već si i sada gotovo mrtav čovjek. Svaki dan postaješ slabiji. Za nekoliko mjeseci ja ću tvoju glavu ovdje u dimu vrtjeti i vrtjeti... Znaš, lijepo je za dugih popodneva ovako vrtjeti glavu čovjeka, kojega smo poznavali ovako, kako ja poznajem tebe. Onda ću s tobom govoriti i ispričati ti mnoge tajne, koje danas želiš znati. A nama ne može škoditi, jer ćeš i tako biti mrtav«.

»Ngurn!« plane odjedanput Bassett. »Tebi je poznat onaj mali grom u željezu, što ga uvijek nosim sa sobom«. Bilo je to upozorenje na pušku-ptičaricu, koja je čitavom plemenu ulijevala strah u kosti. »Mogao bih te, dakle, u svako doba ubiti, a onda nećeš dobiti moju glavu«.

»Onda će ju dobiti Vngngn ili ko drugi od moga naroda«, uvjeravao ga je Ngurn s uživanjem. »Pa će se ipak vrtjeti u dimu kuće Đavola-đavola. Što me prije ubije tvoj grom, to će se prije tvoja glava kaditi u ovom dimu«.

Bassett osjeti, da je u ovoj prepirci pobijen.

Što je bio Crveni? — pitao se Bassett tisuću puta za narednih sedmica, kad mu se činilo, da je nešto ojačao. Koje je bilo vrelo čudesnoga pjevanja? Što je bio taj sunčani pjevač, taj od zvijezda rođeni, to tajanstveno božanstvo, koje se ponašalo zvjerski kao i oni crni, hiroviti majmunski ljudi, koji su mu se molili — to biće, čije je srebrno, bikovsko pjevanje i zapovijedanje Bassett tako dugo slušao iz velike daljine?

Ngurna nije mogao podmititi nudeći mu svoju glavu, da ju obrađuje poslije njegove smrti. Vngngn, slaboumni poglavica, bio je tako glup i stajao je toliko pod vodstvom Ngurna, da se uopće na njega nije moglo računati. Tako je preostala jedina Balata, koja je od časa, kad ga je našla i kad je svoju smi-

iješnu žensku rugobu počela ogledavati u njegovim plavim očima, postala njegova nepokolebljiva obožavateljica. Ona je bila žena, a on je odavna znao, da put, kojim bi se ona dala navesti na izdaju svoga plemena, prolazi kroz njeno žensko srce.

Bassett je bio izbirljiv čovjek, pa nikada nije mogao zatomiti izvjesni strah, što ga je od prvoga časa u njemu izazvala njena ženska grozota. Kod kuće u Engleskoj, nisu za njega žene nikada imale naročitoga čara. A sada je odlučio, da se počne ofrkavati i udvarati ovoj nevjerojatno odvratnoj Bušmanki, gazeći svu svoju otmenost i osjetljivost. Do ovakove odluke mogao je doći samo čovjek, koji se pošto poto želi žrtvovati za svoju nauku.

Prožme ga groza, ali on otkrene lice i sakrije svoje grimase i svoju odvratnost, kad je ovio svoju ruku oko njenih ramena, koja su bila pokrivena korom od nečistoće, i kad je osjetio na svom vratu i bradi dodir njene zamršene kose, namazane smrdljivim zejtinom. Ali je gotovo ciknuo, kad mu se ona, odmah u početku njegova umiljavanja, odazvala rastezanjem ustâ i radosnim, svinjskim groktanjem. To mu je bilo previše. Ali je ipak prvo, što je učinio prigodom ovog neobičnog snubljenja, bilo, da ju je odveo do rijeke i pošteno joj sastrugao blato s tijela.

Od toga vremena posvećivao joj se kao vjeran snubok s tolikom upornošću i žestinom, koliko je mogao u sebi prigušiti odvratnost. Ali je ipak nastojao odbiti vjenčanje, koje je ona neprestano predlagala, da se provede po svim običajima njezina plemena. Na svu sreću bio je sveti plemenski zakon u koječemu vrlo strog. Tako se, naprimjer, Ngurn nikada nije smio dotaći kostiju, mesa ili kože jednoga krokodila. To mu je bilo određeno već kod samog rođenja. A Vngngnu je bilo zabranjeno, da se ikada maši kakve žene. Narušavanje ovog »tabu-a« (svetog zakona), ako se ikada događalo, moglo se okajati samo smrću žene zavodnice. Prigodom Bassettova dolaska dogodilo se, da je jedno djevojče od devet godina kod igranja posrnulo i palo na svetoga poglavicu. I djevojčeta je netragom nestalo. Šapatom pripovijedala je Balata Bassettu, da je djevojčica tri puna dana i tri noći umirala pred Crvenim. Za Balatu bio je tabu plod kruševca. Za to je Bassett bio vrlo zahvalan. Njezin je tabu mogla biti — i voda.

Za sebe izmislio je on naročiti tabu. Mogao bi se oženiti — izjavio je — samo u ono doba, kad Južni Križ bude stajao na zenitu neba. Pošto se razumijevao u astronomiju, odgodio mu se na taj način termin vjenčanja na devet mjeseci, pa se nadao, da će do toga vremena biti mrtav ili će umaknuti na obalu s konačnim upoznavanjem Crvenoga i izvorom čudesnoga zveketanja.

Spočetka je zamišljao Crvenoga kao ogroman kip Memnona, koji u izvjesnoj temperaturi, koja ovisi o sunčanoj svjetlosti, daje od sebe one čudesne zvukove. Ali je Bassett ovu svoju hipotezu zabacio, kad je iza jednog bojnog pohoda bila dovučena čitava četa ratnih zarobljenika, koji su žrtvovani Crvenome noću i po kiši, a zveketanje Božanstva zvučalo je jače nego obično.

U društvu Balate, a gdjekada i s muškarcima i s nekoliko žena, smio je džunglu pretražiti do tri četvrtine uokrug. Ali je posljednja četvrtina, u kojoj je obitavao Crveni, bila — tabu. Bassett se sve žešće ulagivao Balati, a gledao je i na to, da se ona sve češće pere. Kao Evina kći, bila je ona spremna na svaku izdaju za svoju ljubav. A on — premda je u njemu pogled na nju izazivao odvratnost, a dodir s njom očaj, pa premda se ni u snu nije mogao nje otresti — ipak je uvidio istinu, koja važi u čitavom svijetu o njenom spolu: da je njoj i do njenog života manje stalo nego do sreće svoga ljubavnika, s kojim se nadala vjenčati. Romeova Julija ili Balata? U čemu se sastojala glavna razlika? Između blagog i nježnog produkta najveće civilizacije i nje-

nog bestijalnog konstrasta, koji je iza Julije zaostajao za čitava tisućljeća — nije bilo nikakove razlike. Bassett je bio u prvom redu naučenjak, a tek iza toga čovjek. U srcu džungle Guadalcanarske izvodio je jedan pokus, kao što bi u svom laboratoriju pokušavao izvesti kakvu kemijsku reakciju. Pojačavao je svoj lažni žar za Bušmanku, a njegova želja, da stupi okom u oko sa Crvenim, postajala je sve jača. Priznavao je staru istinu, da žena uvijek mora izvući kraći kraj. Balata se bacala, kolika je duga i široka, na trulo tlo džungle, obuhvatala mu rukama noge, ljubila mu stopala i izvodila iz grudi cvrkutave glasove, uz koje je njega od glave do pete prožimala ledena hladnoća. Molila ga je i preklinjala, da radije ubije nju, nego da traži od nje taj najveći dokaz ljubavi. Pripovijedala mu je, kakva je kazna propisana za onoga, ko prekrši tabu Crvenoga: — nedjelja dana mučenja na živom tijelu, a potankosti toga mučenja zabijala je ona pred njim u glib šumski, dok on nije živo osjetio, da ljudska fantazija ne može ni zamisliti strahote, što ih čovjek čovjeku može nanijeti.

A ipak je Bassett ostajao pri tome, da svoju mušku volju udovolji na račun žene, kako bi riješio misterij Crvenoga, pa makar ona morala umirati polaganom, strašnom smrću i vrišteći od bola. I pošto je Balata bila žena, popustila je. Povela ga je u zabranjenu četvrt šume. Strmi brijeg, koji se spuštao sa sjevera prema sličnoj strmini, koja je dolazila s juga, súzio je rijeku, u kojoj su oni lovili ribu, u duboko, tamno ždrijelo. Pošto su hodili ždrijelom jednu milju, put se odjednom počeo uspinjati i oni pređoše preko jednog gorskog sedla od hrapavog vapnenca, koji je Bassetta, kao geologa, zainteresirao. Verući se sve više — premda se on, već zbog tjelesne slabosti, morao često odmarati — stigoše na šumovitu visinu, dok nisu došli na jednu golu visoravan. Bassett utvrdi, da je sve tlo ondje bilo posuto vulkanskim pijeskom, jer je njegov džepni

magnet mogao na sebe privući čitave gomilice oštroga zrnja.

Vodeći Balatu za ruku, stiže on na sredini ravnice do jedne strašne jame, koja je očevidno bila ljudskom rukom iskopana. Kroz glavu sijevnuše njemu strelovitom brzinom stare priče, napomene iz navigacije po Južnom moru, deseci činjenica i sporednih fakata. Sjetio se Mendane, koji je obreo ova ostrva i dao im ime »Salomonska ostrva«, pošto je držao, da je ovdje naišao na čuvene majdane toga biblijskoga kralja. Nekada su se ljudi smijali djetinjskoj lakovjernosti staroga moreplovca, a ipak je sada on, Bassett, stajao na rubu jedne jame, koja je potpuno nalikovala na afrikanske dijamantske majdane.

A ipak ono, u što je on sada uperio svoj pogled, nije bio nikakav dijamant. Sličnije je bilo biseru s dubokim duginim sjajem jednoga bisera, ali tako ogromnog, da svi biseri sviju vremena, skupljeni na jednom kupu, ne bi bili tako veliki. A imao je boju, kakvu nije nikakav biser niti išta drugo moglo imati, — imao je boju Crvenoga. A Bassett je smjesta došao do uvjerenja, da je to s â m C r v e n i! Potpuna kugla od dvjesta stopa u promjeru, kojoj je najviši vršak ležao stotinu stopa ispod visine one visoravni. Boja joj je bila kao lakirana. Doista, mislio je, da je to lakiranje izvedeno ljudskim rukama, ali sa tolikim savršenstvom, da to nikako nisu mogli izvesti necivilizirani ljudi, kakvi su u ovom kraju živjeli. Sjajna trešnjova crven, kao da je bila naslagana crvena boja na crvenu. Sve se je blistalo na sunčanoj svjetlosti, kao da tinja sloj pod slojem od crvenila.

Uzalud ga je Balata odvraćala od toga, da siđe dolje. Bacila se u prah, a kad je pošao stazom, koja se vijugala uz stijenu jame, išla je za njim zgurena i štekćući od straha. Bilo je jasno, da je crvena kugla iskopana iz zemlje kao neka dragocjenost. Bassettu pade na pamet malobrojno žiteljstvo svih dvanaest udruženih sela, kao i primitivno oruđe i metode, pa dođe do uvjerenja, da ni deset hiljada

generacija ovoga plemena nije moglo iskopati ovu ogromnu udubinu.

Dno jame bilo je zasuto ljudskim kostima, među kojima su ležali oštećeni i prelomljeni seoski kumiri od drveta i kamena. Neki između njih, označeni nepristojnim totemističkim komadima i znakovima, bili su izrezani od čvrstih debala, a visoki četrdeset do pedeset stopa. Bassett opazi, da nije bilo kumirâ, koji bi pretstavljali kornjače i morske pse, inače tako čestih u primorskim naseljima, a upravo ga je nagnalo u čudo, kad je opazio velik broj motiva sa šljemovima. Odakle su ovi divlji žitelji, usred mračnoga Guadalcanara, mogli poznavati šljemove? Zar su Mendanini ratnici nosili šljemove? Zar su doprli ovamo prije nekoliko stoljeća? A ako nisu, od koga su Bušmani dobili taj motiv?

Gazeći preko isprebacanih kumira i kostiju s Balatom, koja je štektala iza njega, stiže on do sjene ogromne kugle i napokon je se dotakne šiljcima prstiju. Nije bila lakirana. Površina joj nije bila ni glatka, nego upravo hrapava i puna udubina; ovdje-ondje opažale su se i neke mrlje, znakovi od žege, rastaljena mjesta. Materijal, od kojega se kugla sastojala, bio je metal, ali takva mješavina, kakve on nije nikada vidio. Što se tiče boje, jasno se opažalo, da nije namazana, nego je metal tako od prirode bio obojen.

Bassett pređe šiljcima prstiju, koje je dotle mirno držao na metalu, po površini kugle i osjeti, kako je čitavo gigantsko čudovište primilo život i reagiralo. To je bilo nevjerojatno! Tako lagan doticaj s ogromnom masom!

A drhtala je uz dodir prstiju u ritmičkim vibracijama, koje su se obraćale u šušketanje i mrmorenje, tako nježno, da je nalikovalo na šaputanje, koje je bilo meko kao da je živo. Dahtalo je kao vilinski rog, pa je Bassett osjećao, da bi tako moralo zvoniti božansko zvono, kad bi moglo doprijeti preko svemira na zemlju.

On pogleda na Balatu, da ju nešto zapita, ali je nju povalio na zemlju glas Crvenoga, što ga je on izazvao. Ležala je stenjući među kostima. Nato se on povrati pregledavanju čudovišta. Bilo je šuplje, a sastojalo se — po njegovom mišljenju — od kovine, koja na zemlji nije poznata. Ljudi su je u davnim vremenima s pravom nazvali »rođenom od zvijezdâ«. Mogla je doći samo sa zvijezdâ. A nije nipošto bila slučajna tvorevina. Bilo je to djelo umjetnosti i razbora. Ono savršenstvo u obliku, ona šupljina nije mogla biti rezultat prostoga slučaja. Bez sumnje je bila proizvod drugih, neshvatljivih inteligencija, koje su fizički radile s kovinama. Bassett je buljio u kuglu, dok su mu se mozgom nagonile hipoteze, tražeći razjašnjenje i povijest ovog dalekog putnika, koji se je kroz svemirsku noć dao na pustolovinu i našao put kroz zvijezde, pa se napokon ustobočio ovdje, iskopan od ljudoždera ovakav, kakav je bio — izglađen i lakiran u ognjenoj kupelji dviju atmosfera.

No da li je boja bila proizvedena toplinom smiješane kakve poznate kovine? Ili je bila unutrašnja osobina same kovine? Bassett zabode šiljak svog džepnog noža u kovinu, da istraži materijal. Ali odjednom čitava kugla zabruji moćnim šapatom, kao nekim prosvjedom, koji je zvučao kao zlato, ako šapat uopće može zazvučati, a zvuk se penjao i padao, dok su se obje završne točke glasovne ljestvice prijetile, da će se krug sklopiti i udružiti u strahoviti grom, kakav je on toliko puta slušao iz daljine.

Zaboravljajući na svaku opreznost, pa i na sâm svoj život, a prenešen u ekstazu čudom ovog neshvatljivog predmeta, zamahne on svojim nožem, da zabije dublji ubod u kovinu, ali ga Balata zadrži. U strašnom prenerađenju i velikoj duševnoj boli, digne se ona na koljena, obuhvati njegova i stade ga preklinjati, neka se ostavi toga posla. Da ga odvrati od njegova nauma, zagrize se ona zubma u svoju podlakticu, da je krv odmah mlazom šiknula.

On je jedva i opazio njezin očajni gest, kad ga je prožeo blaži osjećaj, pa se sâm odrekao svoga nauma. Pred golemim otkrovenjem višeg života u svijetu zvijezdâ, srozao se — pred njegovim očima — zemaljski život na mikroskopske proporcije. Kao da je ona ružna Bušmanka kakav pas, pristupi on k njoj i prisili je, da s njim pođe oko kugle. Na sredini puta naiđe na nešto grozno. Između ostaloga prepozna on od sunca smežurane i osušene ostatke onog djevojčeta od devet godina, koje je slučajno povrijedilo osobni tabu slaboumnog poglavice Vngngna. A među ostacima nestalih ljudi, naiđe i na ostatke jednoga, koji još nije bio sasvim nestao. S pravom su Bušmani obožavali Crvenoga, jer su u njemu gledali svoj uzor, čiju su sklonost i pomirenje s njim nastojali zadobiti ovako krvavim žrtvama.

Napokon naiđe on — još uvijek gazeći po ljudskim kostima i po kumirskim kipovima, koji su bili razasuti na dnu ovog starog žrtvenog hrama — na spravu, s pomoću koje je Crveni razašiljao svoje zvukove, što su se razlijevali daleko preko pojasa šume i travnih stepa sve do udaljenoga žala kod Ringmanu-a. Ta je sprava bila upravo tako jednostavna, kako je Crveni bio savršena umjetnina. Bio je to veliki, pedeset stopa dugački balvan, koji je okomito visio i na kojemu je stogodišnja praznovjerica narodna urezala čitave bogovske dinastije. Svaki je ovaj bog imao na glavi šljem i bio postavljen u ždrijelo jednog krokodila. Taj je balvan bio privezan užetima, spletenima od biljki-penjačica o jedan tronog, koji se je sastojao od tri velika debla, u koja su opet bile urezane iscerene bogovske grimase, komične za moderne umjetničke pojmove. S balvana su visila užeta, s pomoću kojih su ljudi mogli pokušati da zavitlaju balvanom i stave ga u pokret kao kakvo nihalo, kojim se udara o golemu kuglu.

Ovdje je Ngurn izvršavao svoju vjersku službu, za sebe i za dvanaest plemena, koja su stajala pod

njegovom vlašću. Bassett se grohotom nasmija gledajući na metalno čudovište, koje je doletjelo iz svemira, da postane božanstvom među ovim majmunskim ljudožderima. Kao da je božanska riječ zapala u ogavni glib bezdana, koji leži ispod pakla; kao da je Jehovin zakon položen na isklesano kamenje u majmunskom kavezu kakvog zoološkog vrta; kao da je Besjeda na Gori održana u nekoj ludnici pred slaboumnim mahnicima.

Od toga dana prošlo je nekoliko sedmica. Bassett je provodio noći na podu kolibe Đavola-đavola, posutom pepelom, i pod lubanjama, koje su se sušile i kadile nad njegovom glavom. Sâm je odabrao sebi to sklonište, jer je ova koliba bila »tabu« za žene, u koje one nisu smjele dolaziti, pa se tako mogao odbraniti od Balate, koja mu se sve žešće nametala i postajala sve opasnijom, što se je više uspinjao na nebo Južni Križ i sve bliže dovodio dan vjenčanja. Dane je Bassett provodio u jednoj mreži, koja je bila razapeta u hladovini velikoga kruhova stabla pred kolibom vračevom. Gdjekada se ovaj program i mijenjao, jer je u teškim napadima groznice provodio i noći i dane ležeći u kolibi s glavama. Uvijek se trudio da nadvlada groznicu, da ostane u životu i da postaje sve jači do dana, kad bi mogao preći stepu i džunglu i proturati se do obale, gdje bi eventualno naišao na kakvu škunu ili brod, koji traži radnike ili hvata robove, pa da može odnijeti među civilizirane ljude glas o vijesniku sa drugih planeta, koga obožavaju zvjerski ljudi usred crnoga Guadalcanara.

Pojedine noći proveo je Basset i pod vedrim nebom ležeći ispod kruhovca i promatrajući polagano zapadanje zapadnih zvijezda iza crnoga šumskog zida. Pošto se nešto razumijevao u astronomiju, nalazio je, kao bolestan čovjek, neko razonođenje u razmišljanju o stanovnicima nepoznatih svjetova, onih beskrajno dalekih sunaca, čije blistave kućice život uvijek želi da dosegne, kad kao

zastrašeni gost izađe iz tamnog zakloništa materije. Ali nije mogao razumjeti ni granice vremena ni ograde prostora. Njegovo čvrsto naučno vjerovanje u neprolaznost energije i materije nisu mogle potresti nikakove prevratničke spekulacije radiuma. Od postanka svijeta moralo je uvijek biti zvijezdâ. U kozmičkom fermentu moralo je razmjerno uvijek biti jednako, razmjerno od jednake ili iste supstancije, a mogli su se mijenjati samo hirovi fermenta. Sve se moralo pokoravati istim zakonima, koji su se utvrđivali ljudskim iskustvom. O tome je Bassett premišljao i došao do zaključka, da je na svim suncima moralo biti života, kakav se nalazi na planetu njegovog sunčanog sistema.

Kao što je on sada ležao pod stablom kruhovca: inteligencija, koja je gledala preko zvjezdanog bezdana, isto tako mora da bezbrojne oči, kakve su i njegove, neprestano proziru čitav svemir. Oči, koje su, doduše, drugačije, ali iza kojih ipak stoje inteligencije, koje se raspituju i traže ime i građu cjelokupnosti. Uz ove misli osjećao je on srodnost svoje duše s odabranim i časnim ljudima, koji bez prestanka upiru svoje poglede u zvjezdani ćilim beskrajnosti.

Ko su bila i što su bila ta daleka i viša bića, koja su sa svojim gigantskim, crvenim i zvučnim vjesnikom premostili beskrajne prostore? Bez sumnje su već odavno pošli putanjom, na koju je čovjek stavio svoju tek u najnovije vrijeme — dakako: »najnovije« prama kalendaru Kozmosa. A da se uzmogne ovakav vjesnik poslati preko ponora praznog prostora, mora da su ta bića dosegla toliku umnu visinu, do koje se zemaljski čovjek pokušava progurati u suzama, radu i krvavom znoju kroz tamu i duševnu zbrku. A što su oni bili na svojim visinama? Jesu li dosegli bratstvo? Jesu li naučili, da slabost i opadanje narušavaju zakon ljubavi? Da li je život borba? I da li za čitav svemir važi nemilosrdni zakon o prirodnom izboru? Da li su drugi njihovi rezultati i odavno stečena umnost utisnuti u ogromno metalno srce Crvenoga božanstva, pa samo čekaju, da ih prvi zemaljski čovjek pročita?

Jedno je znao pouzdano: zvučna kugla nije bila kaplja crvene rose, koju je neko sunce u patnji streslo sa svoje lavske grive. U njoj je bio neki plan — nipošto slučaj — a sadržavala je u sebi govor i umnost zvijezdâ.

Kakav stroj, kakvi elementi i kakva zauzdana sila, kakvi misteriji i sudbonosne moći mogu u njoj djelovati! Kad već u kakvom malom predmetu, kao što je kamen temeljac jedne zgrade, može biti toliko toga zatvoreno, onda svakako i u ovoj golemoj kugli mora da je zatvorena velika povijest, beskrajnost za istraživanje, koja nadilazi sve ljudske zakone i formule i koja mora čovjeka — individualno i kolektivno — uzdići iz dosadašnje dubine do nedosežnih visina čistoće i moći. Najveći je to dar sviju vremena nezasitnom čovjeku, koji teži za nebom sa zavezanim očima... A njemu, Bassettu, pala je u dio velika sreća, da bude prvi, koji je tu poruku primio od srodnikâ čovječjih sa svijeta zvijezdâ. Nijedan bijeli čovjek, a još manje ikoji pripadnik drugih bušmanskih plemena nije još nikada vidio Crvenoga i ostao u životu. Tako je glasio zakon, što ga je Ngurn razložio Bassettu. On je prije često mislio, da je to kao nekakovo krvno bratstvo. Ali je Ngurn svečano izjavio, da nije. Čak ni krvno bratstvo nije Crveni uvažavao. Samo čovjek, koji je rođen od ovoga plemena, mogao je Crvenoga vidjeti i ostati u životu. A sada, pošto je Bassettovu kažnjivu tajnu poznavala jedina Balata, kojoj je usne zapečatio strah, da bi mogla biti žrtvovana pred Crvenim, bila je situacija drugačija. Bassett se morao pošto poto otresti grozničavih nastupa, koji su mu podgrizali fizičku snagu, oporaviti se i opet poći među uljuđene ljude. A onda će dovesti ovamo jednu ekspediciju, pa — makar moralo biti uništeno

sve žiteljstvo Guadalcanara — izmamiti iz srca Crvenoga božanstva poruku sa drugih svjetova.

Ali je Bassettova recidiva dolazila sve češće; između jednog i drugog nastupa osjećao se sve slabijim; periodi spavaće bolesti trajali su sve duže, dok naposljetku nije došao do saznanja, koje je pomelo sav optimizam njegove inače čvrste konstitucije: — da nikada više neće preći travnu stepu, proći opasnu džunglu i doseći morsku obalu. Dok se Južni Križ sve više penjao na zenit, tavorio je on i sahnuo toliko, da je i Balata znala, da će nesretnik umrijeti prije nego što svane njihov vjenčani dan... Ngurn je osobno pošao na hodočašće, skupljao materijal za kađenje Bassettove lubanje i ponosno mu najavio umjetničko savršenstvo, koje će izvesti poslije njegove smrti.

Bassett se nije bojao smrti. Odviše polako i odviše duboko život se u njemu srozavao, a da bi se bojao konačnog ugasnuća. Zapadao je i dalje čas u besvijesno stanje, a čas ostajao u sanljivoj, nerealnoj budnosti, u kojoj je mlitavo mozgao: da li je Crvenoga uistinu vidio ili je to bila samo fantazija za vrijeme jednog delirija.

Napokon svanu dani, kad su se imale raspršiti sve magle i kad mu je mozak bio bistar i jasan kao zvono, pa je mogao svoju tjelesnu snagu hladnokrvno prosuditi. Nije mogao dići ni ruku, ni nogu. Kontrola mu je nad tijelom bila tako malena, da je jedva bio i svijestan o tom svom tijelu. Meso mu je doista lako prianjalo uz dušu, a duša mu je u tim kratkim časovima bistrine — baš po toj bistrini — znala, da je veliki konac života na dohvatu ruke. Bassett je to znao, a znao je i da je u potpunoj realnosti vidio rođenim očima Crvenoga, onog posrednika i dojavitelja poruke između svjetova. Znao je i to, da on — Bassett — osobno neće nikada odnijeti uljuđenom ljudstvu tu poruku, koja je tisuće i tisuće godina čekala u sredini Guadalcanara, da ju ko čuje. I Bassett skupi svu svoju duševnu i tjelesnu

snagu i pozva Ngurna u hladovinu kruhovca, te raspravi sa starim vračem Đavolom-đavolom uvjete za posljednji svoj životni napor — za posljednju pustolovinu u životu.

»Ja poznajem zakon, o Ngurne«, reče napokon. »Ko ne pripada tvome plemenu, ne može vidjeti Crvenoga i poslije toga sačuvati život. Ja i tako ne ostajem u životu. Zato neka me tvoji momci ponesu pred lice Crvenoga; ja ću ga tako vidjeti i čuti njegov glas, a onda umrijeti od tvoje ruke, o Ngurne. Na taj će se način udovoljiti tri stvari: — zakon, moja radoznalost i tvoja želja, da dođeš do moje glave što prije, na što sve tvoje priprave jedva čekaju«.

Ngurn potvrdi glavom i reče:

»Tako će biti najbolje. Ludo je, da bolestan čovjek, koji ne može ozdraviti, još tako kratko vrijeme dalje živi. I za žive ljude je bolje, da on ode. U posljednje vrijeme bio si meni na veliki teret. Ne samo, da za mene nije bilo dobro, da govorim sa tako bijelim čovjekom, ali smo se već nekoliko mjeseci i vrlo malo zabavljali. Osim toga zauzeo si mnogo mjesta u kući s lubanjama, a dizao si buku kao svinja, koju kolju i pri tome si previše glasno govorio u svom materinskom jeziku, kojega ja ne razumijem. To me je mnogo smetalo, jer rado premišljam o stvarima svjetlosti i tame, dok vrtim glave u dimu... Velika buka, koju si dizao, sprečavala me je u mozganju i istraživanju konačne mudrosti, koju hoću da istražim prije nego što umrem. Za tebe, nad kojim se već skupila tama, dobro je, da što prije umreš. A ja ti obećajem, da u dugim danima budućnosti, dok budem vrtio tvoju glavu u dimu, niko od plemena neće ovamo zaći i buniti nas. Onda ću ti mnoge tajne saopćiti, jer sam ja čovjek starac i veliki mudrac, pa ću gomilati mudrost na mudrost, dok budem tvoju glavu u dimu vrtio«.

I tako je bila složena nosiljka, pa je na ramenima šestorice ljudi Bassett ponešen na posljednju

malu pustolovinu, koja je za njega značila krunu čitave njegove životne pustolovine. Svojim tijelom, koje je još jedva osjećao, jer mu je čak i bol bila oduzeta, i sa svojim bistrim i vedrim razumom ležao je ispružen na nemirnoj nosiljci i gledao, kako pokraj njega prolaze i nestaju svjetovi: — vidio je stablo kruhovca pred kućom Đavola-đavola, vidio tmuran dan pod isprepletenim šumskim krovom, mrko ždrijelo između planinskih vršaka, gorsko sedlo od hrapavog vapnenca i visoravan od crnog vulkanskog pijeska.

Niz zmijoliki puteljak ponijeli su ga do velike jame i obišli blistavo užareno Božanstvo, koje se činilo spremnim, da smjesta pređe od boje i svijetla na melodiozno pjevanje i grmljenje. I ponesoše ga preko kostiju i kladâ žrtvovanih ljudi i kumira, ispred drugih žrtvovanih stvorova, koji su još živjeli, sve do tronoga i do ogromnog balvana, koji je visio u zraku.

Ovdje se Bassett pridigao i s pomoću Ngurnovom sjeo na nosiljci, ljuljajući se od slabine i zagledao se u Crvenoga svojim bistrim i nepokolebljivim očima, koje su sada sve vidjele.

»Jedanput, o Ngurne«, reče on, ne skidajući oka sa blistave i drhtave površine kugle, na kojoj su se neprestano prelijevale crvene boje, spremne da svaki čas pređu u zveketanje, u svileno žuborenje, srebreno šaputanje i zujanje zlatnih struna; u meko dozivanje iz vilinskih krajeva — i u daleku, potmolu grmljavinu.

»Ja čekam«, opomenu ga Ngurn iza duge stanke, držeći mirno u ruci oštri tomahawk.

»Jedanput, o Ngurne, samo jedanput daj Crvenome da progovori, kako bih ga mogao u isti čas i vidjeti i čuti«, reče Bassett. »A onda, kad ovako dignem ruku, a ti udari! Jer kad dignem ruku, prignuću glavu i otkriti vrat za udarac. Ali kad se budem zauvijek rastavljao sa svjetlošću dana, htio bih da pri tome čudesni glas Crvenoga moćno zabruji u mojim ušima«.

»A ja ti obećajem, da nijedna ljudska glava nije još nikada bila tako okađena, kao što će biti tvoja«, uvjeravao ga je Ngurn, dok je svojim ljudima davao znak, da potegnu konopce, koji su visjeli s balvana, i da ga stave u pokret. »Tvoja će glava biti remek-djelo među svima glavama, koje su meni dolazile do ruku«.

Bassett se mirno smiješio maštanju starčevu. Izrezuckani balvan, koji je bio odmaknut od kugle više nego četrdeset stopa, bude pušten. Čas kasnije zapade Bassett u zanos zbog iznenadnog oslobođenja gromornoga zvuka. A kakav je to bio grom! Mekan i udružen s dragocjenošću svih zvučnih metala. Arhanđeli su govorili u njemu; bio je ljepši od svakoga pjeva; inteligencija natčovjeka sa drugih sunčanih svjetova govorila je iz njega. Bio je to božji glas: zavodljiv i zapovjednički. I neprestano se ponavljalo to čudo od metala, koji je sa zvijezda pao na zemlju! Bassett je rođenim svojim očima vidio, kako se boja za bojom pretvara u zvuk, dok se sva vidljiva površina ogromne kugle nije zadimila nečim podražljivim i pomičnim, o čemu on nije umio reći, da li je boja ili zvuk.

Vrijeme je prolazilo. Napokon jedan nestrpljivi pokret Ngurnov dozva Bassetta k svijesti. Ovaj je naime bio sasvim zaboravio na starog Đavola-đavola. Jedna misao, koja mu je sijevnula kroz mozak, izazva prigušeni smijeh u Bassettovu grlu. Njegova puška-ptičarica ležala je pokraj njega na nosiljci. Nije trebao ništa drugo, nego da cijev puške prisloni uz svoju glavu i odapne, pa bi mu se glava razletjela u tisuću komada . . .

Ali zašto da prevari starca? — bila je prva misao Bassettova. Iako je stari Ngurn lov lovio na ljudske glave i bio više kanibalska zvijer i majmun nego čovjek, ipak se je — po Bassettovu mišljenju — ponio kao pošten čovjek. Ngurn je u svojoj vrsti

bio jedan preteča etike uviđavnosti i blagosti u čovjeku. Ne, odluči Bassett, bila bi velika nepravda i nepošten čin prevariti staroga vrača. Njegova glava pripadala je Ngurnu i Ngurn je imao pravo, da ju okadi i osuši.

I kad je sada Bassett — kako je bilo dogovoreno — podigao ruku i prignuo glavu tako, da je razotkrio sav vrat, zaboravio je na Balatu, koja je bila samo žena, ništa drugo nego žena, a pored toga još takva, da se za njom nije moglo planuti žudnjom. I ne osvrćući se, znao je, da se iza njegovih leđa diže oštri tomahawk. U tom času, prije svršetka, pade na Bassetta sjena Nepoznatoga, osjećaj bliskoga čuda, koje će razrušiti zidove oko svega, što se dade zamisliti. I kad je bio potpuno svijestan, da je zamah udarca već u zraku, i prije nego što se čeličпа oštrica zagrizla u meso i živce, gotovo mu se pričinilo, da vidi pred sobom mirno lice Meduze, Istine. I u istom trenu s ugrizom čelika, u spuštanju sutona, ukaza mu se na čas vizija: — vidio je svoju rođenu glavu, kako se polako i bez prestanka vrti u kući Đavola-đavola, nedaleko od stabla kruhovca . . .

PRINCESA

THE PRINCESS

Oganj je veselo gorio pred šumicom, a kraj ognja je ležao jedan čovjek, koji se također činio veseo, premda je strašno izgledao. Bila je to »skitnička šumica« na uskom komadiću zemlje, koji se prostirao između jednog željezničkog nasipa i jedne rijeke. Ali ovaj čovjek nije bio skitnica. Bio je tako duboko pao u ljudskom društvu, da nikakav pošteni skitnica ne bi s njim sjedio kraj istoga ognja. Kakav novajlija, kakav neiskusni početnik na skitničkoj cesti, možda bi još i mogao sjesti do njega, ali samo na kratko vrijeme, dok ne bi vidio, s kim ima posla. Čak bi i proste bekrije i nevaljanci prošli pored njega. Prave protuhe, dugoprstići i mladi drumski kradljivci možda bi pretražili njegove prnje, da nađu koji komad penny-a ili nekoliko nikelskih groševa, a onda bi ga počastili nogom i odgurnuli. Čak bi se i najprostije pijanice smatrale kud i kamo više od njega. Taj je čovjek, naime, bio neka vrsta dvojnoga lica, degenerirani pijanac, koji je postao niko i ništa i koji je prama samom sebi imao tako malo poštovanja i ponosa, da bi mogao jesti i iz kakove svinjske kopanje. Bilo ga je, uistinu, strašno pogledati. Moglo mu je biti oko šezdeset godina, ali isto tako i devedeset. Ni truljar ne bi primio njegovih trulja.

Pokraj njega ležao je rastvoren zavežljaj, koji se sastojao od jedne izderane kabanice. Na toj kabanici stajala je jedna pocrnjela doza za pekmez, jedna iskrivljena limena boca za mlijeko i nešto, što je donekle bilo zavijeno u smeđi papir, a po

svoj prilici je sadržavalo komad psećeg mesa, isprošenog u kakvoj mesarnici. Bio je tu još komad mrkve, pregažen od točka na cesti, tri zelenkasta, natrula krompira i jedne kliješte, kojima se šećer vadi. Ovim kliještima falio je jedan komad, a bile su nađene negdje u jarku, što se jasno moglo vidjeti po blatu, koje se na njima ukrutilo u koru.

Iz lica mu je probijala ogromna brada, zamazano siva, koja se već godinama nije pročešljavala. Ova razbarušena brada trebala bi da bude bijela, ali je bilo ljeto, pa već dugo nije vidjela kiše. Ono što se od lica vidjelo, izgledalo je, kao da je na njemu nekada eksplodirala jedna ručna granata. Nos mu je bio, u svom iscijeljenom i iznakaženom obliku, na nekoliko načina razgrađen: — nosnog hrpta uopće nije bilo, dok mu je jedna nozdrva, u veličini graškova zrna, gledala prama zemlji, a druga, u veličini crvendaćeva jajeta, dizala se nebu pod oblake. Jedno oko, koje je bilo normalne veličine, ali mutno i zamagljeno, gotovo je iskakivalo iz glave i neprestano — od staračke nemoći — sūzilo i prokapljivalo slanom tekućinom, dok je drugo (jedva nešto veće od vjeveričina oka, a isto tako neprijatno glatko) ležalo koso u kosmatoj brazgotini pod jednom obrvom, ispod koje je kost bila prebijena. A osim svega toga imao je još samo jednu ruku.

A ipak je bio veseo. Na licu mu je poigravalo blago, čulno uživanje, dok se onom jedinom rukom grebao po leđima. Prevrtao je svoje mrvice, a onda se sjetio nečega i izvukao iz prsnoga džepa jednu apotekarsku bocu od pola litre. Boca je bila napunjena nekom bezbojnom tekućinom, koju kad je pogledao, zablistalo mu je jasnije ono maleno oko i kretnje mu nekako oživjele. On uze onu dozu, u kojoj je nekada bio pekmez, ustade i pođe nekoliko koračaja do rijeke i povrati se s punom dozom zamazane vode. U iskrivljenom limenom loncu pomiješa jedan dio vode sa dva dijela one tekućine iz apo-

tekarske boce. Ovaj bezbojni fluid bio je medicinalni alkohol, koji se u onom kraju zvao »alki«.

Najednom se trgne, kad je razabrao polagane korake, koji su dolazili sa željezničkog nasipa prije nego što je on nategnuo da pije. Nato brižljivo postavi dozu među svoje noge, pokrije ju šeširom i sa strahom poče čekati, kakva mu se opasnost to približuje.

Iz pomrčine izroni jedan čovjek, koji je bio isto tako zamazan i izderan, kao i on. Ovaj novi, kojemu je moglo biti pedeset, a možda i šezdeset godina, bio je strašno debeo. Nabrekao je na svim stranama. Kao da je bio nadut. Nos u obliku crvenoga luka bio je dug kao kakva odugačka mrkva. Očni kapci su mu se nadimali, a i plave oči su mu se nadimale kao za okladu s kapcima. Na mnogim mjestima bili su mu od debljine popucali šavovi na odijelu. Butovi su mu se spuštali sve do gležanja, a razvučena guma na cipelama bila je puna njegova sala. I on je, očevidno, imao samo jednu ruku, nad kojom je, na ramenu, visio jedan razderani zavežljaj, na kojemu je ostala debela kora gliba od posljednjega ležaja. Pošto je oprezno proučio čovjeka, što je sjedio pokraj ognja, i pošto se uvjerio, da mu od njega ne može prijetiti nikakova opasnost, sjeo je do njega.

»He, djedače«, pozdravi ga, ali onda odmah zastade, zablenuvši se u nozdrvu starčevu, koja je bila uperena prama nebu. »Reci mi, molim te, kako se ti s tim nosom, što ga nosiš na licu, možeš noću obraniti od rose?«

Bradonja promumlja nešto nerazumljivo duboko u grlu, našto pljune u oganj, da pokaže, kako mu se to pitanje ne sviđa.

»Boga mi«, naceri se Debeljak, — »ako bez kišobrana zapadneš u prolom oblaka, utopićeš se«.

»Znam, znam, Debeljače«, promrmlja Bradonja umorno. »Nije meni to ništa novo, jer mi svaki magarac to govori«.

»Ali držim, da piti još uvijek možeš«, stade ga umirivati Debeljak, pošto je u isto vrijeme počeo onom jedinom svojom rukom brzo razrešavati uzao, koji je držao njegov zavežljaj. Nato izvuče na svijetlo »alki« u boci od pola litre. Ali ga koraci, koji su u pomrčini zatutnjali, prestraše, pa sakrije bocu među noge.

A onaj, koji je sada dolazio, ne samo da je bio od istoga soja, nego i on — s jednom rukom. Njegov je izgled bio tako odvratan, da mu nisu pravo ni odzdravili, nego samo muklo zagroktali. Koščat, visok i tako mršav, da je izgledao kao lešina. Lice mu je bilo zamrljana mrtvačka glava i pretstavljala je tako odurnu sliku starosti, da ju takvu ne bi ni Doré mogao izmisliti. Usta bez zubi i s tankim usnicama bila su okrutan i gorak prorez ispod velikog i savijenog nosa, koji se gotovo dodirivao dolnje čeljusti, a izgledao je kao kljun jastreba. Jedina mršava i iskrivljena ruka bila je čaporak gramu mršava i iskrivljena ruka bila je čaporak grabežljive ptice. Okrugle i sive oči, koje su gledale čvrsto i bez žmirkanja, bile su gorke kao smrt, tužne i nemilosrdne. Njegov dolazak donio je hladnoću u društvo, pa su se Bradonja i Debeljak instinktivno primaknuli jedan drugome, da se zaštite od neočekivane prijetnje, koja im je došla s njegovom nazočnošću. Bradonja je uhvatio priliku, da — za svaki slučaj — neopaženo privuče k sebi jedan kamen, težak nekoliko funti. Debeljak je učinio isto to. Nato su obojica — osjećajući se krivima — od neprilike oblizali usne, dok su se uperene oči strašnoga došljaka zabadale čas u jednoga, čas u drugoga, a onda pogledavale na kamenje, koje su ona dvojica držala u pripravi.

»Hu!« rukne grozni čovjek tako strahovito, da su Bradonja i Debeljak nehotice šakama pograbili svoje trogloditsko oružje.

»Hu!« ponovi onaj i zađe svojim jedinim čaporkom s brzom odlučnošću u džep svoga kaputa.

»Baš ćete omastiti ruke mojom krvi, vi đavolski pigmejci!«

Čaporak se izvuče iz džepa i ukaza se željezni kolut od šest funti težine, da se nađe za slučaj potrebe.

»Pa slušaj, Dugonja, mi ne mislimo ni na kakovo zlo«, reče Debeljak dršćući.

»A koji si đavo ti, kad mene nazivlješ Dugonjom?« zapita došljak režeći.

»Ja? Ja sam samo Debeljak. A pošto vidim, da tebe još nikada nisam vidio —«

»A ovo je po svoj prilici Bradonja, kojemu se u očima zapalila vesela i svečana svjetiljka, a nos mu se razmilio po čitavom junačkom obličju?«

»Razmilio, razmilio«, promrmlja Bradonja, kojemu se duša malo stegla od nevoljkosti. »U mojoj dobi svaki nos može dobro poslužiti. A pored toga trebam kišobran, kad udari kiša, da se ne utopim — i tako dalje«.

»Ja nisam navikao na društvo — i nije mi stalo do njega«, zamumlja Dugonja. Ali ako se vi, dva strašila, želite prilijepiti uz mene, onda pazite, što radite; to je sve, što vam imam reći. Pazite, što radite!«

On izvadi iz džepa čik od cigare, što ga je po svoj prilici digao iz jarka uz cestu, i stade se spremati, da ga svečano stavi u usta. Ali onda najedanput promijeni svoju namjeru, baci na drugove brzi pogled i razriješi svoj zavežljaj. Čas kasnije ukaza mu se u ruci apotekarska boca s »alki-em«.

»Evo«, zaštekće — »moram vama nesretnicima dati malo da gucnete, premda imam u boci samo toliko, da bih se jedva i sâm mogao nakresati«.

Gotovo se na njegovom uvenulom licu ukazalo blaže svjetlucanje, kad su ona dvojica ponosno digla šešire sa svojih boca i pokazala mu svoju zalihu.

»Evo i malo vode za miješanje«, reče Bradonja, nudeći mu dozu s prljavom vodom. »Baš se

ovdje preko puta nalazi jedan svinjski obor«, doda, da se ispriča. »Ali vele —«

»Hu!« prekide ga Dugonja, dolijevajući vodu u svoj napitak. »Pio sam ja još i goru vodu, nego što je nalazimo u oborima«.

No kad su — svaki sa svojom dozom »alki-a« u ruci — sjeli da počnu piti, uzmu se skanjivati tri životne podrtine, koje su nekada bile ljudi, kao da se stide.

Bradonja se prvi sabra.

»Ja sam nekada sjedio za boljim soframa«, poče se hvaliti.

»S limenim dozama«, podruga mu se Dugonja.

»Sa srebrnim!« popravi ga Bradonja.

Dugonja dobaci Debeljaku upitan pogled.

Debeljak klimne glavom.

»Sa služinčadi«, reče Dugonja.

»S gospodom«, popravi ga Bradonja. »Ja sam se rodio u gospodskom dvoru, i nikada se nisam vozio u drugom razredu na brodu. U kajuti i na prvoj palubi, nikada drugačije«.

»A ti?« zapita Bradonja Dugonju.

»Ja sam pio u zdravlje kraljice, Bog ju blagoslovio!« odgovori Dugonja bez krzmanja i bez podrugivanja.

»Za kuhinjskim stolom«, pecne ga Debeljak.

U isti mah maši se Dugonja svog željeznog koluta, a Bradonja i Debeljak svoga kamenja.

»Samo se ne uzbuđujte!« reče Debeljak i ispusti svoje oružje iz ruke. »Nismo mi nikakav talog društveni. Mi smo otmeni ljudi, pa treba da pijemo kao gospoda«.

»Hajde da proslavimo svoj sastanak!« predloži Bradonja.

»Pošteno ćemo se napiti«, pristane Dugonja. »Već se je mnogo vode izlilo u more, otkad smo mi prestali biti pošteni ljudi, ali hajde da zaboravimo dugi put, kojim smo odonda išli, pa gledajmo, da

legnemo pristojno u krevet, kako je svaki pristojan čovjek lijegao, dok smo mi još bili mladi«.

»Moj je otac tako činio . . . tako činio«, reče Debeljak trudeći se, da se izražava biranim riječima, pošto su mu stare uspomene razbile davno zapečaćene mozgovne ćelije. Druga dvojica potvrdiše klimanjem glave, da i oni potječu od sličnih otaca i podigoše svoje limene doze s alkoholom.

* * *

U onom času, kad je svaki od njih istrusio svoju bocu i izvadio drugu iz svojih zavezanih krpa, bile su im glave već dobrano ugrijane, premda još nisu stigli dotle, da kažu svoja prava imena. Ali se njihov engleski govor već bio popravio. Govorili su pravilno, a zlikovački jezik nije im više prelazio preko usana.

»Takav sam vam, eto, ja!« izjavi Bradonja. Rijetko bi ko mogao preturiti preko svojih leđa ono, što sam preturio ja, pa sjediti ovdje pripovijedajući svoje doživljaje. A nikada se nisam mnogo brinuo za svoje blagostanje. Kad bi bilo istina, što govore moralisti i fiziolozi, bio bih ja već odavno među pokojnima. A s vama dvojicom isto je tako. Samo pogledajte: mi ločemo u ovoj starosti, kako se mladi ljudi nikad ne bi usudili i spavamo pod vedrim nebom na goloj zemlji, nikada nezaštićeni od zime, kiše i oluje; nikada se ne bojimo reumatizma i upaljenja pluća, koji bi mlade ljude doveli u bolnicu«.

On zastane, da izmiješa sebi novi gutljaj, kad Debeljak prihvati riječ.

»A dobro smo se provodili«, uze se hvaliti. »I kad počnemo govoriti o svojim milim i dragima« — citirao je Kiplinga — »onda smo na konju i jahali smo smjelo«.

»U svoje doba«, nadopuni Dugonja njegov citat.

»I te kako, i te kako!« potvrđivao je Debeljak. »I bili smo ljubljeni od princesâ — barem ja«.

»Hajde, hajde! Pripovijedaj nam malo o toj ljubavi«, navaljivao je Bradonja. »Noć je mlada, pa zašto da svoje uspomene ne popratimo do kraljevskih dvora?«

Debeljak se veselo prokašlja i uze misliti, kako bi najbolje započeo svoju pripovijest.

»Morate znati, da sam ja od dobre porodice. Percival Delaney — da, znajte Percival Delaney nije bio nekada nepoznat u Oxfordu, ali nipošto zbog svoje učenosti, to moram ovoreno priznati; ali će ga se mladi veseljaci onoga vremena sjećati, ako su još u životu«.

»Moja je porodica došla u Englesku još s Vilimom Osvojiteljem«, prekide ga Bradonja, pošto je Debeljaku — u znak priznanja za njegov uvod, pružio ruku.

»Kako si ono rekao, da se zoveš?« zapita ga Debeljak. »Ne znam, da li sam te dobro razumio«.

»Delarouse, Chauncey Delarouse. Ime kao i svako drugo ime«.

Njih se dvojica porukovaše i baciše pogled na Dugonju.

»No, pa kad smo već kod pretstavljanja . . .« navali Debeljak.

»Bruce (Brûs) Cadogan Cavendish«, promumlja Dugonja mrko. »A sada, Percivale, produži pripovijest o svojim princesama i kraljevskim dvorima«.

»O, bio sam vam ja đavo od momka«, udovolji Percival njegovoj želji. »U djetinjstvu sam se igrao sa zmajevima od papira, a kasnije se zabavljao sportom širom svijeta. A dok nisam izgubio svoju vitku liniju, igrao sam izvjesnu ulogu — u boksanju, polu, jahanju, rvanju i plivanju. U Australiji sam dobivao medalje za kroćenje divljih konja i za plivanje na četvrt milje uz vodu. Žene su iskrivljivale vratove okrećući se za mnom, kad sam prolazio. Ah, žene! Bog ih blagoslovio!«

Pri tome Debeljak — Percival Delaney, ta maškara od čovjeka, prinese svoju nabuhlu ruku na

nadute usnice i posla zvjezdanom nebeskom svodu zvučni poljubac.

»A princesa!« produži on, odaslavši novi poljubac zvjezdama. »Ona je, kao žena, bila isto tako lijepa, kako sam bio i ja kao muškarac. Isto tako ponosna i hrabra, isto tako bezbrižna i smiona. Bože sveti — u vodi je ona bila vodena vila, morska božica. A što se aristokratske njene krvi tiče, bio sam ja parvenu i skorojević pokraj nje. Njeno kraljevsko poreklo moglo se pratiti sve do maglovitog starog vijeka. Ona nije bila kćerka bijeloga plemena. Bila je žutosmeđa sa zlatnosmeđim očima, a kosa, koja joj je sezala do koljena, bila je plavocrna i glatka i upravo se počela kovrčati, što ženskoj kosi daje naročitu privlačnost. O, nije ju ona začešljavala po novoj modi, kao što ju nisu začešljavali ni njeni pređi. Bila je naime Polinežanka, zlatnoga sjaja, umiljata kćerka polineskoga kraljevskog roda«.

On ponovo zastane, da zvjezdama — u njenu uspomenu — opet pošalje rukom poljubac. Dugonja — Bruce Cadogan Cavendish — ulući tu prigodu, da dobaci:

»Hu! Učenošću se baš ne možeš pohvaliti, ali si svakako u Oxfordu skupio lijepo jezično blago«.

»A na Južnom Moru pobrao sam još ljepše blago iz rječnika ljubavi«, pristane Percival brzo uz njega.

»Bilo je to na ostrvu Talofi, što znači: ljubav, ljubavno ostrvo, a to je ostrvo bilo njeno. Njezin otac, kralj, star čovjek, sjedio je s hromim nogama na rogožinama i cijeli dan i najveći dio noći — od žalosti, od čiste žalosti — pio »genever« iz jedne četverouglate boce. A ona, moja princesa, bila je jedino njegovo dijete, pošto su joj se braća, na povratku s ostrva Samoe, kamo su pošli u velikom čamcu, utopila u orkanu. A kod Polinežanâ imaju kraljevske žene prava kao i muževi. Njihove genealogije se i vode samo po ženskoj lozi«.

Ovo je potvrdio i Chauceney Delarouse i Bruce Cadogan Cavendish brzim klimanjem glave.

»Aha«, reče Percival — »vidim, da vi obojica poznajete Južno More, pa zato neću morat utrošiti mnogo riječi, da uzmognete upoznati milotu moje princese: — princese Tui-nui od Talofe, princese s ostrva ljubavi«.

On joj posla poljubac rukom, potegnu dobar gutljaj iz svoje doze i posla joj još jedan poljubac.

»Ali je bila bojažljiva; često je dolepršala do mene, ali nikada dosta blizu. Kad god se moja ruka ispružila, da ju privuče k meni — hop, nije više bila ondje. Osjećao sam, kao nikad dotad i nikada otad, tisuće dragih, razbludnih ljubavnih muka, koje su bile uzaludne, ali su se uvijek vraćale, dozvane od same Božice Ljubavi«.

»Koliko jezično blago!« promumlja Bruce Cadogan Cavendish prama Chaunceyu Delarouse-u, ali se Percival Delaney nije dao zastrašiti. Opet je poslao debelom svojom rukom poljubac u noć i produžio s nježnošću i toplotom:

»Nije bilo te zanosne muke, koju moja draga princesa nije nada mnom izasula — ona, koja je uvijek bila primamljiva razbluda, ali je uvijek lepršala izvan dohvata mojih ruku. Provodila me je kroz ljubavni pakao, kroz pakao, o kojemu Dante nije ni sanjao. Ah, one tropske noći, omamljive tropske noći pod našim palmama, kad je daleko žuborenje mora zvučalo kao tihi šum iz neke ogromne, tajanstvene školjke, a ona, moja princesa, mojom čežnjom gotovo umekšana, žar moje ljubavi rasplamsala do ludila svojim smijehom, koji je zvonio kao srebrne strune, po kojima se kucka pupoljcima i cvijećem.

»Svojim rvanjem s majstorima-rvačima od Talofe najprije sam razbudio njeno zanimanje, a svojom smionošću u plivanju još ga pojačao. Jednim plivačkim okretom zadobio sam od nje više nego samo koketni smiješak i stidljivu bojažljivost hinjenog uzmaka.

»Toga dana lovili smo hobotnice sa morskog grebena. Vi zacijelo znate, kako se to lovi. Uz stijenu grebena zaronite pet ili deset lakata duboko — već prema tome, kako se duboko može zaroniti — i onda jednom palicom stanete bosti u pukotine koralne stijene, gdje naslućujete, da bi se hobotnice mogle skrivati. Vještina se sastoji u tome, da onom palicom, koja je otupljena na oba kraja, lijenu hobotnicu dotle dražite, dok vam se ona svojim krakovima ne ovije oko palice, ruke i ramena. Onda je vaša, pa s njom izronite na površinu, udarite je jedanput po glavi, koja joj se nalazi na sredini tijela i bacite je u pripravljeni čamac... A možete mi vjerovati, da sam to mnogo puta učinio!«

Percival Delaney na čas zastane promatrajući s prizrakom poštovanja na okruglom licu silnu sliku svoje mladosti.

»Tako sam izvukao jednu hobotnicu s njenim krakovima, koji su bili osam stopa dugački, i to iz dubine od petnaest metara. Mogao sam se pod morem zadržavati puna četiri minuta. Mogao sam ja zaroniti i do trideset metara dubljine, da otrgnem jedno sidro, koje se bilo zakvačilo. Mogao sam se i natraške baciti u more sa dvadeset i pet metara visine —«

»Prestani, molim te, i ne pričaj koješta!« opomenu ga suho Chauncey Delarouse. »Bolje pripovijedaj o princesi. To uzburkava krv. Ja ju gotovo vidim pred sobom. Reci, boga ti, je li bila lijepa?«

Mjesto riječima potvrdi to Percival Delaney poljupcem u zrak.

»Rekao sam vam, da je bila morska vila. I bila je, doista. Znam, da je jedanput, kad se njezina jedrilica nasukala u jednom zatonu, plivala punih trideset i šest sati, dok je stigla na kopno. Ja sam je gledao, kad je ronila do trideset metara u dubljini i u svakoj ruci nosila po jednu bisernu školjku. Bila je čudo od djevojke. Divna, uzvišena! Rekao sam

vam, da je bila morska vila. Pa i bila je. Oh, kako bi uživao kakav Fidija ili Praksitele, da je mogao divotu njezina tijela učiniti besmrtnom!

»A onoga dana, kad smo na grebenu lovili hobotnice, bio sam gotovo bolestan za njom. Upravo lud — znam, bio sam lud za njom. Iz velikog čamca skakali smo u more i jedno uz drugo ronili u živu dubinu, onu hladnu i zelenu dubinu, a ona me je pri tome gledala i svojim očima još u veću mahnitost nagonila. Napokon, duboko, duboko pod vodom izgubio sam svijest i mašio se za njom. A ona, morska vila, izmakla mi se, a ja sam vidio smijeh na njenom licu, kad je odmicala. Odmicala je još u veću dubinu, a ja sam onda znao, da ću je imati, jer sam se nalazio između nje i između površine; no ona je počela svojom palicom za draženje hobotnicâ čeprkati po mutnom koralnom pijesku na dnu mora. Bila je to poznata varka, kojom se zavaravaju morski psi, da nas ne mogu vidjeti. A sada se poslužila tom varkom proti meni, da ju ja izgubim iz vida. A kad sam se povratio na površinu, bila je ona već gore, držala se rukom za čamac i smijala se. Nije ona uzalud bila princesa. Položila mi je ruku na rame i prisilila me, da ju slušam. Hajde da se malo igramo, — rekla je, — pa da vidimo, ko će uloviti najviše hobotnica: najveću i najmanju! Pošto smo se kladili u poljupce, možete i sami zamisliti, da sam odmah s rasplamtjelom dušom zaronio.

»Nisam ulovio ništa. I nikada više nisam lovio hobotnice. Bili smo otprilike pet lakata duboko, pretražujući po koralnoj stijeni pukotine, kad se dogodi ono veliko. Upravo sam bio pronašao leglo, u kojemu sam pouzdano držao, da ću naći životinju i uvjerio se, da je prazno, kad osjetim u svojoj blizini nešto neprijateljsko. Okrenem se i ugledam nešto, što nije bilo običan morski pas. Bio je četiri metra dugačak, svjetlucajući svojim mačjim očima kao zvijezda, koja se utapa — i po tome sam prepoznao tigra-psa. Ni tri metra daleko od mene pretraživala je princesa palicom jednu pukotinu, a pas je uperio upravo na nju. Moje se misli brzo saberu u jednu jedinu iskru svijesti. Valjalo je ljudoždera odvratiti od nje — a što sam ja i bio drugo nego mahniti ljubavnik, koji sam se htio s najvećom spremnošću za nju boriti i umrijeti, a sa još većom radošću boriti i živjeti za nju? Samo pomislite: ona je bila divna žena, a ja sam za njom sav plamtio.

»Premda mi je opasnost moje odluke bila jasna, zabo se u bok nemani tubasti šiljak moje palice, kao da sam želio obratiti pažnju kakvog poznatog prolaznika na sebe udarajući ga palcem u rebra. Nato se ljudožder okrene prama meni. Vi poznajete Južno More, pa znate da tigar-pas — upravo kao i onaj sivi medvjed na Alaski s golim licem — nikada ne uzmiče pred neprijateljem. Nekoliko hvati ispod morske površine bjesnio je dvoboj, ako se ovako nerazmjerna borba smije nazivati dvobojem. Princesa, koja nije ništa opazila, uhvatila je jednu hobotnicu i isplivala na površinu. Ljudožder se onda baci na mene. Ja sam se branio, udarajući ga objema pesnicama po nosu iznad onog otvorenog zubatog ždrijela, kada me on potisnu leđima o šiljaste korale. Brazgotine mi se još i danas vide na leđima. I kad god sam htio, da pođem na njega, on me je potisnuo natrag, a ja, već bez zraka, nisam mogao tako dugo izdržati. Kad god je navalio na mene, ja sam ga odbio udarcima po nosu. I ostao bih neoštećen, da mi desna ruka nije izmakla i zašla mu do lakta u ždrijelo. I njegove se čeljusti sklopiše upravo ispod moga lakta. Vama su poznati zubi morskoga psa. Što oni spopadnu, to više ne puštaju. Moraju pregristi, ali ipak ne mogu debelih kostiju. Zato mi je samo ogulio meso od lakta do ručnog zgloba i time još jače razigrao svoj apetit.

»Dok se je častio mesom moje desne ruke, zaturio sam mu palac svoje ljevice u očno duplje, da mu je oko odmah iscurilo. No to mi nije mnogo pomoglo. Meso ga je razbjesnilo. Htio je da se dokopa

krvave batrljice moje desne ruke. Nekoliko puta sam ga odbio neozlijeđenom ljevicom. Nato on opet pograbi moju osakaćenu ruku i oguli s nje, sve do kosti, meso od ramena do lakta. Tako je dobio i drugi zalogaj mog svježega mesa. Ali dok se on tako sladio, izbijem mu ja palcem zdrave ruke i drugo oko«.

Percival Delaney sažme ramenima i nastavi:

»Ljudi sa čamca sve su to gledali i na glas hvalili moje junačko djelo. Još i dandanas pjevaju i pripovijedaju o meni. I dakako, o princesi«. Iza toga on zastane, učinivši kratku, ali značajnu počivku. »A princesa je nato pošla za mene . . . O, jada i nevolje! Koliki vrtlog vremena i sudbine! Jedna francuska torpednjača stiže i sruši kraljevstvo na onom ostrvu. Danas ondje kraljuje jedan neuki kolonijski žandar!«

On završi rečenicu i pripovijest prekrivši lice dnom mliječne svoje doze, iz koje je jako piće progrgoljio žednim gutljajima.

Iza primjerene pauze uze sada riječ Chauncey Delarouse, vulgo Bradonja.

»Ne pada mi ni na kraj pameti, da se hvalim mjestom, koje mi je odredilo moje poreklo, pošto sam se našao kraj ovoga ognja sa takovim ljudima . . . koji su se slučajno ovdje našli. Ali mogu mirne duše kazati, da sam i ja nekada bio ugledna ličnost. Ali mogu dodati, da su me konji previše milostivnih roditelja otjerali u tuđinu. Danas bih mogao pitati: da li su hridine kod Dovera još uvijek bijele?«

»Hu!« podsmjehne se Bruce Cadegan Cavendish. »Domala ćeš još zapitati: ,Kako je starom komandantu?'«

»Mogu reći, da sam se u životu slavno proveo i da sve to nije mom željeznom zdravlju ništa naškodilo«, doda Bradonja brzo. Ovakav, kakvog me vidite sa mojih sedamdeset godina, pokopao sam mnogoga žutokljunca, koji je bio isto tako veseo

momak, kao ja, ali nije mogao ići u korak sa mnom. Doživio sam kojekakovih nevolja, dok sam bio mlad, a doživljavam ih i danas, gdje sam toliko ostario. Ali je bilo jedno vrijeme — ah, odviše kratko vrijeme — kad sam sjajno živio.

»Ah, šaljem princesi svoga srca poljubac. Ona je bila uistinu princesa, Polinežanka, tisuću milja, a možda i više jugozapadno od Delaneyeva ljubavnog ostrva. Urođenici čitavog onog arhipelaga nazivali su ga ,Ostrvom dobre volje'. Ali pravo ime, koje su mu dali sami žitelji, moglo bi se točno prevesti sa ,Ostrvo mirnoga smijanja'. Na karti se može naći lažno ime Manatomana, koje su mu dali stari moreplovci. Današnji putnici nazivlju ga ,Rajem bez Adama', a misionari ,Božje svjedočanstvo', jer su imali mnogo sreće s obraćanjem urođenika. Za mene je bilo rajem, pa će to uvijek i ostati.

»Bilo mi je rajem, jer je ondje živjela moja princesa. Kralj je bio John Aribeli Tungi. Bio je punokrvni urođenik, a potjecao je od najstarijeg i najvišeg kraljevskog plemena, koje je moglo svoje poreklo pratiti još iz Manue, najstarijeg zavičaja ove rase. Bio je poznat i pod imenom ,John Odmetnik'. Živio je dugo, a odmetao se često. Najprije su ga katolici pokrstili, pa je sve poganske idole razrušio i svaki tabu odbacio, rastjerao domaće svećenike, nekolicinu najotpornijih posmicao i poslao sve svoje podanike u crkvu. Iza toga je zapao u ruke trgovaca, koji su u njemu razbudili jaku žeđu za šampanjcem, pa je katoličke svećenike ekspedirao u New-Zeland. Velika većina njegovih podanika uvijek se povodila za njim, pa pošto je on sada ostao bez ikakove vjere, došlo je vrijeme velikih opačina, za kojega su svi južnomorski misionari njegovo ostrvo u svojim propovijedima nazivali Babilonom. No trgovci su mnogim šampanjcem pokvarili njegovu probavu, pa se nekoliko godina kasnije predao — po riječima Evanđelja — u ruke

metodistima, stao svoje podanike slati u crkvu i na obali među trgovcima uveo tako nove običaje, da im nije dozvoljavao ni da nedjeljom ispuše i jednu lulu pred svojim kućama, a jednoga je čak kaznio sa sto funti u zlatu, jer je jednog nedjeljnjeg prijepodneva prao palubu na svojoj škuni. Bilo je to doba strogih zakona, ali je možda bilo najstrože za samoga kralja Johna. Jednog lijepog dana istjera on metodiste, progna na Samou nekoliko stotina svojih podanika, koji su ostajali vjerni metodističkoj vjeroispovijesti i izmisli novu religiju, u kojoj je samom sebi dao iskazivati časti jednoga božanstva. Pri tome ga je potpomagao jedan renegat sa Fidži-a. To je tako potrajalo nekih pet godina. Možda mu je bilo dosadilo bogovati, a možda je došlo do toga, što je onaj Fidžijac pobjegao sa šest hiljada funti iz kraljeve blagajne — ali je novoformiranim wesleyancima*) pošlo za rukom, da kralja obrate na svoju sektu. I doista je on glavnog wesleyanskog misionara imenovao ministrom pretsjednikom, a trgovcima dao oštru opomenu. No napokon je kralj John spao sa zelene grane, kad su mu trgovci navijestili bojkot. Državni prihodi srozaše se na ništa, narod spade na prosjački štap, tako da kralj John nije mogao ni od najmoćnijeg plemenskog poglavice pozajmiti ni jednog šilinga.

»Iza toga dođe vrijeme, kad je kralj ostario, počeo filozofirati, postao tolerantan i u duševnom pogledu atavističan. Protjerao je wesleyance, dozvao natrag prognanike sa Samoe, pozvao k sebi trgovce, proslavio sveopću ljubavnu svečanost, proklamirao vjersku slobodu i visoku carinu, povratio se obožavanju svojih predaka, iskopao iz zemlje kipove idolâ, postavio opet jednog osamdesetogodišnjeg svećenika na čelo i počeo se držati starinskih tabu-a. Sve je to godilo trgovcima i zavladalo je općenito blago-

*) John Wesley, teolog i protestantski propovjednik engleski (rođen u Epworthu 1763.), osnovao je novu metodističku sektu, koja se po njemu nazvala „wesleyanskom".

stanje. Razumije se samo po sebi, da se većina njegovih podanika opet povratila poganskom idolopoklonstvu. No mali broj katolika, metodista i wesleyanaca ostao je ipak vjeran svojoj vjeri, pa su održali nekoliko manje zamazanih crkvica. Ali se kralj John nije mnogo na to osvrtao kao ni na razvratnost trgovaca uz obalu. Dokle god su porezi bili uredno uplaćivani, bilo je sve dobro. Čak se nije ništa opirao ni kad je njegova žena, kraljica Mamara, postala metodiskinja i pozvala k sebi jednog malenog, uvelog, prijaznog baptističkog misionara sa gvaljavim nogama. Jedino je tražio, da se te putujuće religije brinu same za svoje potrebe i da ne traže ni groša iz kraljeve blagajne.

»A sada prelazi nit moje pripovijesti na uzor ženskoga savršenstva — na moju princesu«.

Bradonja zastane, postavi svoju napola ispijenu dozu, s kojom se dosad nesvijesno igrao, oprezno na zemlju i pošalje prstima svoje jedine ruke u zrak, jedan poljubac, koji se upravo čuo.

»Ona je bila kći kraljice Mamare. Bila je prekrasna žena. Odvajajući se od polinezijskog ženskog tipa, bila je gotovo eterična. Eterična, oplemenjena čistoćom, skromna kao ljubica, nježna i krhka kao ljiljan, a oči, iz kojih je blistala blagost, nalikovale su joj nebeskim ružama. Bila je sva kao cvijet, vatra i rosa. Imala je ljepotu gorskoga cvijetka i blagost golubinju. Bila je isto tako savršeno lijepa i pobožna u svom vjerovanju u Boga svoje majke, kojega je ondje uveo Ebenezer Naismith, baptistički misionar. Ali nemojte misliti, da ona nije bila ništa drugo osim blage duše, zrele za Abrahamovo krilo. Imala je ona najbiraniju žensku umiljatost. Bila je žena skroz naskroz, do najtanjih, drhtavih atoma.

»A ja? Ja sam bio razbludnik s obale. Najraspušteniji ljudi nisu bili raspušteni kao ja među svim onim trgovcima. Mene su držali najprepredenijim igračem pokera. Ja sam bio od svih tamošnjih

bijelih, smeđih i crnih ljudi najsmioniji, koji se usudio noću provesti kroz tjesnac Kuni-kuni. A to sam ja učinio mnogo puta po crnoj noći, po buri i uz razapeta jedra. Svakako sam bio na zlu glasu tamo na obali, gdje niko nije bio na dobrom. Bio sam silovit i opasan, te u prepirkama i veselicama nisam nikada uzmicao. Kapetani trgovačkih brodova nagovarali su najokorelije ljude iz najgorih jazbina na Južnom Moru, da me pićem sprave pod stol. Sjećam se jednog dernog Škota sa Novih Hebrida. Bila je udešena velika gozba. Taj je Škot od toga i umro, našto smo ga mi spremili u bure ruma i otpremili ga u njegov zavičaj. Ovo je samo jedan primjer — lijep primjer — da se vidi, kako smo se mi zabavljali na obali ostrva Manatomane.

»A što sam ja učinio jednoga dana? Pošao sam onamo, vidio princesu i zaljubio se u nju. Stvar je bila ozbiljna. Bio sam mahnit kao zec u mjesecu martu, a tada sam postao još mahnitiji. Prešao sam na njenu vjeru. Pomislite, šta to znači. Pomislite, što jedna djevojka može učiniti od jednog krepkog i opakog čovjeka. Preobrazio sam se. Očistio sam svoju dušu pred Bogom i povukao svoje ruke — u ono sam doba imao još dvije — od prljavog društva na obali, kad su se smijali ovom mom posljednjem koraku i htjeli saznati, što zapravo namjeravam.

»Rekoh vam, da sam prešao na njenu vjeru — i to strastveno i iskreno — i postao od tog vremena tolerantan prama svim drugim religijama. Otkazao sam svim svojim kapetanima radi nemorala. Isto sam to učinio i sa svojim kuharom, a boljega od njega nikada nije ni bilo na Manatomani. Iz istog razloga otpustio sam i sve svoje punomoćnike. I prvi put u trgovačkoj povijesti vozili su moji brodovi — biblije. Sazidao sam sebi jednu pustinjačku kućicu u jednoj gradskoj ulici, koja je bila zasađena mangovim drvećem, tik uz kuću, u kojoj je stanovao Ebenezer Naismith. On mi je postao prijatelj i drug,

pun dobrote i prijaznosti. A bio je to čovjek od glave do pete. I umro je kao čovjek mnogo kasnije, što bih vam sve rado pripovijedao, kad ta pripovijest ne bi iziskivala previše vremena.

»Ali nije bila tolika zasluga misionarova, kolika princesina, da sam svoju vjeru izražavao djelima, a naročito jednim, koje je bilo veće od svih drugih: — u novoj crkvi, našoj crkvi, crkvi Kraljice-majke.

»Jedne večeri poslije zajedničke molitve (bio sam onda tek četrnaest dana obraćen) rekla mi je princesa; ‚Naša jadna crkva; tako je malena, da naša vjerska općina neće nikada moći porasti. I krov joj prokišnjava, a moj otac, kralj John, neće ni groša da priloži, premda ima pretička u riznici, jer Manatomana nije siromašna. Mnogo se novca zaslužuje i mnogo razbacuje. Ja znam, što se govori o raspuštenom životu na obali. Tek prije mjesec dana i ti si na kartanju izgubio više, nego što bi stajalo izdržavanje za našu siromašnu crkvu čitavu godinu dana'.

»A ja sam joj odgovorio, da je sve to istina, ali da od toga dana nisam okusio alkohola, ni uzeo karte u ruke. Rekao sam joj: neka krov odmah poprave kršćanski drvodjelje, koji se imadu odabrati među radnicima njene crkvene općine. No nju je ispunjavala mnogo veća ideja, o kojoj bi Ebenezer Naismith mogao održati propovijed — ona je bila svetica i govorila je o velikoj crkvi, koju bi valjalo sagraditi:

‚Ti si bogat, pa imaš mnogo jedrenjaka i parobroda na dalekim ostrvima. Ja sam nešto načula o nekom velikom ugovoru, što si ga ti potpisao, da ćeš prevoziti radnike na njemačke plantaže u Upolu. Kažu, da si ti iza Sweitzera najbogatiji trgovac u ovim krajevima. Meni bi bilo drago, kad bi ti sav taj novac uložio u čast Boga jedinoga. To bi bilo plemenito djelo, a ja bih bila ponosna, da mogu poći za čovjeka, koji bi tako nešto učinio'.

»Ja joj rekoh: neka Ebenezer Naismith počne propovijedati u tom smislu, da ću ja sagraditi crkvu, koja će biti dosta velika.

‚Velika kao katolička crkva?' zapita ona.

»Bila je ruševna katedrala, koja je sazidana u doba, kad je sve stanovništvo bilo katoličko. Velika stvar, ali sam ja bio zagrijan silnom ljubavi i obećao sam joj, da će naša crkva biti još veća. ‚No to će stajati mnogo novaca', rekoh ja — ‚a da se toliki novac zasluži, treba vremena'.

‚Pa ti imaš mnogo novaca', reče ona — ‚ljudi govore, da ti imaš više novaca nego moj otac, kralj'.

‚Ja imam više kredita', objasnim joj ja. ‚No ti se ništa ne razumiješ u novac. Čovjek mora imati novaca, ako hoće da dobije kredita. Zato ja hoću, da s novcem i kreditom, što ga imam, raditi, da još više dobijem novca i kredita, pa da zidamo crkvu'.

»Da radim! To je i za mene samoga bilo iznenađenje. Obilje vremena, do kojega čovjek dolazi, ako se odrekne pirovanja, kartanja i svih ostalih razonođenja na obali, upravo je golemo. A ja nisam gubio ni časa od svog dobivenog vremena, Čak sam radio preko toga vremena. Radio sam za šestoricu drugih. Postao sam pokretna sila. Moji kapetani plovili su brže nego ikada i zasluživali mnogo više, a moji nadzornici pazili su, da moji jedrenjaci ne troše vrijeme uludo. Ja sam opet pazio, da moji nadzornici paze.

»A bio sam dobar kao dobar dan. Sâm Bog sveti zna, da sam bio tako dobar, da to više nije bilo ni lijepo. Moja je savjest bila tako dalekosežna i fino organizirana, da su mi već ramena bila natečena od silnog bremena. Čak sam pregledavao i svoje starije račune i platio Sweitzeru pedeset funti, za koliko sam ga prije tri godine prevario u jednoj prodaji na Fidži. I još sam mu dodao kamate na te novce.

»Da radim! Zasadio sam šećernu trstiku — prvi nasad na Manatomani. Čitave brodove urođe-

nikâ dovozio sam s Malaite, jednog od Salomonskih ostrva, dok nisam skupio dvanaest stotina crnačkih robova za sađenje šećerne trstike. Jednu sam škunu poslao čak na Hawai, da mi doveze jedan pokvareni šećerni mlin i jednoga Nijemca, koji je tvrdio, da se razumije u šećernu trstiku. I došao je i primao trista dolara mjesečne plaće, a ja sam se dao na popravljanje mlina. I popravio sam ga uz pomoć mehaničarâ, koje sam dovezao iz Queenslanda.

»Dakako, da sam imao i jednog rivala. Zvao se Motomoe. Bio je od najčišće aristokratske krvi uz kralja Johna. Bio je punokrvni urođenik, stasit i lijep muž, koji je samo vrlo neprijatno buljio u čovjeka, koji mu se nije svidio. Buljio je i u mene, kad sam se počeo pokazivati u blizini kraljeve palače. Raspitao se o mojoj prošlosti i počeo širiti najstrašnije pripovijesti o meni. Najgore je u stvari bilo, da je većina tih pripovijedaka bila istinita. Čak je otplovio u Apiju, da se obavijesti — kao da nije mogao mnogo toga saznati i na obali Manatomane. Podrugivao se tome, što sam se ja obratio i što sam polazio zajedničke molitve, a najviše se smijao mojim šećernim nasadima. Izazivao me je na dvoboje, a ja sam im se uklanjao. Onda mi se počeo prijetiti, pa sam u posljednjem trenutku saznao, da mi misli otsjeći glavu. Kako vidite, on je žudio za princesom kao i ja, ali sam ja ipak žudio više. Princesa je svirala u glasovir. Svirao sam nekada i ja. Ali joj to nikada nisam rekao, pošto sam jedared čuo, kako ona svira. Jadnica mislila je, da divno svira. Milo, ludo djevojče! Vama je poznato ono mehaničko lupetanje sa jedan-dva-tri, tum-tum-tum. A sada ću vam pripovijedati nešto uistinu komično. Njeno je sviranje bilo divno — za mene. Kad je ona svirala, za mene su se otvarale dveri nebeske. Još se i sada gledam. Izmoren kao pas od rada poslije dnevnog rabotanja, ležao sam na rogožinama u verandi, zurio u nju za klavirom, zapadajući u potpunu blesavost blaženstva. Njeno uobraženje, da lijepo svira,

bilo je jedini nedostatak u njenom savršenstvu, a ja sam je ljubio zbog toga nedostatka. Po tom nedostatku dolazila je bliže u moju čovječansku blizinu. Kad je svirala ono svoje jedan-dva-tri (tum-tum-tum), dolazio sam ja od zanosa u deveto nebo. Umornost mi je popuštala, ja sam je ljubio, a moja je ljubav bila čista kao plamen ovog ognja, čista kao ljubav prama Bogu. Ne znam, da li ćete mi vjerovati, ali mi se u mojoj divljoj zaljubljenosti nametala misao, da je ovoj djevojci morao Bog u svemu biti sličan.

»Smijao se ti, Bruce Cadogan Cavendish, koliko te je volja, ali ti ja velim: ljubav je to, što ti opisujem. To je sve. Ljubav! A ljubav je nešto najveličajnije, najčišće i najotmenije, što čovjek može doživjeti. Znam, što govorim: — ja sam to doživio«.

Bradonja, čije je okruglo vjeverično oko pod sraslim obrvama blistalo kao užarena kugla u dubokoj džungli, zaustavi se u pripovijedanju, da srkne jedan umirujući gutljaj iz svoje mliječne doze i da smiješa novi obrok.

»Šećerna trstika«, poče on dalje i obrisa hrptom ruke ogromnu masu svoje zgruvane brade — šećerna trstika sazrela je u onoj klimi za šest mjeseci, a ja sam upravo bio dogotovio mlin, da ju meljem. Dakako, da nije sve u isti mah bilo zrelo, ali sam je ja i sadio na mahove, da ju uzmognem devet mjeseci bez prestanka mljeti, dok se neprestano iznova sadila i rasla.

»Za prvih dana koješta me je ozlojeđivalo. Ako se nisam ljutio zbog mlina, ljutio sam se zbog čega drugoga. Četvrtoga dana morao je moj prvi inženjer Ferguson na nekoliko sati obustaviti posao s mlinom, da na svojim strojevima nešto popravi. Imao sam neprilike i sa dovozom. Pošto sam naložio crncima (koji su u stroj bacali trstiku), da valjke zaliju limunovim sokom, poslao sam ih odjeljenjima, koja su rezala trstiku. Zato sam stajao sasvim sâm na jednom kraju, kad je Ferguson stavio mlin u pogon — i u tom času eto ti Motomoa, koji se odnekuda doklatio.

»Stajao je u norfolk-kaputiću sa nazuvcima od svinjeće kože i sa svim ostalim priborom, koji spada u toaletu modernoga fićfirića, i podrugivao se meni, kako stojim onako zamazan i mastan preko ušiju kao kakav lađar. Pošto je valjak sada bio sav bijel od limunova soka, vidio sam jasno, u čemu je pogreška. Valjci nisu ležali paralelno. Na jednoj strani mrvili su i mljeli trstiku sasvim dobro, a na drugoj stajali daleko jedan od drugoga. Ja protisnem prste na drugoj strani, jer sam vidio, da mi veliki zupci ne mogu zahvatiti prste. Ali su ih odjedanput ipak zahvatili. Sa snagom od deset hiljada đavola spopadoše ih i povukoše — i dakako, razmrvili ih u kašu. Kao komad šećerne trstike pošao sam i ja istim putem. Nisam se mogao nigdje uhvatiti. Ni deset hiljada konja ne bi me mogli odvući natrag. Ništa me nije moglo zadržati. S rukom, prsima, ramenima i glavom morao sam kroz stroj.

»Boljelo je. Tako me je boljelo, da me više uopće i nije boljelo. Gotovo bih mogao reći, da sam bez ikakove tronutosti gledao, kako mi se razmrskava ruka; kost po kost, šaka, zglob, podlaktica sve lijepo i po redu zalazilo je neumoljno u stroj. O, pioniru, koji si u zrak dignut od svoje rođene petarde — o, tvorničaru šećera, razmrvljen od svog rođenog stroja za mljenje šećera!

»Motomoe instinktivno priskoči, podrugljivi smiješak iščezne mu s lica i ustupi mjesto izražaju groze. Ali onda razabra ljepotu situacije i stade se kesiti i ceriti. Ne, od njega se nisam imao nadati nikakovoj pomoći. Zar nije namjeravao da mi odreže glavu? A i što bi mogao učiniti? I tako se nije ništa razumijevao u strojeve.

»Iz sve snage mojih pluća viknem Fergusonu, da zaustavi stroj. Ali se moj krik izgubi u urlanju mašinerije. A ja sam stajao s rukom do lakata u

stroju ... Da, boljelo me je. Osjetio sam strahovite ubode, kad su se kidali pojedini nervi ili kad su s korenjem bili čupani napolje. Ali se sjećam, da mi se bol ipak pričinila začudo neznatnom.

»Motomoe učini kretnju, koja je svratila moju pažnju na njega. U isti mah je na glas promumljao, kao da sâm sebe prezire: ‚Ja sam pravi magarac!' Nato digne sa zemlje nož za rezanje trstike — vama je poznat oblik toga noža — velik je i težak kao kakav bojni mač. Već sam mu u duši zahvaljivao, što će me izbaviti iz moje nevolje. Ne bi imalo smisla, da polako sav uđem u stroj, dok mi i glava ne bude razmrvljena, a ruka mi je i tako bila već smrvljena do polovice nadlaktice i stroj je radio dalje. Zato sam zahvalno prignuo glavu pred udarcem Motomovim.

‚Dalje s glavom, idiote glupi!' rikne on na mene.

Sada sam tek razumio i pokorio se. Ja sam bio žilav čovjek, pa je on morao dvaput udariti. Odrezao mi je ruku upravo ispod ramena, odvukao me natrag i položio na trstiku.

»Da, da — šećer se je kolosalno isplatio. Sazidao sam princesi crkvu, o koioj je u svojoj bogobojažljivosti sanjala ... i udala se za mene«.

Bradonja donekle ugasi svoju žeđ, a onda doda još jednu konačnu napomenu:

»Vajme i jao! A to je ujedno svršetak. Ipak sam živio, pa šaljem poljubac svoj princesi. Ona već odavno počiva u velikom mauzoleju kralja Johna, koji iznad doline Manone gleda na stranu zastavu, koja se leprša na zgradi britanskoga gouvernementa ...«

Debeljak se saučesno kucne s njim i isto tako saučesno istrusi svoju malu dozu. Bruce Cadogan Cavendish buljio je s nepomirljivom gorčinom u vatru. Bio je on jedan od onih ljudi, koji su voljeli sami piti. Oko njegovih tankih usana, koje su stvarale okrutan prorez njegovih usta, poigravali su trzaji podrugljivog smijeha, koji su razbudili pažnju Debeljakovu. Ovaj se najprije osigura, da li mu se izvjesni kamen nalazi na dohvatu ruke, a onda se obrati k njemu:

»No, Bruce Cadogan Cavendishu, kako je s tobom? Sada je na tebi red«.

Dugonja najprije digne oči i zarije ih u Debeljakove, dok ovaj nije osjetio fizičku nelagodnost.

»Ja sam proživio težak život«, zaštekće Dugonja osorno. »Meni nisu poznate nikakove ljubavne pustolovine«.

»Zaboga, nema čovjeka tvojega stasa i spoljašnjosti, koji bi se mogao njima ukloniti«, polaska mu Debeljak.

»A zašto da se o tome govori?« jekne Dugonja. »Gentleman se ne hvali svojim ljubavnim triumfima«.

»Ah, šta! Samo pripovijedaj!« navaljivao je Debeljak. »Noć je još mlada, a imamo još i što da pijemo. Delarouse i ja pridonijeli smo već svoj dio. Ne događa se to svaki dan, da se tri junaka, kakvi smo mi, sastanu i da se jedan drugom ispripovijedaju. Bez sumnje si i ti doživio barem jednu ljubavnu pustolovinu, koje se ne trebaš stidjeti«.

Bruce Cadogan Cavendish izvuče svoj željezni kolut i stade premišljati, da li da razbije glavu Debeljaku ili da mu je ne razbije. A onda uzdahne i pusti kolut iz ruke.

»No, pa dobro, kad baš silom hoćete«, popusti on, iako preko volje. »Upravo kao i vi, bio sam i ja od rijetke fizičke konstitucije. Pa još i sada mogao bih vas obojicu pićem oboriti pod stol onakve, kakvi ste bili u svojim najboljim godinama. Kao i kod vas, odigrao se moj početak daleko odavde i bio sasvim drugačije vrste, nego što mi je život danas. Ne može biti sumnje, da mi je otmeno moje poreklo udarilo svoj pečat. Ako bi koji od vas počeo o tom da se prepire ...« Pri tome segne u džep svojom jedinom

rukom, da potraži kolut. Ali ni jedan od njegovih slušalaca ne reče ni riječi niti ičim odade, da je primijetio prijetnju.

»Bilo je to tisuću milja zapadno od Manatomane, na ostrvu Tagalagu«, nastavi on odjedanput s izrazom u licu, koji je očevidno odavao razočaranje, jer nije došlo do prepirke. »Ali vam najprije moram pripovijedati, kako sam došao na Tagalag. Iz razlogâ, koje ne mislim ovdje spominjati, i po putovima, koje ne želim opisivati, nalazio sam se na vrhuncu svoje muževnosti i na početku svoga đavolstva (— u stadiju, u kojemu pobjegli oxfordski studenti i mlađi sinovi nisu bili nipošto bolji pred stolom totalizatorskim —) kao gospodar i posjednik jedne jedrilice, koja je bila tako poznata, da će u mojoj pripovijesti ostati neimenovana. Vozio sam crnačke robove sa jugozapadnog dijela Tihog Oceana i Koralnog Mora na plantaže u Havai i salitrene majdane u Chile«.

»Dakle si ti bio onaj, koji je istrijebio sve žiteljstvo na —«, izmače se Debeljaku nehotice preko usana.

Bruce Cadogan Cavendish trgne sa strelovitom brzinom kolut iz džepa i samo da njime udari . . .

»Produži«, reče Debeljak. »Sasvim sam zaboravio, što sam htio reći«.

»Bila je ono strahovito komična zemlja«, reče pripovjedač otegnuto i s potpunom ravnodušnošću. »Valjda ste čitali pripovijest o Morskom Vuku*)?«

»Da nisi možda ti glavom bio onaj Morski Vuk?« upade mu u riječ Bradonja s nehotičnom sigurnošću.

»Ne, ne, dragi gospodine«, zaštekće Dugonja. »Morski Vuk je mrtav, zar ne? A ja još živim«.

*) Aluzija na Jack Londonov roman, koji je izašao kao 397. knjiga „Zab. Bibl.". — Prev.

»Razumije se, razumije se«, dopusti Bradonja. »Prije nekoliko godina pao je s bedemâ »Victorije« naglavce u glib i udušio se«.

»Kako sam rekao — a ja ne trpim prekidanja«, nastavi Bruce Cadogan Cavendish — »bila je to tamo strašno komična zemlja. Ja sam bio na Taki-Tiki-u, jednom niskom ostrvu, koje politički pripada Salomonskom ostrvlju, ali ne geološki, jer su Salomoni bregoviti. Etnografski pripada isto toliko Polineziji, koliko i Melaneziji i Mikroneziji, jer su se sve rase u južnom dijelu Tihoga Oceana onamo dovezle u čamcima i pomiješale se na čudno zapleten i degeneriran način. Biološki rečeno: na Taki-Tiki-u stanuje talog ljudskoga izmeta. A ja poznajem talog i ono, o čemu govorim.

»Bilo je strašno komično vrijeme, koje sam ondje proveo, dok sam ronio za školjkama, lovio brizgavce (trepang), zamjenjivao kopru za željezne obruče, prevozio crnce itd. Na Fidžima su poglavice u ono doba još jeli ljudsko meso. Dalje prama zapadu bilo je još gore: — nakićeni mali crnci, dakako, i oni su bili ljudožderi, kod kojih je kàzan bio mastan i prepun«.

»Kazan?« zapita Debeljak. Dugonja se ljutito trzne, a onaj onda brzo doda: »Znaš, ja nikada nisam zalazio tako daleko na zapad kao ti i Delarouse«.

»Svi oni otkidaju glave, jer za njih glave imaju veliku vrijednost, naročito od bijelih ljudi. Tim glavama oni ukrašavaju kuće, u kojima skrivaju svoje čamce, a isto tako i domove Đavola-đavolâ. Svako selo ima jedan kazan i svi prilažu u nj. Ko nabavi glavu bijelog čovjeka, taj dobiva sve meso, koje se skupi u kazanu. Ako duže vremena ne dobije niko ništa, onda sadržina kazana vanredno naraste — strašno komično, zar ne?

»I ja sam u tom pogledu nešto doživio. Jedan holandski kormilar bio je umro od crne vodene groznice. I tako sam ja dobio sadržinu kazana. Bili

smo u ono doba usidreni kraj Lango-lui. Ja se, dakako, nisam osobno ništa angažirao, nego sam samo izdao nalog Johnny-u, jednom svom veslaču. On je i sâm bio crnac iz Port Moresby-a. On je mrtvom Holanđaninu otsjekao glavu i noću se otšuljao na kopno, dok sam ja pucao iz svoje puške, kao da tobože nišanim na njega. Dotrčao je do kazana s onom glavom i, dakako, dobio sav kazan. Razumije se, da sam ja sutradan poslao jedan veći čamac sa dva manja, kao pratnju, po njega i po dobitak«.

»A kako je kazan bio velik?« zapita Bradonja. »Ja sam slušao o nekom u Orli, koji je vrijedio osamdeset funti«.

»Najprije: četrdeset debelih svinja; svaka od njih vrijedna niz školjki prima-kvalitete, a takav niz vrijedi jednu funtu u engleskom novcu. Dakle točno: dvjesta dolara, a devedeset i osam nizova otprilike oko pet stotina. A osim toga dvadeset i dva sovereigna u zlatu. Ja sam čitavu sadržinu podijelio na četiri dijela: jednu četvrtinu dao Johnny-u, jednu brodu, jednu meni kao reederu, a posljednju također meni kao kapetanu broda. Johnny se nije nipošto potužio. On još u svom životu nikada nije posjedovao toliko bogatstvo. Osim toga dao sam mu nekoliko starih košulja od postradalog kormilara. Držim, da glava kormilarova još i dandanas ukrašava zaklonište, u kojemu se zaklanjaju čamci«.

»To baš nije kršćanski pogreb za jednoga kršćanina«, primijeti Bradonja.

»Ali je unosan«, odgovori Dugonja. »Ostatak od kormilarova tijela morao sam zabadava baciti s palube morskim psima. A zar sam trebao baciti i njegovu glavu, vrijednu osam stotina dolara? To bi bilo zločinačko rasipanje i savršena glupost.

»Svakako je bilo sve strašno komično tamo na zapadu. Da vam ne pripovijedam, kako sam na Taki-Tiki-u došao u nepriliku sa ono dvjesta crnaca, s kojima sam jedrio na rad u Queensland, i kako su me tražila dva engleska ratna broda — spomenuću

samo, da sam za svoga putovanja promijenio i upravio brod prama zapadu sa namjerom, da svu bagažu izbacim na španjolske plantaže u Bangaru.

»Bilo je baš vrijeme velikih orkana, koji su i nas zahvatili. Moja je škuna bila prvorazredna, pa sam držao, da će odoljeti i tajfunu. Ali još nikada nisam doživio onakove oluje! Razderala mi je brod na komade. Jarboli su bili naprosto istrgnuti, kućice na palubi razmrskane u iverje, reling prelomljen, a kad je već prošlo ono najgore, počeše nestajati platnice. Morali smo zakrpiti jedan čamac, koji nam je još bio preostao, pa kad se more utišalo, da se odbijemo od propalog broda. Drvodjelja i ja bili smo posljednji, koji smo skočili u čamac, kad je brod utonuo. Bilo nas je samo četvoro«.

»Zar ste izgubili baš sve crnce?« zapita Bradonja.

»Nekoliko njih plivalo je neko vrijeme«, odgovori Dugonja, — »ali ja ne vjerujem, da su doplivali do kopna. I mi sa čamcem trebali smo punih deset dana. A za cijelo to vrijeme hujao je vjetar iznad nas. A šta mislite da smo mi sa sobom imali u čamcu? Samo nekoliko sanduka sa geneverom (borovicom) u bocama i nekoliko sanduka s dinamitom. Komično, zar ne? No kasnije je bilo još komičnije. Dakako, imali smo jedno burence pitke vode, nešto usoljenog konjskog mesa i malo dvopeka, koje je bilo promočeno od slanoga mora. Samo toliko, da se održimo u životu do Tagalaga.

»No u Tagalagu očekivalo nas je najveće razočaranje, što se dade zamisliti. Sámo ostrvo iskače iz mora toliko, da se vidi već sa dvadeset milja daljine. To je vulkanski čunj, izrastao iz morske dubljine. U jedan dio kratera zalilo se more i tako stvorilo krasno sklonište i luku. A to je i sve. Ondje ništa ne živi. Spoljašnje i unutrašnje stijene kratera odviše su strme. Na jednom komadu opažaju se, kao neka mrlja, otprilike tisuću kokosovih paoma. I to je sve osim nekoliko vrsta insekata. Nijedne četve-

ronožne životinje, čak ni štakora. Strašno komično bilo je još i to, da uz onu množinu kokosovih oraha nije bilo nijedne kokosove rakovice. A sve, što je živjelo i moglo se jesti, bila su jata od barbunâ u luci — najvećih, najdebljih i najfinijih barbuna, što sam ih ikada vidio.

»Nas četvorica iskrcasmo se na obali i ulogorismo se pod kokosovim drvećem. Svoju smo smočnicu divno snabdjeli geneverom i dinamitom... Što se ne smijete? Velim vam, da je to veselo. Samo pokušajte držati dietu sa holandskim geneverom i nemiješanim sokom od kokosovih oraha. Od toga vremena ne mogu nikada pogledati na izlog kakvog slastičara. Ja, doduše, nisam jak u religiji kao Chauncey Delarouse, ali ipak imam neke primitivne pojmove, pa zamišljam pakao kao beskrajnu plantažu od samih kokosa sa sanducima, punima genevera, a napučenu samim brodolomcima. Veselo, zar ne? I sâm bi đavo tamo zariknuo.

»Vi znate, da su kokosovi orasi ono, što bi agronomi nazvali »neizjadnačenim obrokom«. Izveli su našu probavu malo iz ravnoteže. Mi smo se pomagali tako, da smo, čim bi nam glad zasvirao u želucu, gucnuli malo genevera. Pošto smo tako prokuburili nekoliko sedmica, došao je mornar Olaf na krasnu ideju. Sijevnula mu je u glavi, kad se do grla napunio geneverom, a mi, koji smo se nalazili u sličnom stanju, opazismo samo toliko, kako je on uzeo jednu dinamitsku patronu i jedan upaljivač i oteturao do čamca.

»Meni se pričini, da je pošao u lov na ribu, ako naiđe na nju, ali je sunce strahovito peklo, pa sam se ja zadovoljio time, da se u sjeni izvalim i Olafu zaželim dobru sreću u lovu. Otprilike pola sata, pošto je on iščezao, začujemo eksploziju, ali se on nije vraćao. Mi smo počekali, dok zahladi poslije sunčana zalaza, a onda smo našli na obali ono, što je od njega preostalo. Čamac je, doduše, bio ondje, ali Olafu nije bilo ni traga ni glasa. Nikada više neće

jesti kokosove orahe. Mi odglavinjamo natrag i otkinemo grlo novoj boci genevera.

»Sutradan izjavi kuhar, da će i on radije pokušati sreću s dinamitom, nego dalje podržavati život kokosovim orasima; iako se nije mnogo razumijevao u dinamit, razumijevao je i previše, što ima dalje očekivati od uživanja kokosa. Zato smo mi mjesto njega zatakli upaljivač u patronu i odabrali dobru žigicu, dok se on još zabavljao s bocom genevera.

»Program je bio isti kao i dan prije. Jedan sat kasnije začuli smo eksploziju, a pod večer krenusmo prama čamcu, s kojega smo zgrebali još samo toliko kuharova mesa, koliko je trebalo za kršćanski pogreb.

»Drvodjelja i ja čekali smo još dva dana, a onda smo žrijebom odlučili, ko će prije. On je došao na red. Oprostili smo se gorkim riječima, jer je on htio da sa sobom ponese još jednu bocu genevera, da se na putu može osvježavati, dok sam se ja energično opirao takvom rasipanju plemenitoga pića. Osim toga je on već i bio toliko naderan, da je jedva išao. Svršio je isto onako, kao i njegova dva prethodnika samo s tom razlikom, da mi je iza sebe ostavio mnogo više mesa i kostiju za pokapanje, jer je uzeo samo polovicu dinamitne šipke. Mene je poslužila sreća, da sam mogao izdržati do drugoga dana. Pošto sam se dobrano okrijepio, bio sam dosta hrabar, da se poslužim dinamitom. Trebao sam samo trećinu dinamitne šipke. Vi znate: kratki upaljivač, rascijepljen na kraju tako, da se može u nj postaviti glavica jedne žigice. Time sam popravio metodu mojih prethodnika, pošto se oni nisu poslužili glavicom žigice, bio im je upaljivač previše dug, pa su morali — pošto bi opazili jato barbunâ i upalili upaljivač, dinamit držati tako, dok upaljivač ne bi do kraja izgorio prije nego što ga odbace. Ako su ga odbacili prerano, onda je u istom trenutku planuo, kad se dotakao vode, pa su se ribe od iskre razbje-

žale. Komična je stvar taj dinamit. Svakako ja ostajem pri tome, da je moja metoda najsigurnija.

»Nisam još ni pet minuta veslao, kad naiđoh na jato barbunâ. Bili su lijepi, veliki i masni, pa sam ih već u duši gledao, kako ih pečem na vatri. Kad sam ustao sa žigicom u jednoj ruci, a sa dinamitnom šipkom u drugoj, spletoše se moje noge. Možda je to bilo od genevera, a možda i od straha ili od gladne slabosti ili možda od svega toga zajedno, no svakako sam drhtao na cijelom tijelu. Dvaput mi se osujetio pokušaj, da se dinamita dotaknem žigicom. Napokon mi pođe za rukom, i ja začujem kako fitilj pucketa, pa ga pustim iz ruke.

»Ja, doduše, ne znam, kako je bilo s mojim prethodnicima, ali svakako znam, kako je bilo sa mnom. Jeste li vi ikada uzabrali jednu jagodu, pa jagodu odbacili, a peteljku zatakli u usta? Eto, tako sam učinio ja. Bacio sam žigicu u more na barbune, a dinamit zadržao u ruci. A kad je dinamit eksplodirao, raznio mi je ruku do ramena«.

Dugonja pogleda u dozu, da vidi, ima li u njoj vode, pa da ju pomiješa s alkoholom, ali ne nađe u njoj ni kapi. Zato ustane.

»Ah, da«, zijevne on i spremi se, da siđe do rijeke.

Poslije nekoliko minuta evo ga natrag. Pomiješa prljavu riječnu vodu s primjerenom količinom alkohola, gucne jedanput i zagleda se u oganj s gorkom sumornošću.

»Dobro — a šta se dogodilo kasnije?« zapita ga Debeljak.

»Ah«, odgovori dugonja — »onda sam se, dakako, vjenčao s princesom«.

»Ali, zaboga, ti si bio jedini čovjek, koji je preostao, a princese uopće nije bilo nikakove!« klikne odjedanput Bradonja, našto se zbunjeno prekide.

Dugonja je još uvijek buljio u oganj.

Percival Delaney i Chauncey Delarouse pogledaju se. Mirno i u svečanoj šutnji pomože svaki od

njih jedinoj ruci drugoga, da mu se zaveže zavežljaj. Bez riječi prebaciše svoje zavežljaje preko ramena i iščezoše iz kruga svjetlosti. Nisu govorili ništa, dok se nisu uspeli na željeznički nasip.

»Ovako nam se nijedan gentleman ne bi podrugao«, reče Bradonja.

»Da, ovako nam se nijedan gentleman ne bi podrugao«, pristane uz njega i Debeljak.

DOZIV PRAŠUME

THE CALL OF THE WILD

I

NA PUTU U PRIMITIVNOST

Buck nije čitao novina, jer bi inače znao, da se kuha teška popara ne samo za nj, već za svakog izdržljivog psa jakih mišića i tople, dugačke dlake sve tamo od Puget Sounda, pa do San Diega. Bilo je to zato, jer su ljudi, tumarajući po arktičkoj tami, pronašli neku žutu kovinu i jer su parobrodarska i saobraćajna društva, iskorišćujući taj nalaz, prevozila tisuće ljudi na Daleki Sjever. Ti ljudi su trebali pse za svoje poslove i to pse jakih mišića i guste dlake, koja će ih zaštititi od studeni.

Buck (Bek) je živio u velikoj kući u sunčanoj dolini Sv. Klare. Zvala se »zaselkom suca Millera«. Dizala se podalje od ceste, napola sakrivena drvećem, kroz granje kojega se mogao vidjeti široki, sjenoviti doksat, koji je opasavao sve četiri strane. Kući se prilazilo pošljunčenim puteljcima, koji su se vijugali kroz široke ledine i ispod isprepletenih grana visokih jasenova. Straga bijaše sve još prostranije, negoli sprijeda. Bile su tu velike staje, gdje se neprestano vrzlo oko desetak konjušara i poslužnika, nizovi družinskih kućica, obraslih vinjagom, cijeli redovi gospodarskih zgrada, zeleni pašnjaci, voćnjaci i gredice s jagodama. Bio je tu i jedan arteški zdenac i veliki cementirani basen, gdje su se sinovi suca Millera ujutro kupali i hladili za sparnih popodneva.

Nad svom tom velikom domenom vladao je Buck. Tu se on rodio i tu je proživio četiri godine svoga života. Istina, bilo je tu i drugih pasa. Drugojačije to nije ni moglo biti na tako prostranom posjedu, ali ti drugi nisu ništa računali. Dolazili su i odlazili, ćepili u prepunim kusnicama, ili pak neviđeni životarili u zaklonu kuće poput Tootsa, japanskoga psića ili Ysabele, meksikanskog hrta bez dlaka, — neobičnih stvorenja, koja bi rijetko kad promolila njušku kroz vrata ili stavila šapu na zemlju. S druge strane bio je tu i čopor foxterriera, koji su znali iz svega grla lajati na Tootsa i Ysabelu, kad bi ih ovi gledali s prozora, sve dok ih ne bi protjerala četa sluškinja s metlama i krpama.

Ali Buck nije bio ni pas-pokućar, ni pas-kusničar. Cijeli zaselak bijaše njegovo kraljevstvo. Ronio bi u cementni basen ili išao u lov sa sučevim sinovima: pratio bi sučeve kćeri Mollie i Alice na šetnje za dugih sutona ili rane zore: za zimskih noći ležao bi do sučevih nogu pred toplim kaminom u knjižnici; nosio bi na leđima sučeve unuke ili se valjuškao s njima po travi; pazio na njih na svakom koraku njihovih divljih pustolovina od basena pa do staje, dapače i dalje, sve tamo do voćnjaka i gredica. Među terrierima ponosno je stupao, a na Tootsa i Ysabelu uopće se nije ni osvrtao, jer on bijaše kralj, — kralj, koji kraljuje nad svim, što živi i diše na sučevom zaselku, skupa s ljudima.

Otac mu, Elmo, gorostasni bernardinac, bijaše sučev nerazdruživi drug, a Buck je živo nastojao da kroči utrenikom svoga oca. Nije bio tako velik — težio je samo sto i četrdeset funti, — jer majka mu je bila od soja škotskih pastirskih pasa. Uza sve to njegovih sto i četrdeset funti, pored dostojanstva, koje mu je davao dobar život i opće počitanje, omogućavalo mu je, da nastupa zbilja kraljevski. Ove četiri godine svoga života proživio je zaista kao kakav aristokrat: bio je ponosan, dapače malo i sebičan, kao što to često bivaju ladanjski plemići zbog

njihove insularne situacije. Ali on se je umio sačuvati da ne ostane obični kućni pas. Lov i kretanje na slobodnom zraku omogućili su mu, da ga se ne uhvati salo i da mu očeliče mišići. I njegove trke i ljubav za vodu bili su za nj lijek i čuvar zdravlja.

Takav bijaše Buck pod kraj godine 1897., kad je otkriće zlata na Klondiku privuklo gomile ljudi iz cijeloga svijeta na zaleđeni Sjever. Ali Buck nije čitao novina i nije znao, da je Manuel, jedan od vrtlarovih pomoćnika, vrlo loše poznanstvo. Manuel je imao jedan neiskorenljivi porok. Volio je igrati na kineskoj lutriji. A kod igranja imao je jednu prokletu slabost: — tvrdu vjeru u svoj sistem igranja, i to ga je sigurno upropastilo, jer za igranje lutrije po jednom sistemu treba novaca, dok plaća vrtlarskoga pomoćnika ne pretječe kraj troškova za ženu i brojno potomstvo.

Onoga znamenitog dana, kad je Manuel počinio svoju izdaju, sudac je baš bio otišao na skupštinu vinogradara, a njegovi dječaci organizirali su nekakav atletički klub. Niko nije opazio, kako su on i Buck prošli kroz voćnjak, na ono, što je Buck mislio, da će biti obična šetnja. I osim jednoga samotnog čovjeka niko ih nije vidio, kad su stigli na malu postaju College Park. Taj samotni čovjek razgovarao je s Manuelom i dao mu zvonkog novca.

— Robu treba zamotati prije nego što je prodaš, — promrmlja stranac, a Manuel uzme dvostruki komad užeta i sveže ga oko Buckovog vrata ispod ogrlice.

— Valja ga svezati dobro, da ne umakne, — reče Manuel, našto stranac nešto smrsi odobravajući.

Buck je primio uže oko vrata s tihim dostojanstvom. Istina, to mu se baš nije svidjelo, ali on je naučio, da se povjerava u ljude, koje pozna i da se oslanja na njihovo znanje, veće od njegovoga. Ali kad je s užetom dospio u strančeve ruke, on prijeteći zareži. Samo je nagovijestio svoje neraspolo-

ženje, jer je u svojoj gordosti mislio, da bi bilo preuzetno, da odmah zapovijeda. Ali na njegovo iznenađenje uže mu se stegne oko vrata, suspregnuvši mu dah. Naglim gnjevom on nasrne na stranca, koji ga već spreman dočeka, uhvati ga za gušu i spretnom kretnjom povali na leđa. Onda se uže stane nemilosrdno stezati, dok se Buck bijesno opirao, isplažena jezika i uzaludno nadimljujući grudi. Nikad u svom životu nije niko s njim tako zlo postupao i nikad u svom životu nije on bio tako gnjevan. Ali snaga ga je ostavila; pred očima mu se smrklo i on više nije ništa znao, kad je dojurio vlak, a oba čovjeka ga bacila u jedan teretni vagon.

Slijedeće, što je znao, bilo je, da ga jezik strašno boli i da se uporno drnda. Po promuklom fićuku lokomotive saznao je, gdje se nalazi. On je često putovao sa sucem, a da mu ne bi bio poznat osjećaj putovanja u prtljažnom vagonu. Otvori oči, iz kojih provali neobuzdani gnjev zarobljenoga kralja. Čovjek skoči, da ga ščepa za gušu, ali Buck bijaše brži. Uhvatio ga zubima za ruku i ispustio tek onda, kad je po drugi put izgubio svijest.

— No taj me je ščepao, — reče čovjek pokazujući svoju nagriženu ruku namješteniku, koji je dotrčao na buku borbe. — Vozim ga za svog gospodara u San Francisco. Jedan veterinar tamo misli, da ga može izliječiti.

Nakon toga noćnog puta taj čovjek je vrlo rječito razgovarao sa sobom, u maloj krčmi u San Franciscu u luci.

— Dobiću za nj najviše pedeset dolara, — mrmljao je on, — a ni za hiljadu ne bih htio još jednom proživjeti ovu noć.

Ruka mu bijaše povezana krvavim džepnim rupcem, a desna nogavica bila mu razderana od koljena do stopala.

— A koliko je onaj drugi dobio? — upita krčmar.

— Stotinu, — glasio je odgovor. — Nije htio, da ga dade ni za cent jeftinije.

— To je sve skupa sto i pedeset, — računao je gostioničar. — A toliko, boga mi, vrijedi.

Otmičar je razmotao rubac i stao razgledati svoju razderanu ruku.

— Samo ako mi se rana ne upali.

— To će ti se i dogoditi, jer si rođen za vješala, — nasmije se krčmar. — Ali daj pomozi mi još prije da ga izvučemo, — dometne.

Omamljen, osjećajući neizrecive boli u grlu i na jeziku, napola mrtav, Buck se ipak pokušao okomiti na svoje mučitelje. Ali oni ga oboriše na tle i stadoše tući, dok im nije uspjelo da skinu njegovu tešku gvozdenu ogrlicu s vrata. Onda mu skinuše i uže i baciše ga kao u neki kavez.

Tu je odležao ostatak teške noći, nijeteći svoj bijes i povrijeđeni ponos. Nikako nije mogao shvatiti, šta to sve znači. Šta hoće s njim ti čudni ljudi? Zašto su ga zatvorili u taj uski kavez? Nije znao zašto, ali je bio sav slomljen nejasnom slutnjom nedaćâ, koje se počele na njega rušiti. Noću je nekoliko puta skočio na noge, kad bi se otvorila vrata, misleći da će ugledati suca ili barem njegove dječake. Ali svaki put bi ugledao gostioničarovo lice, kako zuri na njega u mutnom svijetlu lojanice. I svaki put veseli lavež, koji je inače podrhtavao u Buckovom grlu, pretvorio bi se u divlje režanje.

Ali gostioničar ga ostavi nasamu, a u zoru dođoše četiri čovjeka i digoše kavez. »Opet novi mučitelji«, pomisli Buck, jer su to bili nacereni, odrpani i prljavi ljudi: i on stane lajati na njih iza svojih rešetaka. Oni su mu se samo smijali i gurkali ga batinama, na koje je on navaljivao zubima sve dok nije uvidio, da to oni baš i žele. Nato je mrko legao i dopustio, da se kavez digne u vagon. Iza toga su on i kavez, u kojem bijaše zatočen, započeli put kroz mnogo ruku. Preuzimali ga željeznički

činovnici; prevozili ga u druga kola; u čamcu ga zajedno sa sanducima i paketima prevezli na parobrod; s parobroda ga opet prenijeli u veliko željezničko skladište, i konačno ga smjestili na brzi vlak.

Kroz dva dana i dvije noći taj je vlak jurio za fićukavim lokomotivama; i kroz dva dana i dvije noći Buck nije ni jeo ni pio. U svom bijesu prvi pokušaj približenja željezničkog osoblja dočekao je režanjem, a oni mu odvratili opet draženjem. Kad bi se bacio o rešetke, drhćući i dahtajući, oni mu se narugaše i ismijaše ga. Režali su i lajali poput psića, mahali rukama i kreveljili se. Buck je znao, da je to sve glupo, ali baš to ga je najviše vrijeđalo u njegovom ponosu i gnjev mu je sve više rastao. Glad ga nije toliko morio, ali žeđa mu je zadavala tešku bol i razbuktavala mu bijes do grozničavog ludila. I zato ga je zlo postupanje bacilo u vrućicu, koju je još pojačala upala izranjenog i nateklog vrata i jezika.

Samo se jednome radovao: užeta mu je nestalo s vrata. I pošto više toga užeta nema, on će im već pokazati. Nikad više mu neće staviti nijedno uže oko vrata. To je čvrsto odlučio. Kroz dva dana i dvije noći nije ni jeo ni pio, i kroz ta dva dana i noći patnjâ nakupio je cijelu zalihu bjesnila, koja će se srušiti na prvoga, koji mu dopane šapa. Krv mu je zalila oči i on se promijenio u bijesnog đavola. Tako se izmijenio, da ga ni sam sudac ne bi više prepoznao; i željezničari su lakše odahnuli, kad su ga iskrcali na kolodvoru u Seattle-u.

Četvorica su oprezno prenijela kavez iz vagona u maleno dvorište, okruženo visokim zidom. Iz kuće je izašao visok, krupan čovjek u crvenom sweateru, koji je potpisao primitnicu dostavljaču. Taj čovjek, pomislio je Buck, novi je mučitelj, pa zato bijesno navali o rešetke. Čovjek se okrutno naceri i donese jednu sjekiru i jednu kijaču.

— Zar ćete ga već sad ispustiti? — upita dostavljač.

— Naravno, — odvrati čovjek, uzevši sjekiru, da rastavi kavez.

Sva četvorica, koja su ga donijela, u tren oka se raspršiše na sve četiri strane i na sigurnom, visoko na zidovima ograde, spremiše se da promatraju prizor.

Buck jurne na drvo kaveza, koje se kalalo pod udarcima sjekire, zabivši zube u nj, trgajući ga i boreći se s njim. Gdje god bi sjekira pala izvana, bio je on iznutra, režeći i sikćući isto tako bijesno i nestrpljivo, da čim prije izađe, kao što je čovjek u crvenom sweateru mirno radio, da ga oslobodi.

— No, evo ti, crvenooki vraže, — reče čovjek, kad je isjekao otvor dovoljno velik, da se može kroza nj provući Buckovo tijelo. I u isto doba odbaci sjekiru i pograbi desnicom kijaču.

A Buck doista bijaše crvenooki vrag; spremivši se na skok, dlaka mu se nakostrušila, gubicu mu osula pjena, a zakrvarene oči poprimile ludački sjaj. Svih svojih sto i četrdeset funti bjesnila, napetih bolnim mukama dvaju dana i noći, baci se on ravno na čovjeka. Ali usred skoka, baš kad su mu zubi htjeli ščepati čovjeka, dobio je udarac, da mu je cijelo tijelo zamrlo, a zubi mu škrinuli u bolu agonije. Prevalio se, srušivši se postrance na zemlju. Nikad u svom životu nije još dobio udarca kijačom, i zato cijelu proceduru nije razumio. Glasom, u kojem bijaše pola jauka, a pola režanja, on se opet osovio na noge i skočio u zrak. I opet se spusti udarac, a on se ponovo sruši na zemlju. Ovaj put je već zamijetio, da to sve dolazi od kijače, ali njegovo ludilo nije poznavalo opreza. Dvanaest puta je navalio i isto toliko puta kijača je slomila navalu i oborila ga na tle.

Nakon jednoga naročito žestokog udarca, samo se pridigao na noge, suviše smućen, da bi mogao još jednom navaliti. Nemoćno je nekoliko puta posrnuo; krv mu je tekla s njuške, gubice i ušiju, a njegova

lijepa dlaka sva je bila zaprljana blatom i krvlju. Tada mu se čovjek prikuči i promišljeno mu zada strašan udarac po njuški. Sve patnje, koje je dotle pretrpio, bile su ništa u poređenju s prodirnim bolom ovoga udarca. S urlanjem, koje bijaše skoro lavovsko u svojoj gorčini, on opet nasrne na čovjeka. Ali čovjek, prebacivši kijaču iz desnice u ljevicu, hladnokrvno ga uhvati za donju čeljust i stane ga trzati i gurati na sve strane. Buck opiše puni krug u zraku, i još pola kruga i onda padne na zemlju, na glavu i prsa.

Nasrnuo je još posljednji put. Ali čovjek ga udari jednim naročitim udarcem, kojim se hotice dosele još nije bio poslužio, i Buck jekne i klone sasvim bez svijesti.

— Kažem ja uvijek: nema boljeg krotitelja pasa od vas, — klikne zanosno jedan od onih na zidu.

Svijest se Bucku opet doskora vratila, ali nije i njegova snaga. Ležao je tamo, gdje je pao i odande promatrao čovjeka u crvenom sweateru.

»Odgovara na ime Buck«, govorio je čovjek sam sa sobom čitajući pismo krčmarovo, kojim je najavio dolazak kaveza i psa u njemu. — No dobro, Buck moj, — nastavi on nasmijanim glasom, — mi smo se bili malo pozabavili i najbolje će biti da uzmemo stvari, kako jesu. Ti si naučio svoje, a ja znam svoje. Budi dobar pas i sve će biti dobro. Budeš li zločest, već ću ja to isprašiti iz tebe. Jesi li razumio?

Dok mu je tako govorio, bez straha mu je potapšao glavu, koju je tako nemilosrdno izbio i premda se Bucku dlaka nehotice nakostrušila kod dodira njegove ruke, primio je on to tapšanje bez protesta. Kad mu je čovjek donio vode, stao je požudno piti, a onda uzeo kušati iz čovjekove ruke divno jelo od sirova mesa.

Izbili ga (to je znao), ali ga nisu slomili. Uvidio je, da se ne može oduprijeti čovjeku s kijačom. Na-

učio je svoju lekciju i cijeloga svoga vijeka nije je zaboravio. Ta kijača bijaše za nj otkriće. Bio je to za njega uvod u vladavinu primitivnih zakona i on je taj uvod prilično shvatio. Činjenice života stale su poprimati okrutnije lice; i on ih je počeo gledati sa svim urođenim znanjem svoje naravi, koje se tek sada počelo pravo buditi. Dok su tako dani prolazili, dolazili su drugi psi, u kavezima i na uzicama, neki poslušno, neki bjesneći i boreći se baš kao i on; i gledao je, kako svi pomalo dolaze pod vlast čovjeka u crvenom sweateru. Mnogo puta je još promatrao brutalnu pretstavu, koju je i sam bio iskusio na svojoj koži; čovjek s kijačom je zakonodavac, gospodar, kojega valja slušati, premda se baš ne mora s njim pomiriti. Toliko se Buck nije nikad zaboravljao, premda je vidio izbijene pse, koji su se kasnije ulagivali čovjeku, mahali repom, kad bi ga ugledali, i lizali mu ruku. Vidio je također jednoga psa, koji se nije htio ni smiriti ni pokoriti; konačno je pao ubijen u borbi za prevlast.

Često bi dolazili ljudi, stranci, koji su uzbuđeno i bučno razgovarali na sve moguće načine sa čovjekom u crvenom sweateru. I kad bi oni izmijenili među sobom novac, stranci bi odveli sa sobom jednoga ili više pasa. Buck se čudio, kuda to oni odlaze, jer se nikad više ne bi vraćali; ali strah pred budućnošću tako ga je snažno obuzeo, da se svaki put radovao, kad bi ostao neizabran.

Ali došlo je konačno i njegovo vrijeme, u obliku sitnog suhonjavog čovjeka, koji je govorio lošom engleštinom i neprestano neobično klicao i vikao, što Buck nije nikako mogao razumjeti.

— Do vraga! — kliknuo je, kad mu je pogled pao na Bucka. — To je snažan pas! No, pa koliko?

— Tri stotine, i to na ruku, — otsjekao je čovjek u crvenom sweateru. — A s obzirom na to, da plaćate vladinim parama, vama je prilično svejedno, zar ne, Perrault?

Perrault se iskrevelji. Kako su cijene pasa skočile vrlo visoko zbog neobične potražnje, nije to bila prevelika svota za tako divnu životinju. A kanadska vlada niti će biti na gubitku, niti želi, da njezini poštari putuju sporo. Perrault se razumio u pse, i čim je pogledao Bucka, bio je načistu, da mu nema para među tisućama — »ni među deset tisuća« dometnuo je u mislima.

Buck je vidio, kako su ljudi izmijenili novac i nije se ni najmanje iznenadio, kad je sitni čovjek odijelio od drugih Curly-a, jednoga dobroćudnog newfoundlandca i njega. Tu je Buck posljednji put vidio čovjeka u crvenom sweateru, a kad su Curly (Kerle) i on s palube »Narwhala« gledali na Seattle, bilo je to posljednje, što su vidjeli od toplih krajeva. Perrault je Curly-a i njega poveo dolje ispod palube i izručio jednom garavom orijašu, koji se zvao François. Perrault bijaše Francuz, Kanađanin i tamnoput; ali François bijaše kanadski mješanac i dvaput toliko tamnoput. Za Bucka bila je to nova vrst ljudi (a sudbina mu je namijenila, da vidi još mnogo takvih), i premda nije prama njima nikad osjetio nikakve naročite odanosti, ipak ih je vremenom stao poštivati. Ubrzo je spoznao, da su Perrault i François čestiti ljudi, mirni i nepristrani u vršenju pravde, i da se predobro razumiju u pse, a da bi ih psi mogli varati.

Ispod palube »Narwhala« Buck i Curly našli su još dva psa. Jedan bijaše velik snježno-bijeli pas sa Spitzbergena, kojega je bio doveo kapetan jednoga kitolovca, i koji je kasnije pratio jednu geološku ekspediciju na Barrensovo tijesno. Bio je naoko prijateljski, ali nekako podmukao, smiješeći se u lice, ali kujući već u glavi kakvu podvalu, na pr., kad je Bucku kod prvog ručka ukrao jelo ispred nosa. Kad je Buck skočio, da ga kazni, Françoisov bič fićuknuo je zrakom, pogodivši najprije krivca; i Buck je lijepo natrag dobio svoju kost. »To je bilo

lijepo od Françoisa«, zaključi on, i mješanac odmah stekne veći ugled kod Bucka.

Drugi pas niti se je brinuo za koga, niti su se drugi brinuli za njega; nije ni kušao, da štogod ukrade došljacima. Bio je neki otresiti mrkonja, koji je odmah nagovijestio Curly-u, da želi, da ga puste nasamu, i da će doći do rusvaja, ako ga ne ostave na miru. Zvao se »Dave«, i on je jeo i spavao, ili katkad zijevao, ne zanimajući se ni za što, pače ni onda, kad je »Narwhal« prolazio kroz »Tijesno Kraljice Charlotte«, da je sve skakao i ljuljao se i propinjao poput bijesne zvijerke. Dok su se Buck i Curly silno uzrujali, napola podivljali od straha, on je samo pridigao glavu, kao da mu je to sve dodijalo, dobacio im ravnodušan pogled, zijevnuo i opet zaspao.

Dan i noć lađa je podrhtavala pod neumornim trzanjem vijka i premda je jedan dan bio kao i drugi, Bucku je postalo očito, da postaje sve studenije. Napokon jednoga jutra, kad je vijak parobroda utihnuo, na »Narwhalu« kao da je nastupila atmosfera uzrujanosti. On je to osjetio, baš kao i ostali psi, i odmah znao, da se sprema neka promjena. François ih je svezao i poveo na palubu. Kod prvoga koraka na hladnu zemlju, Buckove su šape propale u nešto bijelo, rahlo, vrlo nalik mulju. Otskočio je natrag, zarežavši. To bijelo padalo je iz zraka. On se otresao, ali ono je i dalje padalo na nj. Radoznalo ga je onjušio, a onda malo liznuo jezikom. Peklo je poput ognja, a slijedećeg trena već je nestalo. Tome se čudio. On opet pokuša, ali s istim rezultatom. Gledaoci prasnu u bučan smijeh, a on se zastidi, sâm ne znajući zašto, jer je to bio prvi snijeg, što ga je vidio.

II

ZAKON KIJAČE I PANDŽA

Buckov prvi dan na obali u Dyea bijaše poput avetinske noći. Svaki sat donosio je nove udare i nova iznenađenja. Bio je iznenada izbačen iz krila civilizacije i gurnut u žarište primitivnosti. Nije tu bilo mekušnog sunčanog života, gdje čovjek samo planduje i uživa. Nije tu bilo mira, ni odmora, ni počivanja, ni časka sigurnosti. Sve bijaše akcija i kovitlanje; svaki čas bijahu život i svako udo u opasnosti. Bijaše imperativna nužda, da bude svaki tren na oprezu, jer ti psi i ljudi nisu bili gradski psi i ljudi. Sve su to bili sami divljaci, koji nisu poznavali drugog zakona osim zakona kijače i pandže.

Nikad nije vidio, da se psi tako bore kao što su se borile te vučje spodobe, i prvo njegovo iskustvo pružilo mu je nezaboravljenu pouku. Istina, bilo je iskustvo, koje nije pretrpio na vlastitoj koži, jer drugačije ne bi dalje živio, da se uzmogne njime okoristiti. Žrtva bijaše Curly. Smjestili ih kraj dugačkoga skladišta, gdje se Curly svojim prijaznim načinom približio jednom vučjaku veličine poodrasla vuka, ali ipak za polovicu manjem od sebe. Nije tu bilo nikakve opomene: samo jedan skok poput munje, metalni zvek zubi, isto tako nagli skok u stranu, i Curlyjevo lice bijaše razderano od oka do gubice.

Bio je to vučji način borbe, udar i skok u stranu; ali bilo je tu još i nešto više. Trideset ili četrdeset vučjaka jurne na mjesto i okruži borioce pozornim i nijemim krugom. Buck nije shvaćao te tihe pozornosti, a ni požude, kojom su se ti psi oblizavali. Curly navali na svog protivnika, koji opet udari i otskoči. Zatim navali, na neobičan način, svom snagom drugi, tako da se Curly skotrljao. Nikad se više nije osovio na noge. Na to su čekali vučjaci, koji su borbu gledali. Navalili su na Curly-a lavežom i režanjem i prekrili ga, uz jauk njegove agonije, svojim nakostrušenim tjelesima.

To je došlo tako nenadano i tako neočekivano, da se Buck prenerazio. Vidio je Spitza samo, kako plazi svoj crveni jezik kao da se smije; vidio je Françoisa, kako je, mašući sjekirom, skočio sred rulje pasa. Tri čovjeka s kijačama pomagali su mu, da ih rasprši. Nije za taj posao trebalo mnogo vremena. Dva minuta pošto je Curly pao, već se posljednji napadač izgubio. Ali Curly je ležao bez života u krvavom, izgaženom snijegu, skoro sasvim razderan na komade. Taj prizor se Bucku često kasnije javljao u snu poput more. Dakle, tako je tu. Nema tu poštene borbe. Kad jedanput padneš, s tobom je svršeno. Dobro, dakle, on će već paziti, da ga niko ne obori. Spitz je plazio jezik i opet se smijao, i od toga časa Buck ga je zamrzio žučljivom i smrtnom mržnjom.

Još prije nego što se oporavio od udarca, koji mu je zadala tragična Curlyjeva pogibija, doživio je drugi udarac. François je pričvrstio na njega nekakvu spravu od užeta i kopče. Bila je to orma, kao što je kod kuće vidio, da se stavlja na konje. I kao što je vidio konje da rabotaju, tako je i on sad morao; odvezao je Françoisa na saonicama do šume na rubu doline, i vratio se s tovarom ogrevnoga drva. Premda je teško bio povrijeđen u svom dostojanstvu time, što su ga učinili teglećim živinčetom, ipak je već bio previše pametan, a da bi se pokušao buniti. Upr'o se svom voljom i stao vući što je bolje mogao, premda mu je to sve bilo strašno novo i neobično. François bijaše strog, zahtijevajući bezodvlačnu poslušnost, i svojom kandžijom je odmah to isticao, dok je Dave (Dev), koji bijaše iskusan vozač, svaki put ugrizao Bucka za stražnje stegno, kad bi pogriješio. Spitz bijaše vođa, također vrlo iskusan, i kako nije mogao uvijek lako ščepati Bucka, katkad bi oštro i prekorno zarežao ili iskusno bacio svu

svoju težinu u pravac, da povuče Bucka onamo, kuda treba da ide.

Buck je lako učio i kombiniranom poukom svojih drugova i Françoisa ubrzo postigao lijep napredak. Još prije nego što su se vraćali u logor, znao je već dobro, da mora stati na usklik »He!«, da treba dalje krenuti na poziv »Mush!« i da valja tegliti postrance i da valja uzeti dobar razmak, kad natovarene saone idu nizbrdo.

Ova su tri psa doista dobra, — kazao je François Perraultu. — Taj Buck vuče doista kao đavo. Naučio je brzo da se nije moglo brže.

Popodne, Perrault, kojemu se žurilo, da čim prije krene dalje sa svojom poštom, vratio se sa još dva psa. Zvali su se »Billee« i »Joe«, a bili su braća, i obojica pravi pravcati vučjaci. Ali premda su bili sinci jedne majke, bijahu ipak raznolični kao dan i noć. Billeejeva pogreška bila je pretjerana dobroćudnost, dok je Joe, nasuprot, bio vrlo mrk i nepristupačan, vječno režeći i zlobno zirkajući. Buck ih je dočekao drugarski. Dave se na njih nije ni osvrtao, dok je Spitz nasrnuo najprije na jednoga, a onda na drugoga. Billee je miroljubivo najprije mahnuo repom, a kad je zamijetio, da tu nikakva miroljubivost ne pomaže, potrčao je i stao lajati (još uvijek pomirljivo), kad su oštri Spitzovi zubi zadrli u njegov bok. Ali ma koliko Spitz kružio, Joe se tako brzo vrtio oko svoje osi, da mu je uvijek stajao nasuprot, nakostrušene dlake, zabačenih ušiju, režeći, grizući, đavolski krijeseći očima — prava slika borbene strahote. Bio je tako strašan, da je Spitz bio prisiljen da napusti pokušaj, da ga disciplinira; ali da prikrije svoj neuspjeh, opet navali na miroljubivog Billee-a i natjera ga sve do ruba logora.

Pod veče Perrault je dobavio još jednog psa, starog vučjaka, dugačkog i suhonjavog, s licem punim ožiljaka od rana i jednim jedinim okom, koje se krijesilo smionošću, nalagajući počitanje. Zvao se

Solleks, što je značilo na indijanskom jeziku »Bijesni«. Kao i Dave, ni on nije ništa pitao, ništa davao, ništa očekivao; i kad je polagano i promišljeno došao među njih, čak ga je i sam Spitz pustio na miru. Imao je jednu nastranost, koju je na nesreću baš Buck morao otkriti. Nije volio, da mu se iko približi sa strane, na koju je bio slijep. Ali mu je tu uvredu Buck nehotice nanio, a ta mu je indiskretnost dala dobru pouku, jer je Solleks poput vihora jurnuo na njega i u leđa ga ugrizao sve do kosti. Zauvijek poslije toga Buck se klonio, da mu priđe sa slijepe strane, i do konca njihovog drugovanja nije među njima dolazilo više ni do kakve kavge. Kao Dave, imao je Solleks očito samo jednu ambiciju, da ga ostave nasamu; premda je Buck tek kasnije saznao, da i jedan i drugi imaju i više životnih ambicija. Te se noći Buck našao pred velikim problemom spavanja. Čador se, rasvijetljen svijećom, toplo žario sred bijele ravnice; i kad je on po njegovom mišljenju sasvim naravski ušao u nj, i Perrault i François stanu ga bombardirati kletvama i kuhinjskim oruđem, dok nije, oporavivši se od svoje konsternacije, nečujno pobjegao iz čadora na studen . . . Duvao je leden vjetar, koji ga je bolno svrdlao u ranjenom ramenu. Legao je u snijeg i pokušao spavati, ali je doskora ustao na noge sav drhćući od studeni. Jadan i neutješan, stao je vrludati među čadorima, ali je svagdje bilo jednako studeno. Tu i tamo bi jurnuo na njega koji divlji pas, ali nakostrušena njegova dlaka i režanje (to je brzo naučio) brzo su druge urazumili, pa ga pustili da mirno prođe.

Napokon se nečemu dosjetio. Vratio se, da vidi, kako su se zapravo smjestili njegovi drugovi. Na njegovo iznenađenje, njih je bilo nestalo. Opet je stao šalabazati po velikom logoru, tražeći ih uzalud. Zar su se sakrili u čadore? Ne, to nije moguće, drugačije ne bi bili njega najurili iz čadora. Pa gdje bi onda mogli biti? Drhćući, podvivši rep, sav

izgubljen, kružio je bez cilja oko čadora. Najednom mu snijeg popusti ispod prednjih nogu i on propane. Nešto mu se stalo trzati pod nogama. On otskoči, nakostrušen i režeći, zaplašen neviđenim i nepoznatim. Ali prijateljsko režanje ga umiri i on se vrati, da stvar razgleda. Do nosnica mu dopre val toploga zraka: tu pod snijegom, savivši se u klupče, ležao je Billee. Umiljato je ječao, čineći sve da pokaže svoju dobru volju i namjeru, dapače da liže Buckovo lice svojim toplim vlažnim jezikom.

Još jedna lekcija. Dakle tako to oni čine? Buck odabere sebi mjesto, i s mnogo prtljanja i suvišne muke uspije mu, da za se iskopa rupu. Za tren oka toplina njegovoga tijela napunila je onaj mali prostor i on zaspi. Dan je bio dug i naporan, pa je zaspao tvrdo, premda je režao i ječao, moren zlim snima.

Nije otvorio oka, dok ga nije probudila buka, kojom se logor dizao na noge. U prvi mah nije znao, gdje je. Kroz noć je sniježilo i Buck je bio posve zatrpan snijegom. Snježni ga je zid tištao sa sviju strana, i nenadano ga obuze silan strah — strah pred divljom zvijeri, kojoj će postati plijenom... Bio je to znak, da se vraća kroz vlastiti život k životu svojih predaka: jer je on bio civilizirani pas, pa nije znao, što je to »plijen«. Svi mišići njegovoga tijela grčevito se stisli, dlaka na vratu i leđima instinktivno mu se naježila, i on je s okrutnim urlikom skočio ravno u zasljepljivi dan, u snijeg, koji je lepršao oko njega poput munjevitog oblaka. Još prije no što se spustio opet na noge, ugledao je pred sobom bijeli logor i odmah se sjetio, gdje je; sjetio se svega, što je prošlo od časa, kad je krenuo na šetnju s Manuelom, pa do rupe, koju si je iskopao prošle noći.

François je s pokličem pozdravio njegovu pojavu.

— No, što sam rekao? — viknuo je gončin pasâ Perraultu. — Taj Buck uči brzo, da se ne može bolje.

Perrault samo ozbilno klimne glavom. Kao poštar-kurir kanadske vlade, noseći važne poruke, nastojao je, da si osigura najbolje pse, i naročito se radovao tome, što se mogao dokopati Bucka.

U roku od jednoga sata dopremio je još tri vučjaka za svoju pasju spregu, tako da ih je u svemu bilo devet, i za daljnja četvrt sata, bili su već u ormi i na putu prema Dyea Cannonu. Buck se radovao, što su krenuli, i premda je napor bio velik, nije mu bio baš neugodan. Iznenadila ga bodrost, koja je obuzela cijeli team, a koja je prešla i na njega; ali ga je još više iznenadila promjena, koja se zamijetila kod Dave-a i Solleksa. Bili su to psi, sasvim preobraženi putem. Nestalo je kod njih svake pasivnosti i ravnodušnosti. Sad su bili živahni i aktivni, zauzeti, da posao dobro napreduje, i užasno razdraženi na sve, što bi izazivalo zbrku, zastoj ili zakašnjenje. Krčenje puta kroz snijeg kao da je bio vrhovni izražaj njihovoga bića i kao da jedino za to žive i jedino u tome nalaze naslade.

Dave bio je odmah pred saonama, pred njim je vukao Buck, a iza njega dolazio Solleks; ostali psi teama bili su upregnuti sprijeda, u jedan niz sve do predvodnika, koju je dužnost obavljao Spitz.

Bucka su namjerice postavili između Dave-a i Solleksa tako da može učiti. Kako je bio darovit učenik, valja priznati, da su i oni bili sposobni učitelji, nikad mu ne dopuštajući da dugo oklijeva u zabuni, potkrepljujući svoje lekcije oštrim zubima. Dave bijaše skladan i vrlo mudar. Nikad ne bi napao Bucka bez uzroka, a nikad ga ne bi ni propustio bocnuti, kad je za to bila potreba. Kad ga je opleo Françoisov bič, Buck je došao do zaključka, da je bolje popraviti se, nego ustrajati u svome. Jednom, za kratke stanke, kad se zapleo u remenje i zategao polazak, napali su ga i Dave i Solleks i dali mu

dobru lekciju. Ubuduće je Buck dobro pazio, da se to ne ponovi; i prije nego što je dan minuo, tako se već dobro razumio u svoj posao, da su ga drugovi uopće sasvim prestali gristi. Françoisov bič sve jeređe pucketao nad njim, a Perrault ga je dapače počastio uhvativši njegove šape, pomno ih promatrajući.

Bio je to težak put na Cannon, kroz Sheep Camp, pored klisura i šuma, kroz ledenjake i snježne jaruge, duboke stotine stopa, pa preko velikog razvođa Chicoot, koje tvori pravu branu prema tužnom i pustom Sjeveru. Uspjelo im je da prilično brzo svladaju put kroz lanac jezera, koja su ispunjavala vulkanske kratere, tako da su kasno u noć stigli do velikog logora na dnu Jezera Bennet, gdje su tisuće zlatolovaca gradili čamce, da se spuste u njima niz vodu u proljeće, kad leda nestane. Buck si je opet izdubao rupu u snijegu i zaspao snom izmorenoga radnika, ali su ga prerano probudili još za mraka i potpregli s ostalim drugovima pod saone.

Toga su dana prevalili četrdeset milja, jer je put bio već prokrčen; ali slijedećega dana, i kroz mnogo daljnjih dana, morali su sami da si dalje krče put, da teže rade i tegobnije provode vrijeme. U pravilu je Perrault išao na čelu povoza, toptajući snijeg snježnim cipelama, tako da psima bude lakše. François, upravljajući saonama sa stražnje grede, katkad bi mijenjao s njim posao, ali ne prečesto. Perraultu se žurilo, i on se ponosio svojim poznavanjem leda, što je bilo, uostalom, neophodno potrebno, jer je led bio vrlo tanak, a gdje ga nije bilo, tamo su tekle brzice.

Dan za danom, tako u beskraj, Buck je vukao saone. Uvijek bi kretali dalje još za mraka, a prva zora zatekla bi ih već na putu, daleko od prijašnjega logora. I uvijek bi udarali nov logor već iza sutona, pojedavši malo suhe ribe, i klupčeći se u snijeg za spavanje. Buck bijaše proždrljiv. Ono podrug funte sušene ribe, što bi dnevno dobivao, nestalo bi, kao

da pada u zdenac. Nikad nije imao dosta i vječno je patio od bolova glada. A drugi psi, jer su bili manji i navikli već na taj život, dobivali su samo jednu funtu i bili su ipak u dobrom stanju.

Ubrzo je Buck izgubio svu onu ceremonijalnost, koja bijaše značajkom njegovoga nekadašnjega života. Isprva je odmjereno jeo, ali je uvidio, da mu drugovi, brzi proždrljivci, uvijek preotmu dio njegove porcije. Obrana tu nije ništa pomagala. Dok se za ostatak borio s dvojicom ili trojicom, nestalo ga je brzo u ždrijelu ostalih. Da to više ne bude, naučio se jesti isto tako brzo kao i ostali. A glad ga doskora prisili, da se nije više mnogo osvrtao na to, što pripada njemu, a što drugima. Sve je promatrao i učio. Kad je opazio Pike-a, novog psa, okretnoga zločka i kradljivca, kako je kriomice ukrao komad šunke, dok se Perrault okrenuo, slijedećega dana Buck je to isto učinio, pobjegavši s lijepim komadom... Došlo je do velike graje, ali na njega niko nije posumnjao; mjesto Bucka dobio je porciju batina Dub, jedan nespretnjaković, kojega su uvijek uhvatili na djelu.

Ta prva krađa označila je, da je Buck sposoban, da se održi u životu u neprijateljskoj sjevernoj okolini. Bio je to jasan znak njegovoga prilagođivanja, njegove sposobnosti, da se složi s promijenjenim prilikama, a da toga ne bi bilo, čekala bi ga brza i užasna smrt. Osim toga, bio je to početak opadanja ili raspadanja njegove moralne naravi, jedne suvišne stvari, zapreke u okrutnoj borbi za opstanak. Sve je to bilo vrlo lijepo u južnim krajevima, gdje vladaju zakoni ljubavi i drugarstva, gdje se poštuje privatno vlasništvo i lični osjećaji; ali na Sjeveru, pod zakonima kijače i pandža, bio je luda svako, ko se obazirao na takve stvari, a ukoliko bi ih se Buck držao, jasno je vidio, da bi sigurno propao.

Doduše Buck nije to sve promozgao. Ali je postao sposoban: to je bilo sve, i nesvijesno se pri-

lagodio novom načinu života. Svega svoga vijeka, ma kako bilo neobično, nikad se nije klonio borbe. Ali kijača čovjeka u crvenom sweateru nabila mu je temeljitiji i primitivniji zakonik. Kao civiliziran, on bi bio mogao umrijeti za kakav moralni razlog, na primjer u obrani jahaće palice suca Millera: ali potpunost njegove decivilizacije sad se očitovala u njegovoj sposobnosti, da pobjegne od obrane nekih moralnih principa i da tako spasi svoju kožu. Nije krao od zabave ili naslade, već zato, jer mu je zavijalo u želucu. Nije robio otvoreno, već krao potajno i prevejano, iz respekta pred kijačom i pandžama. Jednom riječi: sve što je činio, činio je zato, jer je bilo lakše učiniti nego ne učiniti.

Njegov razvoj (ili nazadovanje) bijaše brz. Mišići su mu postali tvrdi poput gvožđa; postao je neosjetljiv za svaku običnu bol. Postigao je unutarnju kao i vanjsku ekonomiju. Mogao je jesti sve, ma kako bilo ogavno ili neprobavljivo, a kad je jednom pojeo, njegovi želučani sokovi svarili su sve do posljednjih stanica hranivosti; a krv mu je ipak provodila hranu do krajnjih dijelova tijela, pretvarajući je u najčvršće i najjače tkivo. Vid i njuh neobično su mu se izoštrili, a sluh mu postigao takovo savršenstvo, da je i u snu čuo najslabiji šum i znao, da li znači mir ili opasnost.

Umio je zubma izgristi led, kad mu se nakupio u šape; a kad je bio žedan, a nad vodenim otvorom napravio se deblji led, on ga je probijao svojim prednjim šapama. Ali najjače se razvila njegova sposobnost, da nanjuši vjetar i da ga prorekne još jedan dan prije. Ma kako nepomičan bio zrak u času, kad bi on dubao svoju rupu u snijegu, vjetar, koji se kasnije digao, zatekao bi ga u dobrom i sigurnom zaklonu.

Ali on nije sve to učio iskustvom, već su davno zamrli instinkti u njemu opet bili oživjeli. Od njega su otpale sve generacije pripitomljenih predaka. Nekim nejasnim putevima sjetio se mladosti svoga

plemena, vremena, kad su divlji psi u čoporima jurili kroz djevičanske šume i na bijegu ubijali svoj plijen. Nije za nj bila teška zadaća, da se bori na oštar, brz i nagao način kao vukovi. Na taj su se način borili njegovi zaboravljeni pretšasnici. Oni su požurili njegov stari život u njemu, i stari trikovi, koji su se hereditarnošću bili uvriježili u njegov soj, bijahu sad i njegovi trikovi. Dolazili mu bez ikakvog napora ili otkrića, kao da ih je oduvijek znao. A kad bi za hladnih noći podigao njušku prema zvjezdama i stao otegnuto, na vučji način zavijati, kroza nj su njegovi preci, danas mrtvi i prašina, pridizali njušku k zvjezdama i tužno zavijali kroz stoljeća... Njegova pjesma bijaše njihova pjesma, pjesma, koja je odražavala njihove jade i govorila, što za njih znači tišina, studen i mrak.

I kao najbolji dokaz, kako je život krhka stvar, budio se kroz njega stari poj i postao opet njegov; i poj se taj vratio zato, jer su ljudi otkrili na sjeveru žutu kovinu i jer je Manuel bio vrtlarov pomoćnik, kojemu plaća nije dostajala pored žene i djece za njegove male nastranosti.

III

PREVLAST PRAZVIJERI

Prevlast prazvijeri bila je jaka u Bucku, a pod teškim prilikama života postajala je sve jačom. Ali rasla je u potaji. Njegovo novo stečeno znanje davalo mu je i promišljenost i prisebnost. Previše je bio zaokupljen prilagođivanjem k novom načinu života, a da bi bio prkosan, pa ne samo da nije zapodijevao kavge, već je se dapače klonio, koliko je to bilo moguće. Izvjesna promišljenost karakterizirala je njegovo držanje. Nije bio za žustrost i prenagle akcije; i u žučljivoj mržnji između sebe i Spitza nije pokazivao nikakve nestrpljivosti, kloneći se svakog izazivanja.

S druge strane, vjerojatno baš zato, jer je slutio u Bucku opasnoga takmaca, Spitz nikad ne bi prepustio prilike, da mu ne pokaže svoje zube. Dapače je malo i zastranio od svoga načina, huckajući Bucka, vječno tražeći zadjevice i borbu, koja se mogla svršiti samo smrću jednoga ili drugoga. Moguće da bi i bilo došlo do toga na početku puta, da se nije desio jedan neželjeni slučaj. Pod kraj toga dana bili su se utaborili na mračnom jednom logorištu na obali jezera Le Barge. Oštar snijeg, vjetar, koji je rezao poput razbijeljenoga noža i tmina, sve ih je to prisililo, da se utabore. Ali teško da bi mogli naći gorega mjesta. Straga im se dizale okomite stijene klisura, pa su Perrault i François bili prisiljeni da nalože vatru i da razastru svoje vreće za spavanje na ledu samoga jezera. Čador su ostavili u Dyea, da im bude lakši put. Par komadića drva dalo im je mali oganj, koji se ugasio u okopnjelom snijegu tako, da su morali pojesti večeru u mraku.

Buck si je složio brlog tik do same klisure. Bilo mu je tu tako voljko i udobno, da mu se nikako nije dalo izaći, kad je François dijelio ribu, raskravivši je najprije malo na ognju. Ali kad je Buck pojeo svoju porciju i vratio se, našao je, da mu je gnijezdo zaposjednuto. Po prkosnom režanju smjesta je razabrao, da je taj drznik Spitz.

Dosad se Buck klonio sukoba sa svojim neprijateljem, ali ovo, što je sada uradio Spitz, bilo je previše. U Bucku se pobunila zvijer. Nasrnuo je na Spitza bijesom, koji je iznenadio obojicu, a Spitza naročito, jer je on iz svega svog iskustva s Buckom naučio, da mu je protivnik neobično plašljiv pas, koji može da se održi samo radi svoje neobično velike težine i obujma.

I François se iznenadio, kad su obojica poput strijele jurnula iz spornoga gnijezda, i smjesta naslutio pravi razlog kavge. »A—a—ah!« klikne on Bucku. — »Daj mu samo po repu! Daj mu, lopovu!«

Ali i Spitz se raspalio. Tresao se od bjesnila i nestrpljivosti, sveudilj kružeći napred i natrag, tražeći priliku, da zaskoči protivnika. Ali Buck nije bio ništa manje oprezan i ništa manje žestok, također tražeći dobru priliku. Ali u taj par dogodi se nešto neočekivano, nešto što je cijelu njihovu borbu za prevlast odgodilo u budućnost nakon mnogo napornih milja puta i rabote.

Jedna Perraultova kletva, zvek kijače po kostima, prodiran krič bola, i borba je prestala. Najednom se otkrilo, da se u logoru pojavile neke otrcane, avetinske pojave — gladni psi, njih četvero ili petero, koji su nanjušili logor iz kakvoga podaljeg indijanskog zaselka. Uvukli se unutra, dok su se Spitz i Buck borili, i kad su oba čovjeka skočila s kijačama, oni se oduprli. Sasvim su pobjesnili, nanjušivši hranu. Perrault je zatekao jednoga, kako je zabio svoju glavu u sanduk s hranom. Kijača mu se teško spustila na rebra životinje, a i pored nje, tako da se sanduk raspukao. U čas par izgladnjelih beštija stao se boriti za hljeb i salo. Kijača je samo udarala. Cičali su i lajali pod kišom udaraca, ali su se ipak dalje borili, dok nije nestalo i posljednje mrvice.

Međutim, začuđeni psi vozari iskočili su iz svojih duplja, ali se odmah našli napadnuti od bijesne najezde. Nikada još Buck nije vidio takvih pasa. Činilo se, kao da će im kosti probiti kožu. Bili su pravi pravcati kosturi, zaodjeveni izlizanom kožom, vatrenih očiju i lomnih pandža. Ali ludilo glada učinilo ih je strašnima, neodoljivima. Nije im se moglo oduprijeti.

Već kod prvog juriša psi teama bili su potisnuti prema klisuri. Bucka su opkolila tri vučjaka, i u tren oka bio je već izranjen na glavi i leđima. Borbena buka bijaše užasna. Billee je kao obično ječao. Dave i Solleks, kojima je curila krv iz rana, hrabro su se borili jedan uz drugoga. Joe je grizao bijesno poput demona. Jednom mu se zubi zaboli u

prednju nogu jednoga vučjaka i pregrizli mu kost. Pike u tren oka skoči na osakaćenu životinju i prebije joj šiju svojim brzim zubima. Buck je ščepao jednog silovitog protivnika za gušu, a krv ga samo prelila, kad su mu zubi pregrizli žile kucavice. Njezin topli tek u ustima još ga je jače raspalio. Bacio se na drugoga, ali je u isti čas osjetio, kako se zubi zabijaju u njegovu vlastitu gušu. To ga je Spitz bio izdajnički napao sa strane.

Perrault i François, očistivši svoju stranu logora, pojure da spase svoje pse-vozare. Divlji val izgladnjelih zvijeri uzmakne pred njima i Buck se oslobodi. Ali bilo je to samo za čas. Oba su čovjeka bila prisiljena, da potrče natrag da spase zalihe, na koje su se vučjaci sada opet bacili. Billee, sav zaplašen borbom, skočio je preko divljeg koluta i pobjegao na led. Pike i Dub pošli mu za petama, a za njima preostali čopor. Kad se Buck skupio, da skoči za njima, u posljednji čas zamijeti, kako je Spitz jurnuo na njega s očitom namjerom, da ga obori. Ako ga sruši s nogu, među onom gomilom vučjaka, sva je nada za nj pokopana. Ali mu je uspjelo, da izdrži udar Spitzova juriša i da se pridruži svojim drugovima na jezeru.

Kasnije se svih devet pasa skupilo i pošlo da traži zaklon u šumi. Premda ih nije niko progonio, bili su ipak u tužnom položaju. Nije bilo nijednoga, koji ne bi bio izranjen na četiri-pet mjesta, a neki su bili i teško ranjeni. Dub bijaše teško povrijeđen na stražnjoj nozi; Dolly, posljednji pas, koji je pridružen teamu u Dyea, bio je sav razderan na vratu; Joe je izgubio jedno oko, a dobroćudni Billee, s odgriženim jednim uhom i razbijenih rebara, samo je kvičao i cičao kroz noć. Pred zoru otšepesali su do logora, odakle su se napadači već bili izgubili, a ljudi sjedili zlovoljni. Pola njihove zalihe živeža bilo je propalo. Vučjaci su ispregrizali užeta, orme i pokrivače. Ništa, što god je moglo poslužiti za hranu, nije bilo izbjeglo njihovom oku. Proždrli su

i par Perraultovih kožnih mokasina, dapače i dvije stope remena s Françoisovog biča. I on je tužno odbacio izgriženi bič i okrenuo se k svojim izranjenim psima.

— Ah, prijatelji moji, — govorio je blago. — Mogu i da pobjesne od tih silnih rana! Može, do vraga, i to da se zbude! Šta misliš, Perraulte?

Kurir samo sumnjičavo zaklima glavom. S obzirom na to, da je valjalo još prevaliti četiri stotine milja do Dawsona, nikako mu se nije mogla svidjeti pomisao, da bi se među njegovim psima mogla pojaviti bjesnoća. Nakon dva sata kletvi i psovanja napokon je orma bila popravljena, a izranjeni team na putu, bolno se probijajući kroz najteži dio puta do Dawsona.

Rijeka Thirty Mile nije bila zaleđena. Divlja bujica odupirala se studeni, i samo na plićinama i na mirnijim mjestima mogao se led nekako uhvatiti. Trebalo je šest dana samrtnoga posla, da se prevali tih trideset milja. Bijaše to strašan put, jer na svakom koraku stajao je na kocki život ljudi i pasa. Desetak puta Perrault, krčeći put, propadao je kroz ledene mostove, a spasavala ga samo dugačka motka, koju je tako nosio, da bi se uvijek isprriječila preko rupe, koju bi probilo njegovo tijelo. A kako je bila jaka studen, a toplomjer bilježio pedeset stupnjeva ispod ništice, nakon svakog takvog propadanja kroz led valjalo mu je stati, naložiti vatru i osušiti promočene haljine.

Ali ništa ga nije moglo zaplašiti. Baš zato, jer ga nije ništa moglo zaplašiti, bio je i izabran za vladinog kurira. Ulazio je u svaki riziko, odlično gurajući svoje sitno lice kroz studen i probijajući se od zore do mraka. Polazio bi da pregledava put sve po krhkom ledu, koji se samo rušio pod njegovim nogama. Jednom su tako provalile i saone, zajedno s Dave-om i Buckom, i bili su već napola premrzli i utopljeni, kad su ih izvukli van. Valjalo je naložiti redovitu vatru, da im se spasi život. Led ih je bio

sasvim oklopio i ljudi ih prisilili, da neprestano skaču između vatre, da se nekako otope i ugriju.

Drugi put se opet prevalio Spitz, povukavši za sobom cijelu spregu sve do Bucka, koji je svim svojim silama povukao natrag, s prednjim šapama na skliskom rubu prolomljenoga leda, koji je pucketao oko njega. Ali za njim bio je Dave, koji je isto tako snažno vukao natrag, a za saonama bio je François, potežući natrag, da su mu sve pucali zglobovi.

I opet se led prolomio pred njima i za njima, i nikuda se nije više moglo osim kakvim čudesnim skokom na klisuru. Ali ih je Perrault spasio čudom, dok je François molio baš za to čudo. Perraultu je uspjelo, da ih sve prenese, sve: pse, ormu i tovar na rub klisure. François je stigao onamo posljednji, iza saona i tovara. Onda je opet trebalo tražiti mjesto, gdje da se spuste, i spustili se konačno pomoću užeta, i noć ih je našla opet na rijeci samo četvrt milje daleko od mjesta, odakle su u zoru krenuli.

Međutim su došli do Hootalinqua i dobroga leda, ali Buck bijaše već sav premoren. Ostali psi bili su u istom stanju; no Perrault, da nadoknadi izgubljeno vrijeme, gonio ih je od zore do mraka. Prvi su dan prevalili trideset i pet milja do Big Salmona; slijedećega dana opet trideset i pet milja do Little Salmona; treći dan, četrdeset milja, stigoše konačno do Five Fingersa.

Buckove šape nisu bile tako čvrste i tvrde poput šapa ostalih pasa. One se razmekle kroz tolike generacije od dana, kad je posljednji njegov divlji praotac bio pripitomljen od nekog špiljskog ili riječnog čovjeka. Cijeli dan cupkao je u agoniji, a kad su se utaborili, legao je smjesta kao mrtav... Premda je bio strašno gladan, nije se ipak mogao ni maknuti, da primi svoju porciju ribe, koju mu je François morao donijeti. Nakon toga je gončin pasa svaki dan poslije večere trljao kroz pola sata Buckove šape i žrtvovao vrh svojih mokasina, da

napravi četiri mala mokasina za Bucka. To je bila velika olakšica, pa se i mrko Perraultovo lice razvuklo jednog jutra kao u neki smijeh, kad je François zaboravio Bucku staviti mokasine, a pas legao poleđice i moleći, mahao nogama po zraku, otklanjajući, da se dade upreći bez njih. Kasnije su mu šape otvrdnule, a ponošenu njegovu obuću tada su bacili.

U Pelly, jednog jutra, kad su uprezali pse, Dolly, koji se nikad nije isticao, najednom pobjesni. Odao je svoje stanje zategnutim, bolnim, vučjim urlanjem, da se svim psima samo nakostrušila dlaka, a onda skočio ravno na Bucka. Ovaj još nikada nije vidio pobješnjeloga psa, pa nije ni osjećao nikakvog razloga, da se boji bjesnoće; ali smjesta je osjetio, da se događa nešto strašno, i obuzet paničnim strahom, pobježe. Jurio je ravno preda se, a Dolly, na jedan korak, neprestano za njim; ali je Buckov strah bio takav, da ga Dolly nije mogao dostići. Probio se kroz šumoviti rub obale otoka, poletio dolje prema nižem dijelu, projurio kroz kanal, pun gruboga leda do drugog otoka, došao i do trećega, zaokrenuo natrag prema glavnoj rijeci i u svom očaju stao ju prelaziti. I cijelo to vrijeme, premda se nije nijednom ogledao, mogao je čuti Dollyjevo dahtanje i režanje za sobom. Četvrt milje dalje François ga zovne k sebi i on podvostruči svoju trku natrag, još uvijek za jedan skok napred, bolno dahtajući za zrakom i polažući svu svoju vjeru u to, da će ga François spasiti. Gončin pasa držao je spremnu sjekiru, i kad je Buck projurio kraj njega, sjekira se oborila na glavu pobješnjelog Dollya.

Buck je posrnuo preko saona, iznuren, nemoćan, boreći se za dah. To je bila prilika, na koju je čekao Spitz. Skočio je na Bucka i dva puta mu se zubi zaboli u nemoćnoga protivnika, zadrli i istrgli mu meso sve do kostiju. Ali u taj tren zvizne Françoisov bič, a Buck je imao užitak da gleda,

kako Spitz dobiva batine, kakvih još nijedan pas nije okusio.

— Pravi je vrag u tom Spitzu! — primijeti Perrault. — Jednog dana još će nam usmrtiti Bucka.

— Ali su u Bucku dva vraga! — odvrati François. — Cijelo ga vrijeme promatram. Pazi samo: jednoga dana on će pomahnitati, a onda je Spitzu svanuo crni petak. To je sigurno. Ja to znam.

Od toga dana planuo je rat među njima. Spitz kao predvodnik i priznati vođa sprege, osjetio je, da mu prevlast ugrožava taj neobični pas iz južnih krajeva. I Buck mu se činio čudnim, jer kraj svih južnih pasa, što ih je on poznao, ni jedan se nije pokazao valjanim na poslu u snijegu. Bili su preveliki mekušci, premirući od rabote, studeni i glada. Buck bijaše izuzetak. Samo se on znao održati, dorastavši vučjacima u snazi, divljaštvu i vještini. Bio je umješan pas, a opasnim ga učinila činjenica, da mu je kijača čovjeka u crvenom sweateru izbila iz glave svaku sljepariju i preuranjenu žudnju za prevlast. Bio je mudar i znao je čekati svoje vrijeme sa strpljenjem, koje je otkrivalo njegovu primitivnost.

Bilo je neizbježivo, da će doći do borbe za prvenstvo. Sam Buck je to želio. Želio je to, jer mu je ležalo u naravi, pošto ga je čvrsto obuzela ona bezimena, neshvatljiva gordost rada i vodstva — gordost, koja drži pse u naporu do posljednjega daha, koja ih goni, da radosno umiru u spregi i koja im lomi srce, kad ih izbace iz potprega. Ta gordost se očitovala kod Dave-a i kod Solleksa, kad su vukli prvi pred saonama sa svom svojom snagom; ta gordost ih je obuzimala, kad se dizao logor, pretvarala ih iz mrzovoljastih i tmurnih bića u živahna, ambiciozna stvorenja; ta gordost ih je držala za cijelo vrijeme puta i ostavljala tek pod veče u logoru, bacivši ih natrag u mrki nemir i nezadovoljstvo. Ta gordost dizala je i Spitza, tjerala ga u nasrtaj na pse, koji bi pogriješili, kvarili, ili se ne bi u zoru

dali u spregu. Ta gordost napunjala ga također strahom pred Buckom kao eventualnim budućim predvodnikom. A to bijaše i Buckova gordost.

Stao je otvoreno ugrožavati Spitzovo predvodništvo. Stavljao se između njega i životinjâ, koje je htio kazniti. I to namjerice. Jedne noći napao je dubok snijeg, i ujutro Pike, vječni zabušant, nekamo je nestao. Sigurno se sakrio u duplje pod hrpu snijega. François ga je uzalud zvao i tražio. Spitz je podivljao od bjesnila. Jurio je kroz logor njuškajući i kopkajući na svakom mjestu, gdje je bilo mogućnosti da se sakrio, režeći tako strašno, da ga je Pike čuo i zadrhtao u svom skrovištu.

Ali kad su ga konačno otkrili, a Spitz nasrnuo na nj, da ga kazni, Buck je isto tako bijesan jurnuo među njih. Bijaše to tako neočekivano i tako prevejano udešeno, da je Spitz uzmaknuo i zateturao. Pike, koji je sav drhtao, ohrabrio se pred tom otvorenom pobunom i skočio na svog prevaljenog vođu. Buck, za kojega je »fair play« postao zaboravljenim zakonom, također je skočio na Spitza. Ali François, koji se najprije smijao tom incidentu, u taj čas je namjerio svoj bič sa svom snagom na Bucka. Ali Buck se uza sve to nije dao od svoga oborenoga suparnika, tako da je moralo stupiti u akciju i bičalo. Napola omamljen udarcem, Buck je posrnuo u stranu, dok je Spitz za to vrijeme dao dobru lekciju buntovnom Pike-u.

Slijedećih dana, dok su se sve više primicali Dawesu, Buck je dalje nastavio da se zapleće između Spitza i grešnika; ali bi to činio, kad nije Françoisa bilo u blizini. S pritajenom Buckovom pobunom pojavila se i razmahala opća insubordinacija. Dave i Solleks ostali su nezaraženi, ali ostatak sprege zapao je iz zla u gore. Sve je pošlo rakovim tragom. Vladale su vječne svađe i trvenja. I svemu je bio na čelu Buck. François je vječno morao na njega paziti, jer se gončin pasa neprestano bojao, da ne dođe do borbe na život i smrt između

obojice; a znao je, da će do te borbe doći prije ili kasnije, i više nego jedne noći buka borbe i svađe među psima istjerale su ga iz njegove vreće za spavanje, sve u bojazni, da su se Buck i Spitz uhvatili u koštac.

Ali prilike za to nije bilo, i oni su jednoga mračnog popodneva uljezli u Dawson, ostavivši veliki dvoboj za poznija vremena. Bilo je tu mnogo ljudi i bezbroj pasa, i Buck je sve našao za poslom. Činilo se, da je to već u naravi stvari, da psi moraju raditi. Cijeli dan su glavnom ulicom vozili gore dolje dugački teamovi, i cijelu noć su zvečali njihovi zvončići. Vozili su gradivo i ogrevno drvo, pa onda zemlju, uopće obavljali sav posao, koji su u Dolini sv. Klare obavljali konji. Tu i tamo je Buck naišao na kojega južnjačkog psa, ali uglavnom sve je to bio divlji vučjački soj. Svake noći, redovito, u devet, u dvanaest i u tri sata zapjevali bi oni svoj noćni poj, jezovitu i divlju pjesmu, kojoj bi se Buck pridružio s užitkom.

Sred hladnog plamucanja polarnoga svijetla, kad su zvijezde plesale svoj ledeni ples, a zemlja ležala nijema i zaleđena pod snježnim pokrovcem, taj poj vučjaka mogao bi se shvatiti kao izbitak života, samo što je bio intoniran u mračnoj ljestvici, s otegnutim naricanjem i polu-uzdasima, pa je tako bio više vapaj za životom. Bijaše to stara pjesma, stara, kao što je star i sam njihov soj — jedna od prvih pjesama mlađega svijeta u danima, kad su pjesme bile tužne. U njoj je drhtao jauk bezbrojnih generacija, ona žalba, koja je toliko dirala Bucka. Kad bi jecao i uzdisao, jecao je s bolom života, koji su osjećali i njegovi praoci, i strah i tajanstvo pred hladom i mrakom, što ga je on osjećao, osjećali su i njegovi preci. I to, da ga je ta pjesma tako dirala, bijaše najbolji dokaz, kako se potpuno vratio kroz vremena ognjišta i krova do grubih začetaka života u špiljskim vremenima.

* * *

Sedam dana iza ulaska u Dawson, krenuli su natrag preko strme obale prema Yukonu, udarivši na Deyea i Salt Water. Perrault je odnosio depeše, koje su bile sigurno ništa manje važne od onih, koje je donio; također ga je bila obuzela putna gordost, i on je odlučio, da prevali rekordni put te godine. Više stvari mu je u tome pogodovalo. Tjedan dana odmora pomoglo je, da su se psi oporavili. Put, što su ga oni bili prokrčili, još su utoptali pozniji putnici. Osim toga redarstvo je uredilo na dva ili tri mjesta skladišta s hranom za pse i ljude, pa se zato lako putovalo.

Već za jedan dan stigli su u Sixty Mile, prevalivši pedeset milja; a drugi dan zatekao ih je već na Yukonu na putu prema Pellyu. Ali to divno hitro putovanje nije prošlo bez velikih neprilika za Françoisa. Uporna revolta, koju je poveo Buck, sasvim je razorila solidarnost sprege. Potstreknuti Buckom, bundžije su vukli svaki na svoju stranu. Ni Spitza se nisu više tako bojali kao predvodnika. Izgubilo se staro strahopočitanje i već su napadaji na njegov autoritet postali svakidašnja stvar. Pike mu je jedne večeri ukrao pola ribe, i proždr'o je pod Buckovom zaštitom. Druge opet noći napali su Dub i Joe Spitza onemogućivši mu, da im odmjeri zasluženu kaznu. Dapače, dobroćudni Billee postao je manje dobroćudan i nije više onako bojažljivo ječao kao prije. Buck nikad da bi se približio Spitzu bez režanja i prijetnje. Njegovo držanje postalo je nalik izazovnom stavu kakvoga napržice, često zadirkujući Spitza baš pred njegovim nosom.

Slom discipline djelovao je na sve pse u njihovom međusobnom odnošaju. Više nego ikad prije svađali se i grizli među sobom, tako da se logor pretvorio u pravi pakao. Samo su Dave i Solleks ostali nepromijenjeni, premda su i oni postali razdražljivi poradi vječnih trzavica. François je samo sipao neobične barbarske kletve, bijesno toptajući snijeg u nemoćnom gnjevu i čupajući si kosu. Kan-

džija mu je neprestano fićukala među psima, ali je od toga bilo malo hasne. Čim bi okrenuo leđa, sve je opet bilo pri starom. Dok bi ošinuo Spitza, Buck bi izazivao cijelu spregu. François je vrlo dobro znao, što je na stvari, a Buck je znao, da on zna; ali Buck bijaše opet suviše prepreden, da bi se dao uhvatiti na djelu. Kad je bio u spregi, radio je vjerno, jer je rad za nj postao nasladom; ali mu je još veću nasladu činilo, kad bi mu uspjelo zapresti kavgu među drugovima.

Kad su stigli na ušće Takheena, jedne noći poslije večere, Dub je istjerao iz duplja jednoga polarnog zeca, ali ga nije uspio ščepati. Za čas je cijela sprega bila uskomešana. Stotinu yarda podalje bio je logor Sjeverne Policije, s pedeset pasa, samih vučjaka, koji su se smjesta pridružili lovu. Zec je pojurio prema rijeci, zavukao se u mali potok, a onda na zamrzlo korito. Lako je jurio preko sježne površine, dok su se psi probijali kroz glavno korito. Buck je vodio hajku od šezdeset pasa, sve zavoj za zavojem, ali ga nije mogao dostići. Upr'o je požudno ječeći i jureći svojim sjajnim tijelom, skok za skokom u mutnoj, bijeloj mjesečini. I skok za skokom, poput neke blijede ledene aveti, letio je pred njim polarni zec.

Sva ona srha starih instinkata, koja u izvjesnim periodama goni ljude iz bučnih gradova u šume i na ledine, da ubijaju pomoću olovnih kuglica, izbačenih kemičkim plinom: krvava požuda, slast ubijanja — sve je to obuzelo i Bucka, samo beskrajno intimnije. Jurio je na čelu čopora, goneći zvijerku, živo meso, da ju ubije vlastitim zubima i zaroni njušku sve do očiju u toplu krv.

Postoji zanos, koji tvori vrhunac života, i ponad kojega se život ne može više dići. I takav je paradoks živovanja, da taj zanos dolazi, kad je biće najviše živo i dolazi kao potpuni zaborav, da uopće živi. Taj zanos i ta zaborav života javljaju se kod umjetnika, kad ga obuzme plamen stvaranja; javlja se kod vojnika, kad juri opojen borbom po ratištu; a javio se i kod Bucka, kad je vodio čopor, zapjevavši stari vučji krik, hiteći za hranom, koja je živa i koja bježi pred njim kroz mjesečinu. Ćutio je dubine svoje naravi, osjećao, kako dijelovi naravi, dublji od njegovog »ja«, zalaze natrag u početak vremena. Svladao ga nagli izbitak života, plimski val živovanja, savršena naslada svakog pojedinog mišića, zgloba, žile, što nisu mrtvi, da su bodri i jaki, izrazujući se u pokretu, neobuzdanom bijegu pod zvjezdama preko lica mrtve tvari, koja se ne miče.

Ali Spitz, hladan i proračunan dapače i u najuznositijim časovima, odvoji se od čopora i jurne preko uskog kraka zemlje, gdje je potok tvorio poveći zavoj. Buck to nije znao i kad je zaokružio zavoj, a ledena avet zeca još uvijek brzala pred njim, ugledao je, kako je druga i veća ledena avet skočila s visoke obale neposredno pred zeca. Bio je to Spitz... Zec nije mogao okrenuti, a kad su mu se bijeli zubi zaboli u leđa, kriknuo je glasno, kao što bi kriknuo čovjek pogođen na smrt. Na taj zvuk, krič Života, koji se lomi u zagrljaju Smrti, cijeli čopor za Buckom udari u pjesmu radosnicu.

Buck nije kriknuo. Nije ni uzmaknuo, već nasrnuo na Spitza, rame o rame, tako naglo, da je promašio gušu. Prevalili se jedan preko drugoga u prašni snijeg. Spitz se odmah osovio na noge, kao da i nije bio oboren, gurnuvši Bucka u leđa i otskočivši. Dvaput mu zubi zveknuše poput čeličnoga ždrijela zamke, dok je otskočio, da zauzme bolji stav.

U tren oka Buck je sve shvatio. Čas je kucnuo. Došla je borba na život i smrt. Dok su tako kružili jedan oko drugoga, režeći i zabacivši uši, pozorno motreći na svaki zgodan tren, Bucku se cijeli prizor učinio sasvim poznatim.

Činilo mu se kao da se svega sjeća, — bijele šume i zemlje i mjesečine i jeze borbe. Nad bjelinom

i tišinom lebdio je avetinski mir. Nije bilo ni najtišeg pokreta zraka — ništa se nije micalo, niti list zadrhtao, a vidljiva se sapa pasa mirno i sporo dizala ravno u leden zrak. Ti psi, koji nisu bili ništa drugo već slabo pripitomljeni vukovi, brzo su svršili sa zecom; i sad su se prikučili, obrazovavši krug, pun očekivanja. I oni su bili tihi, samo su im se oči krijesile, a sapa polako dizala. Taj prizor pradavnih vremena nije se Bucku činio nimalo novim ili neobičnim. Bilo je to kao da je uvijek tako bilo, u naravnom poretku stvari.

Spitz bijaše iskusan borac. Od Spitzbergena kroz Arktik, preko Kanade i Berrensa izašao je na kraj s najrazličitijim psima i stekao nad njima prevlast. Mržnja mu bijaše žučljiva, ali nikad slijepa. U strasti razaranja i trganja nikad nije zaboravljao, da mu je protivnika obuzela ista strast trganja i razaranja. Nikad nije nasrtao, dok nije bio spreman, da primi navalu; nikad nije jurišao, dok nije najprije osigurao taj juriš.

Uzalud je Buck nastojao da zabije svoje zube u vrat velikoga bijelog psa. Kad god bi mu zubi sjekutići udarili za mekšim mesom, suzbili bi ih Spitzovi zubi. Zub je zveknuo o zub, žvale se razderale i raskrvarile, ali Buck nije mogao da suzbije obranu svoga protivnika. Napokon se raspali i okruži Spitza vihorom nasrtaja. Od časa do časa segnuo bi mu pod bijeli vrat, gdje je život kucao ispod površine, ali bi ga svaki put Spitz suzbio i uzmakao. Zatim Buck, nasrnuvši kao prema vratu, najednom spusti glavu i poput ovna grune prema bokovima protivnika, da ga tako prevali. Ali uvijek bi promašio, jer bi Spitz otskočio u stranu.

Spitz je bio netaknut, dok je s Buka na nekoliko mjesta curila krv. Borba je postajala očajnom. I cijelo to vrijeme tihi vučji krug čekao je da završi, čim jedan pas bude oboren. Kad je Buck stao uzmicati, Spitz se dao na jurišanje. Jednom se Buck već

prebacio, a cijeli krug od šezdeset pasa samo se trgnuo; ali smjesta se Buck osovio na noge, skoro u zraku, a krug se opet stišao čekajući dalje.

Ali Buck je imao jedno svojstvo, koje ga je činilo velikim: — maštu. Borio se s instinkom, a umio se isto tako dobro boriti i s pameću. Jurnuo je, kao da će ponoviti stari udar u leđa, ali u posljednji tren prižeo se uz snijeg i onda odozdo nasrnuo. Zubi mu uhvatili Spitzovu lijevu prednju nogu. Jeknuo je prasak pregrižene kosti, a bijeli mu se pas suprotstavio na tri noge. Tri puta ga je pokušao oboriti, a onda opet ponovio svoj krik i slomio mu desnu prednju nogu. Usprkos bola i nemoći Spitz se bijesno borio za goli život. Vidio je tihi krug vatrenih očiju, isplaženih jezika, srebrenu sapu kako se diže u vis. Znao je, da vreba na njega, kao što je i on u sličnim krugovima vrebao na poražene protivnike u prošlosti. Samo što je ovaj put bio on poražen.

Za nj nije bilo nade. Buck bijaše neumolan. Milosrđe bijaše stvar, koja je mogla imati vrijednosti u blažoj klimi. Krug oko njih se tako stegao, da je mogao osjećati dahtanje vučjaka na svojim bedrima. Mogao ih je vidjeti, kako su već čučnuli za skok, s očima uperenima na Spitza . . . No sada kao da je nastupila stanka. Svaka životinja bila je nepomična, kao da se skamenila. Samo je Spitz drhtao i ježio se, sve većma glavinjajući, užasno režeći kao da misli tako zaplašiti neposrednu smrt. Zatim Buck opet skoči i otskoči: ali ovaj put napokon je rame grunulo o rame. I tamni krug posta crnom mrljom na mjesečnom snijegu, čim je Spitza nestalo iz vida. A Buck je stajao i gledao, kao snažna prazvijer, koja je ubila s užitkom.

IV

TKO JE DOŠAO DO PREVLASTI?

Ha? Šta sam ja kazivao? Kazao sam pravo, kad sam rekao, da su u Bucku dva đavla.

Tako je François zborio slijedećega jutra, kad je otkrio, da je Spitza nestalo i da je Buck osut ranama. Privukao ga je k ognju i kraj svijetla ih pogledao.

— Taj se Spitz paklenski borio, — reče Perrault, pregledavši razjapljenje rane i oderotine.

— Buck se bori kao dva đavla, — odvrati François. — A sad će biti sve dobro. Nema više Spitza, pa neće biti više ni nemira, to je sigurno.

Dok je Perrault spremao logorsko oruđe i tovario saone, gonič pasa prezao je pse. Buck otkoraca do mjesta, koje bi bio Spitz zauzeo kao predvodnik; ali François ne zamijetivši ga, doveo je Solleksa do žuđenoga mjesta. Po njegovom mišljenju, Solleks je bio najbolji od preostalih pasa. Ali Buck je nasrnuo na Solleksa, potjerao ga natrag i stao na njegovo mjesto.

— He? He? — klikne François, potapšavši ga bodro. — Vidider toga Bucka! On je ubio Spitza, pa misli, da mora preuzeti i njegov posao.

— Hajde, u kraj, ubico! — klikne on, ali Buck ni da bi se maknuo.

Nato je gonič uhvatio Bucka za vrat, i premda je pas opasno režao, odvukao ga na stranu i stavio na mjesto predvodnika Solleksa. Stari se pas tome očito baš nije radovao, otvoreno pokazajući, da se boji Bucka. François bijaše tvrdoglav, ali čim se okrenuo, Buck je opet otjerao Solleksa, koji se, uostalom, nije ni ljutio, da mora otići.

François se razbjesni.

— No čekaj samo, lopove, ja ću ti pokazati! — klikne on, vrativši se s debelom kijačom u ruci. — Nikad još nisam vidio takvog psa, kao što je taj Buck! — klicao je on. — Ne, još nikad! Boga mi, vrijedan je tisuću dolara! Ha! Šta ti veliš, Perraulte?

Buck se sjetio čovjeka u crvenom sweateru, i polako stao uzmicati: nije ni pokušao nasrnuti, kad su još jednom doveli Solleksa na mjesto predvodnika. Ali je neprestano kružio izvan dohvata kijače, gorko i gnjevno režeći; i dok je kružio, pazio je na kijaču, da joj uzmogne izmaći, ako je François baci, jer sad je već bio oprezan, kad se radilo o kijačama.

Gončin pođe za svojim poslom i zovnu Bucka, kad se spremio, da ga postavi na njegovo staro mjesto pred Dave-om. Buck uzmakne dva-tri koraka. François pođe za njim, našto pas opet dalje uzmakne. Nakon takvog natezanja kroz neko vrijeme, François odbaci kijaču, misleći, da se Buck boji batina. Ali Buck nije više krio svoje pobune. Htio je, ne da izmakne batinama, već da preuzme predvodništvo. Pripadalo ga je po pravu. Zaslužio ga je i s manjim se neće zadovoljiti.

Upleo se Perrault. Vitlali su ga tako njih dvojica skoro dobar sat. Bacali za njim kijače. Izmakao im. Kleli ga, i oca i mater mu i cio njegov rod do najdaljeg praoca, svaku dlaku na njegovom tijelu i svaku kap krvi u njegovim žilama; a on je na kletve odgovarao režanjem i držao se izvan njihovog dohvata. Nije pokušao da pobjegne, već samo uzmicao oko logora, jasno pokazujući, da će se vratiti i biti dobar, ako se udovolji njegovoj želji.

François sjedne i počeše se za uhom. Perrault pogleda na uru i uze opet kleti. Vrijeme je letilo; već bi trebalo, da su jedan sat na putu. François se opet počesao. Klimao je glavom i smješkao se kuriru, koji je slegnuo ramenima u znak, da su pobijeđeni. Onda François pođe do Solleksa i zovne Bucka. Buck se nasmijao, kako se već psi smiju, ali još je uvijek stajao postrance. François nato razriješi remenje sa Solleksa i stavi ga natrag na njegovo staro mjesto. Cijela sprega stajala je potpre-

gnuta i spremna za polazak u jednoj neprekidnoj liniji. Nije bilo više drugog mjesta nego na čelu. François ga pozove, našto Buck dokasa i, slavodobitno se smješkajući, stupi na čelo sprege. Čim mu je orma bila pričvršćena, saone potrče za psima.

Domala je gončin razabrao, da je on potcijenio Bucka, kad ga nije htio postaviti za predvodnika. U jedan mah preuzeo je Buck dužnosti vođe: gdje je trebalo trijeznog suda, brze odluke i bezobvlačne akcije pokazao se superiornijim čak i od samog Spitza, kojemu François nikad nije vidio premca.

Ali Buck je samog sebe natkrilio u stvaranju zakona za svoju pasju četu i za svoje održanje. Dave i Solleks nisu mnogo hajali za promjenu u vodstvu. To se njih nije ticalo. Njihova je zadaća bila jedino u tome, da vuku, da vuku saone sa svim svojim silama. Dok ih nisu u tome smetali nisu se brinuli, što se inače događa. Dobroćudni Billee nije se opet mnogo osvrtao, ko je predvodnik, samo da vlada red. Ali ostali psi sprege za posljednjih dana pokolebane Spitzove vladavine postali su osorni i silno se iznenadili, kad ih je Buck počeo tjerati u red.

Pike, koji je vukao odmah iza Buckovih peta, i koji nikad nije ni za jedan stepen upotrebio više svoje težine kod vučenja, nego što je baš morao, brzo je dobio jaku lekciju radi svoga ljenčarenja: i prije nego što je minuo prvi dan, vukao je već jače nego ikad prije u svom životu. Prve noći u logoru opet je izvukao kraći kraj Joe — onaj isti mrkonja, kojega nije mogao Spitz nikad stjerati u red. Buck ga je jednostavno oborio na tle svojom premoćnom težinom, i onda ga tako dugo grizao, dok nije zaječao, moleći milost.

Opće raspoloženje sprege brzo se popravilo. Opet je zadobila svoju pređašnju solidarnost, i psi su opet vukli složno kao jedan. U Rink Rapidu nabavljena su još dva urođenika vučjaka: Teek i

Kaona, a brzina, kojom ih je Buck urazumio, upravo je zapanjila Françoisa.

A Perrault bi samo klimnuo glavom. Htio je samo da postigne svoj rekord i doista se svakim danom sve više primicao cilju. Put je bio izvrstan, tvrd i nabijen; nigdje nije bilo novoga snijega, koji bi zametao tragove. Nije bilo ni prestudeno. Temperatura pala je do pedeset ispod ništice i ostala tu za cijelo vrijeme putovanja. Perrault i François mijenjali su se u vodstvu i upravljanju saonâ, a psi bili u izvrsnom stanju, tako da nije dolazilo do čestih zastajkivanja.

Rijeka Thirty Mile bila je prilično pod ledom i oni su u jedan dan prevalili daljinu, za koju su u prvom početku utrošili deset dneva. U jednom mahu prevalili su šezdeset milja od Jezera Le Barge do brzice White Horse. Kroz Marsh, Tagish i Bennet (sedamdeset milja između jezerâ) projurili su tako brzo, da se onaj, koji je odostrag upravljao psima, morao užetom privezati za saone. I posljednje noći druge sedmice oni pređu preko Bijeloga Klanca i stanu silaziti prema moru; svijetla Skaguay-a i brodova zrcalila im se do nogu.

Bijaše to doista rekordan put. Kroz četrnaest dana dnevno su prosječno prevaljivali četrdeset milja. Kroz tri dana Perrault i François ponosno su šetali gore-dolje po glavnoj ulici Skaguay-a, primajući sa svih strana pozive na veselice, dok je njihova sprega cijelo vrijeme bila središtem divljenja gomile gončina i psetara. Ali doskora je došlo do jedne velike kavge u gradu i publika se tako opet okrenula k novim idolima.

Međutim su došli i službeni nalozi. François je zovnuo Bucka k sebi, zagrlio ga i stao nad njim plakati. I to je bilo posljednje, što je Buck vidio od Françoisa i Perraulta. Kao i ostali ljudi, i oni su zauvijek nestali iz Buckova života . . .

Jedan škotski mješanac preuzeo je njega i njegove drugove i u društvu sa desetak drugih pasjih sprega, krenuo je napornim putem opet u Dawson. Nije sad bilo lako putovanje, niti rekordno vrijeme, već mučna pečalba, s teškim teretom pozadi: bio je to pasji poštanski vlak, noseći riječ iz vanjskoga svijeta onim ljudima, koji su tražili zlato u sjeni Pola.

Buck baš nije volio taj posao, ali ga je dobro snosio, počinjući poput Dave-a i Solleksa osjećati gordost u radu, i gledajući da njegovi drugovi, bez obzira na to, da li dijele njegovo raspoloženje, vrše u redu svoju dužnost. Bijaše to jednoličan život, koji se odvijao upravo s mašinelnom pravilnošću. Jedan dan bijaše kao i drugi. U izvjesno vrijeme svakoga jutra izašli bi kuhari, naložila se vatra, pojeo zajutrak. Onda, dok bi neki spremali logor, drugi bi uprezali pse i bili bi već jedan sat na putu, dok bi nestalo jutarnjeg sutona pred svijetlom dana. U noći udarao bi se opet logor. Nekoji bi lovili buhe, drugi sjekli drvo i grane za ležaje, a ostali pak vukli vodu ili donosili led za kuhanje. I pse su hranili. Za njih to bijaše najvažniji dio dana, a kad su psi pojeli svoju ribu, mogli su i šalabazati po taboru zajedno s drugim psima.

Tu je bilo i bijesnih megdandžija, ali u tri okršaja s najborbenijim Buck je opet zadobio prvenstvo, tako da bi sve izmicalo pred njim, čim bi samo nakostrušio dlaku ili iskesio zube.

Ali je možda nadasve volio leći kraj vatre, podvivši poda se stražnje noge, a prednje ispruživši preda se, pridići glavu i saneno se zagledati u oganj. Katkad je tako razmišljao o velikoj kući suca Millera u sunčanoj Dolini Sv. Klare, i o cementiranom basenu, o Ysabeli, meksičkom hrtu bez dlake i pekingežaninu Tootsu; ali još češće se sjećao čovjeka u crvenom sweateru, Curlyjeve smrti, velike borbe sa Spitzom i dobrih stvari, koje je jeo i koje će još jesti. Ne da bi ga morila kakva nostalgija.

Sunčani kraj bijaše za njega vrlo nejasan i dalek i takve uspomene nisu imale nad njim nikakve snage. Mnogo su jača bila sjećanja njegove hereditarnosti, koja su još i nikad neviđene stvari činila poznatima; instinkti (koji bijahu samo sjećanja njegovih predaka, pretvorena u navike) u pređašnjim danima zamrli, a kasnije se opet prenuli i oživjeli.

Katkad, dok je tako ležao zureći saneno u plamene, činilo mu se, da su ti plameni drugi jedan oganj i da, ležeći kraj toga drugog ognja, vidi drugoga i drugojačijeg čovjeka, nego što je taj kuhar-mješanac pred njim. Taj drugi čovjek ima kraće noge i dulje ruke s mišicama više glomaznim i čvoravima, nego zaobljenima i elastičnima. Kosa toga čovjeka bijaše dugačka i čupava, a čelo sasvim nisko. Odavao je od sebe neobične zvukove i kanda se silno bojao tmine, u koju je neprestano zurio, držeći u ruci, koja mu je visjela između koljena i stopala, kijaču s teškim kamenom, pričvršćenim na kraju. Bio je sasvim skoro gol, samo se zaogrnuo oko leđâ izderanom, opaljenom kožom; ali tijelo mu bijaše vrlo dlakavo. Na mnogim mjestima, preko prsiju i leđa, pa na vanjskoj strani ruku i bedara gotovo ga osulo gusto krzno. Nije stajao uspravno, već malo sagnut napred u bedrima, na nogama, koje su se savijale u koljenima. Cijelo mu je tijelo prožimala izvjesna napetost i otskočnost, nešto mačje, brza spremnost kao u bića, koje živi u vječnom strahu pred vidljivim i nevidljivim stvarima.

Drugi put bi taj dlakavi čovjek čučao kraj vatre s glavom među nogama i spavao. Nalaktio bi se tada na koljena, dok bi dlakave ruke sklopio nad glavom, kao da se misli njima zakloniti od kiše. I iza te vatre, u okrugu tmine, Buck je mogao vidjeti mnoge žive žeravice, dvije po dvije, uvijek dvije po dvije, za koje je znao, da su oči velikih zvijeri. I mogao je čuti probijanje njihovih tjelesa kroz guštaru, i buku, koju čine noću. I sanjajući tako na obali Yukona, s lijenim očima žmirkajući u vatru,

na te zvukove i slike drugoga svijeta, dlaka mu se kostrušila duž leđâ sve do vrata, dok ne bi tiho i prigušeno zacvilio ili u po glasa zarežao, a kuhar bi tad viknuo: »Hej, Buck, probudi se malo!« Nato bi onoga drugoga svijeta nestalo, a pravi mu se svijet vratio u oči, i on bi tad ustao i zijevnuo i protegao se kao da je spavao.

Teško bijaše to putovanje, to teglenje pošte, i naporna je rabota sve većma morila životinje. Sasvim su propali i olinjali, kad su stigli u Dawson i trebalo bi desetak dana ili barem jedna sedmica, da se odmore i oporave. Ali za dva dana krenuše opet niz Yukon s velikim tovarom pisama. Bili su umorni, gončini nezadovoljni, a da stvar bude još gora, svaki je dan sniježilo. To je značilo zametene putove, jače trenje na klizaljkama i da psi moraju jače vući; valja još priznati, da su gončini bili vrlo čestiti i da su činili sve, što su mogli za životinje.

Svake noći najprije bi poslužili pse. Dobivali su svoje jelo prije nego što su gončini jeli i nijedan se momak ne bi zavalio prije u svoju vreću za spavanje, dok ne bi pregledao noge psima, koje je gonio. Uza sve to snaga ih je sve to većma ostavljala. Od početka zime prevalili su osamnaest stotina milja vukući kroz cijelo vrijeme saone; a osamnaest stotina milja ne prolazi bez traga ni kod najjačega. Buck se je držao, goneći svoje drugove na rad i podržavajući disciplinu, premda je i on bio strašno izmoren. Billee je redovno svake noći u snu cvilio i ječao. Joe bijaše žučljiviji, nego ikad prije, a Solleks bijaše nepristupačan, i sa slijepe i sa druge strane.

Ali najviše je patio Dave. Nešto nije bilo s njim u redu. Postajao je sve više mrk i razdražljiv, a kad bi udarili logor, smjesta bi si iskopao duplje, gdje bi ga i gončin morao nahraniti. Kad bi jednom bio ispregnut i legao, ne bi mogao stati na noge, dok ne bi sutradan došlo vrijeme za prezanje. Katkad za vrijeme vožnje, kad bi ga trgao nenadani

zastoj kod saona ili pak valjalo jače potegnuti, bolno bi stao lajati. Gončin bi ga pregledao, ali ništa nije pronašao. Svi su se goniči zainteresirali za njegov slučaj. Raspravljali su o njemu za ručka i za posljednje lule prije spavanja i jedne su noći održali vijeće. Doveli ga iz njegovog logora k vatri i stiskali ga i pipali, dok nije mnogo puta zalajao. Nešto nije bilo s njime u redu u unutrašnjosti, jer nigdje nisu mogli ustanoviti nijednoga preloma kosti.

Međutim, kad se doprlo do Cassiar Bara, bio je već tako slab, da je neprestano padao putem. Škoćanin zaustavi povorku i ispregne ga iz povoza, potpregnuvši slijedećega psa, Solleksa, do saona. Odlučio je, da omogući Dave-u da se odmori trčeći za saonama. Ali ma koliko bio bolestan, Dave-u nije bilo pravo, što su ga ispregli, stao je lajati i režati i kad je vidio, da su Solleksa upregli na njegovo mjesto, bolno je zacvilio. Bijaše povrijeđena njegova gordost rada, i premda smrtno bolestan, nije mogao podnositi, da drugi pas preuzme njegovu dužnost.

Kad su saone opet krenule dalje, pojurio je mekim snijegom pored utrenika, napadajući Solleksa zubima, nasrćući na njega, kušajući ga prevaliti u snijeg s druge strane, težeći zauzeti njegovo mjesto, cijelo vrijeme cvileći, lajući i plačući od gnjeva i bola. Mješanac ga je pokušao prognati u kraj bičem: ali pas se nije osvrtao na udarce, a gončin pak nije imao srca, da ga jače ošine. Dave nije htio da trči mirno za saonama, gdje bi mu bilo lakše, već je dalje šepesao uz saone u mekom snijegu, gdje je napredovanje bilo vrlo teško, dok nije sasvim iznemogao. Onda je pao i ostao tamo ležeći i jezovito cvileći, kad su saone kraj njega proletjele.

S posljednjim ostatkom sila uspjelo mu je, da se odvuče za njima, dok povoz nije ponovo stao: tada je opet pobrzao na svoje mjesto i zastao kraj Solleksa. Njegov gončin zaostao je na čas, dok je zapalio svoju lulu kod susjednog vozara. Onda se

vratio i potjerao pse. Oni su povukli neobično lako, a onda u čudu okrenuli glave i stali. I gončin bijaše iznenađen; saone se naime nisu ni makle. On zovne svoje drugove, da vide neobičnu stvar. Za stanke je Dave bio pregrizao oba remena Solleksove orme i stao ravno pred saone na svoje staro mjesto.

Očima je zaklinjao, da ga tamo ostave. Gončin bijaše zapanjen. Njegovi su drugovi stali razgovarati o tome, kako ima slučajeva, da psima srce pukne od bola, kad im se uskrati rad, i spominjali poznate takve slučajeve, gdje su psi, prestari za posao, ili izranjeni, umrli, jer su ih ispregli ispod saona. Zato su zaključili, da učine djelo milosrđa, pa kad Dave i onako mora da umre, da mu se omogući, da umre na putu, zadovoljan i srčan. I tako su ga opet upregli, i on stane ponosno, opet kao nekoć vući, premda je znao ne jednom jeknuti od bola, koji ga je u nutrašnjosti izjedao. Nekoliko je puta pao, da su ga drugi vukli putem; jednom su i saone prešle preko njega, da je nakon toga još i šepesao na jednu nogu.

Ali izdržao je, dok su stigli do logora, gdje je njegov gončin spremio za nj mjesto kraj vatre. Kad je granulo jutro, bio je već preslab, da nastavi put. Za uprezanja pokušao se odvući do svoga vozara. Grčevitim naporima uspravio se na noge, zateturao i pao. Nato je stao puzati polagano prema sprezi, gdje su stajali njegovi drugovi. Pridizao je prednje noge, vukao za sobom cijelo tijelo, opet zastao i opet uznapredovao par palaca. Ali ga je snaga ostavila i posljednji njegov drug, kad je projurio kraj njega, vidio ga je, kako dahćući leži u snijegu zureći za njima. I čuli su ga, kako tužno zavija, dok nisu nestali iz vida za jednim zavojem.

Tu je podvoz stao. Škoćanin je polagano upravio korake prema logorištu, odakle su čas prije bili krenuli. Ljudi su prestali razgovarati. Prasnuo je jedan revolverski hitac. Čovjek se brzo vratio. Kandžije su pucnule, praporci veselo zazvečali, a

saone pojurile dalje utrenikom: — ali Buck je znao, kao i svi drugi psi, šta se dogodilo tamo za zavojem rijeke...

V

MUKE SNJEŽNOGA PUTA

Trideset dana nakon odlaska iz Dawsona, pošta je s Buckom na čelu stigla u Skaguayu. Bili su svi u jadnom stanju, izmučeni i premoreni. Buckovih stotinu i četrdeset funti srozalo se na sto i petnaest. Ostali njegovi drugovi, premda lakši, relativno su još više izgubili na težini od njega. Zločesti Pike, koji je prije često uspješno znao varati gradeći se, da je ranjen u nogu, sad je uistinu šepesao. I Solleks je šepesao, a Dub imao veliku ranu na leđima.

Svi su bili strašno izranjeni na nogama. Elastični mišići im nestali. Noge im se teško spuštale, savijajući se pod tijelom i podvostručujući napore dnevnog puta. Bijahu smrtno izmoreni. Ali nije to bila umornost, koja dolazi od kratkoga, no jakog napora, od kojega se može oporaviti stvorenje za par sati; bijaše to samrtna premorenost, posljedica polaganog i trajnog napora kroz više mjeseci rabote. Nije tu bilo više nikakve pričuvne snage. Sve je bilo utrošeno do posljednjeg ostatka. Svaka mišica, svaka žila, svaka stanica, sve bijaše izmoreno, na smrt izmoreno. A bilo je to prirodno. U manje od pet mjeseci prevalili su dvadeset i pet stotina milja, a za posljednjih osamnaest stotina samo su se osam dana odmarali. Kad su stigli u Skaguayu, bili su pri kraju snage. Jedva su se vukli na nogama, polagano tegleći saone.

— No, hajde, jadnici! — gonio ih je vozar, dok su se vukli kroz glavnu ulicu Skaguaye. — Na koncu smo. Sada ćemo se dugo odmarati. Dakako, lijepo ćemo se odmarati.

Vozari su doista očekivali, da će biti tu duži odmor. I oni sami su prevalili dvanaest stotina milja

samo sa dva dana odmora, pa su i po naravi stvari i po pravu zaslužili, da sad malo planduju. Ali toliko je ljudi navalilo na Klondike, i toliko je bilo ljubovca, žena i svojte, da ih je već opet čekalo brdo pošte; a bilo je tu i službenih naloga. Svježi psi s Hudson-Baya imali su da izmijene one sasvim nemoćne. Tih se valjalo riješiti, a kako život pasa vrijedi vrlo malo naspram dolara, prodavali su ih u bescijenu.

Prošla su tri dana, za koja su Buck i njegovi drugovi tek pravo osjetili, kako su zbilja umorni i slabi. Onda u zoru četvrtoga dana dođu dva čovjeka, preko iz Unije, i kupe ih zajedno s opremom za par dolara. Ljudi su se među sobom nazivali »Hal« i »Charles«. Charles bijaše srednjih godina, bjeloputan, slabih i vodenastih očiju i borbeno zafitiljenih brkova, koji su skrivali mlohave usne. Hal bijaše momče od devetnaest-dvadeset godina s velikim Coltovim revolverom i lovačkim nožem za pasom, koji je bio načičkan nabojima. Taj pojas bijaše najkarakterističnije na njemu. Otkrivao je njegovu ranjavost — plahu i neizrecivu ranjavost. Oba čovjeka nikako nisu spadala u taj kraj i niko ne bi mogao riješiti tajnu, zašto su došli na taj pustolovni Sjever.

Buck je čuo cjenkanje, vidio, kako su ti ljudi dali novaca vladinom agentu i znao odmah da su Škoćanin i ostali gončini zauvijek otišli iz njegova života za Perraultom i Françoisom i ostalima, koji su otišli još prije. Kad su povezli njega i njegove drugove u logor novih vlasnika, Buck je ugledao jedne saone, napola složeni šator, neoprane zdjele, sve u najvećem neredu; ugledao je također i jednu ženu. Muškarci su je zvali »Mercedes«. Bila je Charlesova žena i Halova sestra — svi skupa divna obitelj.

Buck ih je znalački promatrao, dok su raspremali čador i tovarili saone. Po njihovim kretnjama se vidjelo, da troše mnogo snage, ali da rade bez

ikakve metode. Čador su smotali u nespretni zavežljaj, tri puta veći nego što bi trebao da bude. Limeno posuđe pospremili su neoprano. Mercedes je neprestano bila muškarcima na smetnju, a neprestanim svojim pripovijedanjem očito dijelila savjete i prigovore.

Kad su stavili zavežljaj s odjećom na prednji dio saona, ona im predloži, da ga stave straga; a kad su ga stavili straga i prekrili s nekoliko drugih zavežljaja, otkrila je ona nekoliko zaboravljenih stvari, koje trebalo spremiti baš u tu vreću, tako da se opet sve moralo istovariti.

Iz susjednoga čadora došla su tri čovjeka i promatrala, smijući se i namigujući jedan drugome.

— No vi vučete sa sobom lijepu prtljagu, — reče jedan od njih; — neću da se baš miješam u vaše poslove, ali ja ne bih na vašem mjestu vucario sa sobom taj. čador.

— Šta vam ne pada na um! — klikne Mercedes, uhvativši se afektirano rukama za glavu. — Kako bih ja uopće mogla živjeti bez takvog čadora?

— Već je skoro proljeće i neće više biti studeno, — odvrati čovjek.

Ali ona odlučno odmahne glavom i Charles i Hal stave još posljednju svoju kramariju na vrh tovara.

— Mislite li, da će ići? — upita jedan od gledalaca.

— A zašto ne bi išlo? — uzvrati Charles prilično otresito.

— Pa ništa, ništa, — primijeti smjesta pomirljivo čovjek. — Samo sam se čudio. Čini mi se, da će biti malo preteško.

Charles okrene leđa i pograbi uzde, kako je najbolje umio, što naravski nije bilo ni iz daleka dobro.

— Naravski, psi mogu s lakoćom vući takvu gromadu po vas dan, — potvrdi drugi gledalac.

— Sigurno, — reče Hal s ledenom udvornošću, uhvativši jednom rukom polugu za upravljanje saonama, a drugom mahnuvši bičem. — Napred! — klikne. — Napred!

Psi skoče i upru o prsno remenje, potežući par časaka, a onda popuste. Nisu mogli da maknu saone s mjesta.

— Lijene mrcine, no ja ću im pokazati, — vikne on pripravivši se da ih počne lupati bičem.

Ali se u to uplete Mercedes.

— Ah, Hal, nemoj, — klikne, pograbivši njegov bič i kušajući mu ga oteti. — Jadne životinje! Moraš mi obećati, da nećeš biti s njima grub na putu, jer ja inače neću poći ni koraka dalje.

— No ti mi se baš razumiješ u pse, — otrese se brat na nju. — Pusti me samo na miru! Velim ti: lijene su to mrcine, i treba im dobro namazati leđa, dok ih makneš s mjesta. Tako treba s njima. Pitaj, koga te volja. Eno one ljude.

Mercedes umolno pogleda prema tim ljudima, a na lijepom joj se licu doista zamjećivalo gnušanje pred boli.

— Slabi su kao sjene, ako već hoćete da znate, — dođe odgovor od jednog gledaoca. — Snaga ih je sva izdala, eto pa to je. Treba da otpočinu.

— Do sto vragova s počivanjem! — opsuje golobradi Hal; a Mercedes, čuvši kletvu, samo uzdahne.

Ali bila je ipak porodično stvorenje i ona smjesta istupi na obranu svoga brata.

— Ne osvrći se na ono, što veli taj čovjek, — dobaci mu ona. — Goniš naše pse, pa čini, što misliš, da je najbolje.

I opet Halov bič ošine pse. Oni se upru o prsno remenje, zariju noge u tvrdi snijeg, sasvim se prižmu k njemu, napevši svu svoju snagu. Ali saone su stajale kao da su usidrene. Nakon dva uzaludna pokušaja, psi su stajali sasvim zadahtani. Bič je divlje fićukao, kad Mercedes opet istupi. Ona poklekne

do Bucka, sa suzama u očima, i ovije mu ruke oko vrata.

— Dragi, dragi jadniče, — stala je sažalno naricati; — ali zašto ne povučeš snažnije... onda te ne bi tukli.

Buck je nije volio, ali se osjećao suviše pečalno, da bi joj se mogao oduprijeti, uzevši i to kao dio dnevne jadne rabote.

Jedan gledalac, koji je do toga časa stiskao zube, da ne plane, nije mogao više izdržati, nego vikne:

— Deveta mi je briga, šta će biti s vama, ali radi pasa hoću da vam kažem, da im možete uvelike pomoći pomaknuvši saone. Ta primrzle su vam se uz snijeg. Uprite svom snagom o kormansku polugu, desno pa lijevo, da izvučete saone iz leda.

Učine treći pokušaj i ovoga puta, poslušavši savjet, uspije Halu da izbije van saone, koje su se bile primrzle uz snijeg. Prenatrpane i glomazne saone jurnu napred, jer su Buck i drugovi očajno vukli pod kišom batina. Neko stotinu yardi dalje staza je zaokretala i strmo se spuštala u glavnu ulicu. Tu je trebalo vanredno iskusnog čovjeka, da održi u ravnoteži pretovarene saone, a Hal nije bio takav čovjek. Kad su zaokrenuli, na zavoju saone se prevale prosuvši polovicu tereta kroz rijetka užeta. Psi se nisu dali zaustaviti. Olakšane saone kotrljale se prevaljene za njima. Bili su bijesni radi lošeg postupka i nepravednog tovara. Buck je kao poludio. Nagnao je u trk, a cijela sprega za njim. Hal je vikao: »Stoj! Stoj!« ali se oni nisu na nj osvrtali. On se spotakne i pane. Prevaljene saone jurnu ulicom prosipljući svuda naokolo ostatke tovara uz grohotan smijeh stanovnika Skaguaye.

Milosrdni građani pohvatali su pse i pokupili razasute stvari. Također su dali savjete. Polovicu tereta i dva puta toliko pasa treba, ako misle doprijeti do Dawsona, tako su im rekli. Hal, njegova sestra i šurjak, zlovoljno su slušali pospremajući

čador i nabacane stvari. Najviše su se ljudi smijali limenim konzervama, jer konzervna hrana na dugačkom nordijskom putu bijaše nemoguća stvar. »Treba da još povezu hotelske prostirače«, — primijeti jedan podrugljivac. Polovica od svega toga, što vozite, biće vam previše. Bacite do vraga taj čador i sve te tanjure, — jer ko će i kako će ih uopće prati na putu? Za Boga miloga, zar mislite da putujete u Pullmanovom vagonu?«

I tako je išlo neumolno odbacivanje svega suvišnoga. Mercedes je stala plakati, kad je morala otvoriti sanduke i bacati van svoje haljine. Plakala je i naricala generalno, a nad svakom stvari još i napose. Sjedeći na tlu, obujmila je koljena rukama i jecala naginjući se napred i natrag. Tvrdila je svedilj, da ne ide ni koraka dalje, ni za deset Charlesa. Zaklinjala je sve i svakoga, ali konačno otrla oči i stala odabirati stvari, koje su joj bile doista potrebne. I u svom žaru, svršivši sa svojim stvarima, stala je razmatrati stvari i svojih muškaraca, prošavši kroz njih poput tornada.

Kad se to svršilo, prtljaga je doduše spala na polovicu, ali je još uvijek bila obilata. Charles i Hal izašli su pod veče van i kupili još šest pasa. Tako je sprega pored šestorice iz stare družbe, te Teeka i Kaona, vučjaka kupljenih u Rink Rapidsu za vrijeme rekordnoga puta, ponarastao na četrnaest pasa. Ali ti novi psi, premda odmoreni, nisu puno vrijedili. Tri su bili kratkodlaki lovački psi, jedan bijaše newfoundlanac, a dva neodređene pasmine. Ti došljaci čini se, da se nisu ni u što razumjeli. Buck i njegovi drugovi gledali ih preko ramena, i premda ih je brzo naučio, gdje im je mjesto i što ne smiju činiti, nije mu uspjelo da ih nauči, što im valja činiti. Posao im uopće nije prijao. Osim dva psa bez prave pasmine, svi su bili kao začuđeni i poraženi neobičnom divljom okolinom, u kojoj su se našli i zlim postupkom, na koji su naišli.

S tim beznadnim i izgubljenim došljacima, sa starom spregom, iznurenom zbog puta od dvadeset i pet stotina milja neprekidnoga puta izgledi u budućnost nisu bili baš povoljni. Međutim, oba muškarca bila su sasvim dobre volje. A osim toga bijahu i ponosni. Pa kod njih je sve na veliko, eto imaju četrnaest pasa. Vidjeli su, kako druge saone odlaze za Dawson i kako se vraćaju iz Dawsona, ali nikad nisu vidjeli saona sa četrnaest pasa. Međutim u samoj naravi putovanja po dalekom sjeveru bio je i uzrok, zašto nije nikad četrnaest pasa vuklo jedne saone, naime zato, jer jedne saone nisu mogle vući hranu za četrnaest pasa. Ali Charles i Hal nisu imali o tom ni pojma. Oni su izradili cijelo putovanje s olovkom na papiru: toliko otpada na jednoga psa, toliko pasa, toliko dana i stvar je svršena. Mercedes je preko njihovih ramena gledala te račune i klimala glavom kao da sve razumije, jer je sve bilo tako jednostavno.

Kasno slijedećega jutra, Buck je poveo ulicom dugačku spregu. Nije bilo ništa živahno ni u njemu, ni u njegovim drugovima. Bijahu svi smrtno izmoreni. Četiri puta je prevalio put između Salt-Watera i Dawsona, i saznanje, da izmučen i nemoćan još jednom krene na isti put, sve ga je više ogorčavalo. Nije sa svim svojim srcem bio kod posla, a tako je bilo sa svim drugim psima. Došljaci bijahu plašljivi i zastrašeni, a stari bez pouzdanja u svoje gospodare.

Buck je nejasno osjećao, da se ne smije oslanjati na one muškarce i onu ženu. Nisu ništa znali, kako valja raditi, a kako su dani prolazili, postajalo je očito, da ne umiju ništa ni naučiti. Bili su nemarni u svemu, bez reda i zapta. Trebali bi pola noći, da udare logor, a pola zore, da ga dignu, a saone su tovarili tako aljkavo, da bi cijeli dan protekao u zaustavljanjima i popravljanju tovara. Katkad ne bi prevalili dnevno ni deset milja. Katkad pak uopće ne bi krenuli s mjesta. A nikad ne bi pre-

valili ni pola puta, koji bi prevalili iskusni ljudi na njihom mjestu.

Bilo je neizbježivo, da će im jednoga dana ponestati hrane za pse. Ali oni su još to požurili preobilnim porcijama ispočetka, približujući tako dan, kad će započeti nestašica hrane. Novi psi, probava kojih nije bila izvježbana kroničnim gladom, da potpuno iskoriste hranu, bili su silno proždrljivi. A kad su, osim toga, izmoreni vučjaci slabo vukli, Hal zaključi, da su dosadašnje porcije bile premalene. On ih podvostruči. A kao kruna svemu, kad Mercedes sa suzama u očima i drhtajem u grlu ne bi mogla nagovoriti brata da dade psima još više, sama bi krala iz vreće sušenu ribu i davala je psima. Ali Bucku i vučjacima nije trebalo više hrane, već odmora. I premda su slabo napredovali, teški tovar ozbiljno je podgrizao njihovu snagu.

Onda je nadošla nestašica hrane. Hal je jednoga dana došao do konstatacije, da je potrošio već polovicu krme za pse, a da je prevaljena samo četvrtina puta, i dalje da se za nikakve novce ne može nabaviti nigdje nova krma. Tako je smanjio i prijašnje običajne obroke i pokušao povećati dnevni put. Pomagali su mu u tome sestra i svâk; ali ih je u tom sprečavala teška prtljaga i vlastita nespretnost. Jednostavna bijaše stvar dati psima manje hrane; ali je bilo nemoguće nagnati pse, da brže odmiču, kad sami poradi vlastite nesposobnosti ne bi znali ranije u zoru da krenu i da tako produže put. Ne samo da nisu znali upravljati psima, već nisu ni sami znali, kako valja raditi.

Prvi je postradao Dub. Premda je uvijek bio nespretan kradljivac, kojega su vazda uhvatili i izdevetali, ipak je uza sve to bio vjeran radnik. Povrijeđena lopatica bez njege i bez odmora svakim danom mu je sve više pogoršavala stanje, tako da ga je na koncu Hal ustrijelio iz svojega velikog Colt-revolvera. Na dalekom sjeveru postoji krilatica, da psi-došljaci umiru od porcije hrane, koja

je dovoljna vučjacima, pa je tako tih šest pasa došljaka u Buckovom teamu moralo uginuti kraj polovice vučjačkih porcija. Najprije je otišao newfoundlandac, onda lovački psi, a držala se samo još dva, ali se i kod njih vidjelo, da su im kucnuli posljednji časovi.

Međutim su sva skladnost i manire ljudi s juga otpale s njihovih gospodara. Lišeno čara i romantike, putovanje po Arktiku postalo je za njih pregrubom zbiljom. Mercedes nije više plakala nad psima, jer je bila i suviše zabavljena plačem nad samom sobom i svađom sa svojim mužem i bratom. Svađa bijaše još jedina stvar, od koje se nisu umorili. Ta razdražljivost bijaše posljedica njihovog jada, koji je sve više rastao i podvostručavao se. Ona divna strpljivost, koju ljudi stječu putujući sjeverom, sve je to njima ostalo nepoznato. Nisu imali sklonosti za takvu strpljivost. Bijahu ranjavi i iznureni: mišići su ih boljeli, i srce ih je boljelo; i radi svega toga postali su oštri na jeziku, a teške psovke bile su im prve na ustima u zoru i posljednje naveče.

Charles i Hal grizli su se među sobom, kad god bi im Mercedes pružala priliku. Svaki je od njih bio uvjeren, da on najteže radi, i nijedan od njih ne bi se žacao, da to svoje uvjerenje izrazi svakom zgodnom prilikom. Katkad bi Mercedes stala na stranu svoga muža, katkad pak na bratovu. Posljedica bijaše tada divna i beskrajna obiteljska svađa. Započevši parbu o tome, ko da nasiječe par komadića drva za vatru (koja se parba ticala samo Charlesa i Hala), ubrzo se u kavgu upleo ostatak obitelji: očevi, majke, ujaci, ostali rođaci, ljudi, koji su bili tisuće milja daleko, a neki od njih i mrtvi. Teško je bilo shvatiti, kakvu su vezu imali Halovi pogledi na umjetnost ili pak način govora brata njegove majke sa sječom par komadića drva; uza sve to svađa bi uvijek s njegove strane pošla tim pravcem, kao i pravcem Charlesovih političkih nazora, A da je pak jezičavost Charlesove sestre važna kod

loženja vatre na Yukonu, to je očito bilo jasno samo Mercedes, koja se potanko izjavljivala o tom važnom predmetu, kao i o nekim drugim nelijepim crtama obitelji njezinoga muža. Međutim, vatra bi ostala nenaložena, logor nepodignut, a psi nenahranjeni.

Još bijaše jedan jad, koji je morio Mercedes — jad njezinoga spola. Bila je lijepa i nježna i s njom se uvijek postupalo kavalirski. Ali sadašnji postupak njezinog brata i muža bijaše daleko od svake kavalirštine. Već joj je prešlo u krv, da bude uvijek slaba i nemoćna. A njima je već bilo toga vrh glave. I s tim svojim osebinama ona im je činila život upravo nesnosnim. Nije se više brinula za pse, a kako je bila umorna i prehlađena, zahtijevala je, da je uvijek voze na saonama. Bila je lijepa i nježna — ali i teška sto i dvadeset funti — a to bijaše kobna ona slamka na teretu, koji su morali vući slabi i izgladnjeli psi. Dala se voziti tako nekoliko dana, dok nisu psi pali, a saone stale. Charles i Hal zaklinjali su je neka siđe i pođe pješice, prijetili joj, a ona samo plakala i nebo zazivala u pomoć zbog njihovih grubijanština.

Jednom prilikom su je rukama na silu skinuli sa saona. Ali nikad više nisu to ponovili. Ona se spustila i sjela na mjestu poput razmaženoga prkosnog djeteta. Krenuli su dalje, a ona ni da bi se makla s mjesta. Pošto su tako prevalili tri milje, skinuli su teret sa saona, vratili se po nju i rukama je prenijeli na saone.

Sred svih tih svojih jada još su bili i nemilosrdni prema psima. Hal je imao teoriju, da se treba u zlu očeličiti, ali ju je primjenjivao samo kod drugih. Stao je propovijedati sestri i svâku. Ne uspjevši kod njih, stao je naučati pse batinom. U Five Fingersu nestalo im je krme za pse, a jedan stari krezubi kramar ponudio im je na prodaju par funti smrznutih konjskih koža, koje je bio voljan dati za Coltov revolver. Ali je ta koža bila slaba naknada za hra-

nu, jer su je bili oderali s lipsalih konja još prije šest mjeseci. Ovako smrznuta više je naličila na komade galvaniziranoga željeza, a kad bi je pas sažvatao, rastopila bi se u tanke i nehranjive kožne niti i masu neprobavljive dlake.

I uza sve to Buck se vukao na čelu svoje čete kao u avetinskom snu. Teglio je, kad je mogao, a kad više nije mogao, srušio bi se i ostao ležeći, dok ga udarci kandžije ili kijače ne bi opet osovili na noge. Lijepo njegovo krzno izgubilo je svu gustoću i sjaj. Dlake mu visjele, olinjale ili zalijepljene krvlju tamo, gdje bi ga pogodila Halova batina. Mišice mu se pretvorile u čvorave uzice, mesa je bilo nestalo, tako da se svako rebro, svaka kost jasno razabirala kroz praznu smežuranu kožu. Sve to bijaše očajno, ali Buckovo srce još nije bilo slomljeno. U svojoj velikoj bijedi postali su sasvim neosjetljivi za ugrize kandžije i udarce kijače. Bol batina bijaše nejasna i daleka, baš kao što im se stvari, koje su im oči gledale i uši čule, činile nejasnima i dalekima. Pretvorili se u vreće kostiju, u kojima su još slabo palucale iskrice života. Kad bi stali, smjesta bi onako upregnuti legli kao mrtvi, a iskra se mračila i blijedila kao da se gasi... A kad bi se na njih spustila kandžija ili batina, iskra bi slabo sijevnula, oni se mučno osovili na noge i krenuli dalje.

Došao je dan, kad je dobroćudni Billee pao ne mogavši se više osoviti. Kako je Hal prodao revolver, uzeo je sjekiru i njom raskolio Billee-u glavu, a onda izrezao lešinu iz sprege i odvukao na stranu. Buck je sve to vidio, sve su to vidjeli i njegovi drugovi, znajući, da im se ista sudbina sve više približava. Slijedećega dana došao je red na Kaona, tako da ih je u svemu još preostalo pet.

Joe je već bio previše iznemogao, a da bi bio zloban; Pike opet ohromio i izranjen, samo napola pri svijesti; jednooki Solleks jedini je još ostao uvijek vjeran radu i teglenju, žaleći samo, što mu je preostalo tako malo snage za rad; Teek još nikad

nije tako daleko putovao na sjever, pa je bio iznemogao još više od ostalih, jer bijaše novak; i Buck, još uvijek na čelu sprege, ali više ne držeći disciplinu, niti je ne namećući, napola slijep od umornosti, tek njuhom i nejasnim opipom nogu držao se puta.

Bilo je divno proljetno vrijeme, ali ni psi ni ljudi ga nisu zamjećivali. Svaki dan je sunce ranije izlazilo, a kasnije zalazilo. Svitalo je već oko treće ure izjutra, a suton se skanjivao do devete pod veče. Cijeli dan je sijalo sunce. Aventinska zimska tišina ustupila je mjesto velikom proljetnom mrmoru probuđenog života. Taj mrmor se dizao iz cijele zemlje, pune naslade života. Dolazio je od bića, koja su opet oživjela i stala se micati, stvari, koje su bile kanda mrtve, koje se nisu ni makle za dugih mjeseci studeni. Sokovi su stali kolati u drveću. Grmlje se već obasipalo pupoljcima. Javljale se nove pruge zelenila. Noću se već javljali i cvrčci, a danju sve, što se micalo i plazilo, hitilo je na sunce. Drozdovi su stali lupkati i cvrkutati po šumi. Vjeverice su ciktale, ptice pjevale, a u zraku javljale se selice, navješćujući veliku promjenu.

Sa svakog humka dolazio je žubor vode, glazba nevidljivih slapova. Sve se topilo, ronilo, upijalo. Yukon se napinjao, da slomi led, koji ga je još držao sapeta. Izjedao ga odozdo, dok ga je sunce izjedalo odozgo. Javljale se zračne šupljike u ledu, veće i manje raspukline, a na pojedinim mjestima pokazivala se već uz obalu i živa voda. A sred svega tog praskanja, trzanja, kucanja probuđenog života pod žarkim suncem i kroz tiho uzdisanje povjetarca, poput hodočasnika k smrti, probijala se dva muškarca, jedna žena i psi . . .

Psi su posrtali, Mercedes plakala i sjedila na saonama, Hal neprestance kleo, a Charles naokolo bludio očima, i tako su jednoga dana nabasali u logor John Thorntona na ušću White Rivera. Kad su stali, psi se samo srušili, kao da ih je povalila tre-

nutna smrt. Mercedes si je brisala oči i gledala John Thorntona. Charles je sjeo vrlo polagano i bolno, jer su mu sva uda bila kao ukočena. Hal je poveo razgovor, dok je John Thornton baš dovršavao držak za sjekiru iz komada brezova drveta. Rezuckao je i slušao, dajući kratke odgovore i kad su ga upitali, općenite savjete. Poznao je svoje ljude i davao savjete znajući, da ih se neće držati.

— Kazali su nam, da nećemo doprijeti ni do White Rivera, pa ipak smo tu, — odvratio je Hal na Thorntonovo upozorenje, da nije probitačno putovati dalje preko leda, koji je počeo pucati. A u njegovim riječima se razabirao neki podrugljivi triumf.

— I kazali su vam pravo, — odvrati John Thornton. — Dno ledenoga puta se već počelo lomiti. Samo lude sa slijepom srećom mogu da idu. Velim vam otvoreno, da ne bih nosio svoju kožu na pazar po tom ledu za sve zlato Alaske.

— To je valjda zato, jer niste luda, — reče Hal. — Ali ćemo mi ipak produžiti put u Dawson. I on pograbi svoj bič. »Na noge, Buck! Hajde! Napred!«

Thornton je dalje rezuckao. Znao je, da je zališan posao stupiti između luđaka i njegovog ludila: dva ili tri luđaka više ili manje neće poremetiti poretka stvari.

Ali se sprega nije digla na zapovijed. Daleko su bili oni dani, kad su je mogli batinama dići. Kandžija je nemilosrdno udarala uzduž i popreko. John Thornton stisne zube: Solleks je prvi dopuzao do njegovih nogu. Za njim Teek. Onda Joe, cvileći od bola. Pike se bolno stezao. Dva puta se srušio, kad se već napola pridigao, a ustao tek nakon trećeg pokušaja. Buck uopće nije ni pokušao. Nepomično je ležao tamo, gdje je pao. Kandžija je samo fićukala po njemu, ali on ni da bi zacvilio, niti se opirao. Nekoliko se puta Thornton trgnuo, da reče riječ, ali svaki put se predomislio. Oči mu zasuzile,

a kako je bičevanje dalje trajalo, ustao je i stao neodlučno šetati gore-dolje.

Bilo je to prvi put, što je Bucku uspjelo razbjesniti Hala. Promišljeno je Hal odbacio kandžiju i pograbio kijaču. Ali Buck se nije micao ni pod kišom teških udaraca, koji su se rušili na njega. Kao i njegovi ostali drugovi, imao je još snage da se pridigne na noge, ali protivno od njih, odlučio je, da ne ustane. Imao je neku nejasnu slutnju, kad su se popeli na obalu i ova ga nije nikako htjela ostaviti. Kroz ispucani i tanki led, koji je osjećao pod nogama posljednjih dana, kao da je naslutio blizu nesreću tamo na ledu, kuda ga njegov gospodar hoće potjerati. Nije se htio ni maknuti. Toliko je već prepatio i tako je daleko došao, da ga udarci nisu jako ni boljeli. A kad su se dalje rušili na njega, iskra života u njemu sjevne i stane gasnuti. Umalo da se nije ugasla. Osjećao se neobično bešćutnim. Zamjećivao je kao iz velike daljine, da ga biju. Izgubio je posljednji osjećaj bola. Nije više ništa osjećao, premda je mogao sasvim slabo čuti udarce kijače o svoje tijelo. Ali to više nije bilo njegovo tijelo — tako mu se činilo dalekim.

A onda, iznenada, bez opomene, s pokličem, koji bijaše više sličan kriču kakve životinje, John Thornton nasrne na čovjeka, koji je mahao kijačom. Hal je zateturao natrag kao da ga je oborilo deblo. Mercedes je ciknula. Charles je pozorno pogledao, protr'o si vodene oči, ali se nije ni makao radi svoje ukočenosti.

John Thornton stane iznad Bucka, boreći se da se svlada, suviše razgnjevljen, a da bi mogao izustiti riječ. Napokon mu pođe za rukom, da prigušenim glasom rekne.

— Ako još jednom udarite toga psa, ubiću vas!

— Pas je moj, — odvrati Hal brišući si krv iz usta i istupivši opet.

— Izmičite mi s puta, ili ću vas nožem. Idem u Dawson.

Thornton stade između njega i Bucka, ne pokazujući ni najmanje namjere, da mu se ukloni s puta. Hal povuče svoj dugački lovački nož. Mercedes stane cičati, plakati, smijati se, otkrivajući svu kaotičnu mješavinu histerije. Thornton udari drvetom Hala po ruci, a nož ispane na zemlju. I još jednom ga udari, kad je pokušao da digne nož. A onda skoči, podigne ga sâm i sa dva zamaha odreže Buckovo remenje.

Hal nije imao volje ni za kakvu borbu. Uostalom, imao je pune ruke posla sa svojom sestrom, a Buck je i onako bio blizu smrti i bez ikakve vrijednosti za daljnji put. I par časaka kasnije krenuli su s obale dolje na rijeku. Buck ih je čuo, kako odlaze i pridigao glavu, da vidi.

Pike je vodio, Solleks bio tik saona, a između njih Joe i Teek. Kolebavo se vukli. Mercedes je ležala na natovarenim saonama. Hal je vodio saone, a Charles se vukao za njima.

Dok ih je Buck promatrao, Thornton je klekao kraj njega i svojim grubim, ali blagim rukama pipajući, stao mu pretraživati slomljene kosti. Ali ubrzo je otkrio samo rane i strašnu izmršavljelost; saone su međutim već bile odmakle četvrt milje. Pas i čovjek promatrali ih, kako puzaju po ledu. Najednom ugledaju, kako im se stražnji dio provalio, kao u pukotinu, a poluga za upravljanje, zajedno s Halom, skočila u zrak. Do ušiju im dopre Mercedesin krič. Vidjeli su, kako se Charles okrenuo i učinio korak, da ustukne natrag i kako je onda cijela jedna ploča leda popustila, a ljudi i psi nestali. Vidjela se još samo razjapljena rupa. Led se na rijeci bio prolomio.

John Thornton i Buck se pogledaju.

— Jadna moja lijepa životinjo! — reče John Thornton, a Buck mu stane lizati ruku.

VI

IZ LJUBAVI PREMA ČOVJEKU

Kad se John Thorntonu zamrzle noge prošlog prosinca, njegovi su mu drugovi našli udobno sklonište i ostavili ga tamo, da se oporavi, a sami krenuli uz rijeku po građevno drvo za Dawson. Kad je John spasio Bucka, još je uvijek malo šepesao, ali kako je vrijeme postajalo sve toplije, prestalo je i to. I tu, počivajući na obali rijeke za dugih proljetnih dana, promatrajući vodu kako teče, lijeno slušajući pjev ptica i zuj prirode, Buck je pomalo zadobio natrag svoju snagu.

Odmor uvijek dolazi dobro nakon puta od tri tisuće milja, i valja priznati, da se Buck za vrijeme, dok su mu rane cijelile, dobrano ulijenio; mišići mu ponovo nabrekli, a meso mu opet stalo prekrivati kosti. Uostalom, svi su oni ljenčarili, — Buck, John Thornton, Skeet i Nig — čekajući, da dođe po njih splav i da ih odveze u Dawson. Skeet bijaše mala škotska kujica, koja se rano sprijateljila s Buckom, koji onako napola mrtav, nije mogao da se suprotstavi njezinim prvim udvaranjima. Imala je neke liječničke navike, koje više puta nalazimo kod pasa; i kao što mačka pere svoje mačiće, tako je ona prala i čistila Buckove rane. Redovno, svakog jutra, pošto je svršila svoj doručak, ona bi obavila taj posao, koji si je sama zadala, dok nije on i njezine usluge stao gledati istim očima kao i Thorntonove. Nig, također prijateljski raspoložen, premda malo više povučen, bijaše velik crni pas, napola ovčar, napola lovački pas, nasmijanih očiju i bezgranično dobre ćudi.

Na Buckovo veliko iznenađenje, ti psi nisu gajili nikakve ljubomore spram njega. I oni su dijelili dobrotu i širokogrudnost John Thorntona. Kad se Buck ojačao, nagnali su ga u različite smiješne igre, kojima se često ni sam Thornton nije mogao oteti: i na taj je način Buck kroz svoju bolest i oporavak ušao u nov život. Po prvi put osjetio je ljubav, pravu strastvenu ljubav. Toga nije nikad bio iskusio ni kod suca Millera tamo u sunčanoj Dolini Svete Klare.

Kad je lovio i trčao sa sučevim sinovima, bilo je to neko radno drugarstvo; sa sučevim unucima neka vrst pompoznoga stražarenja, a sa samim sucem odmjereno i dostojanstveno prijateljstvo. Ali ljubav bijaše grozničavost i vatra, bijaše obožavanje, bijaše ludilo, a sve je to u njemu probudio John Thornton.

Taj čovjek mu je spasio život, što svakako mnogo znači, ali je osim toga on bio idealan gospodar. Drugi su se ljudi brinuli za svoje pse iz osjećaja dužnosti i radi svoje koristi; on se pak brinuo za njihovo blagostanje kao da su njegova rođena djeca, jer drugačije nije mogao. A osim toga još nešto. Nikad nije zaboravljao prijazan pozdrav ili dobru riječ, a sjesti kraj njih i dugo razgovarati bijaše za nj isto tako užitak kao i za njih. Znao bi čvrsto pograbiti rukama Buckovu glavu, položiti svoju na nju, ili valjuškati ga amo-tamo, krsteći ga kojekakvim imenima, koja su za Bucka bila sve nazivi od milja. Buck nije poznavao veće radosti od takvog grubog zagrljaja, a kod svakog zamaha činilo mu se, da će mu srce iskočiti iz grudi, tako bi ga obuzeo ushit. A kad bi ga gospodar ispustio, pas bi skočio na noge, nasmijan, rječitih očiju, dok bi mu u grlu podrhtavali neizrecivi zvuci. Kad bi tako zastao nepomičan, John Thornton bi uvijek kliknuo: »Do sto đavola, ti sve umiješ, samo ne govoriti!«

Buck je poznavao jednu vrst milovanja, koja je graničila s ranavanjem. Često bi ščepao Thorntonovu ruku gubicom i tako je stiskao, da bi još dugo vremena ostao na mesu utisak njegovih zubi. I kao što je Buck u kletvama slušao sama imena od milja, tako je i njegov novi gospodar taj polovični ugriz shvaćao kao mazenje.

Ali Buckova se ljubav ponajviše očitovala u obožavanju. Premda bi sav podivljao od sreće, kad bi ga Thornton pogladio ili oslovio, ipak on ne bi tražio tih znakova simpatije. Protivno od Skeeta, koji je vječno gurao svoju njušku pod Thorntonovu ruku, gurkajući ga tako dugo, dok ovaj ne bi pomilovao njega ili Niga, koji bi stao na stražnje noge stavivši svoju veliku glavu na Thorntonovo koljeno, Buck se zadovoljavao obožavanjem iz daleka. Znao bi cijeli sat pozorno, budno ležati do Thorntonovih nogu, gledajući mu u lice, zureći u nj, proučavajući ga, slijedeći s najvećim interesom svaki njegov mimoletni izražaj, svaku kretnju ili promjenu lica. Ili bi, već prema prilikama, legao podalje, na stranu ili pozadi, promatrajući obrise čovjeka i njegove slučajne kretnje. I često je bilo tako jako zajedništvo njihova života, da bi John Thornton okrenuo glavu pod upornošću Buckova pogleda, uzvrativši mu pogled, bez riječi, jer mu je kroz oči provirivalo srce, baš kao i kod Bucka.

Dugo vremena nakon svoga spašenja Buck nije volio, da se Thornton udalji iz njegovog vidokruga. Od časa, kad bi izašao iz šatora, pa dok se ne bi vratio, Buck bi mu bio za petama. Njegovi prolazni gospodari, otkako je došao na Sjever, stvorili su u njemu bojazan, da nijedan gospodar ne može biti trajan. Bojao se, da Thorntona nestane iz njegovog života kao što je nestalo Perraulta i Françoisa i Škoćanina. Taj strah ga je progonio i noću, u snovima. U takvim bi se časovima probudio i provukao kroz studen do ulaza u šator, gdje bi stao i osluškivao disanje svojega gospodara.

Ali usprkos velike ljubavi, koju je osjećao za John Thorntona, koji kao da je opet počeo vršiti blagi uticaj civilizacije, snaga primitivnosti, koju je Sjever probudio u njemu, ostala je budna i živa. Bilo je u njega vjernosti i odanosti, tih svojstava, koja stvara život uz ognjište, pod krovom; ali sačuvao je i svoju divljost i neobuzdanost. On je više

bio biće divlje prašume, koje je došlo iz divljači i sjelo kraj Thorntonova ognjišta, nego pas iz mekušnoga Juga sa znakovima generacijâ civilizacije. Radi svoje velike ljubavi, nije imao srca da krade ovoga čovjeka, ali svakog drugog čovjeka u svakom drugom logoru ne bi oklijevao ni časka da okrade; a vještina bi mu uvijek omogućivala, da krade izbjegavši otkriću.

Lice i tijelo nosilo mu je ožiljke ranâ, koje su mu zadali zubi mnogih pasâ, i on se borio isto tako vatreno kao i prije, samo mnogo prevejanije. Skeet i Nig previše su bili dobroćudni za svađu, a osim toga bili su i vlasništvo John Thorntona; ali strani koji pas, bez obzira na soj i snagu, ubrzo bi upoznao Buckovu premoć ili se našao u borbi za život sa strašnim protivnikom. A Buck bijaše nemilosrdan. Dobro je naučio zakone kijače i pandža, pa nikad ne bi prepustio nijedne zgodne prilike ili prednosti ili bi skrenuo s putâ, kojim je već upravio neprijatelja k Smrti. Naučio je od Spitza, kao i od glavnih boraca poštanskoga teama, da nema u borbi nikakvog srednjeg puta. Ili mora pobijediti ili podleći; a pokazivati samilost značilo bi slabost. Samilost nije postojala u prvobitnom životu. Shvaćala se kao strah, a takve zablude su dovodile do smrti. Ubiti ili biti ubijen, pojesti ili biti pojeden, tako je glasio zakon; i on je slušao tu poruku, koja je dolazila iz dubine vremena.

Vezivao je prošlost sa sadašnjošću, a vječnost kucala je kroz njega moćnim ritmom, kojemu se predavao kao plimi i osjeki. Sjedio je kraj ognja John Thorntonova kao širokogrudi pas bjelopjege, dugačke dlake; ali za njim su bile sjene najrazličitijih pasa polu-vukova i divljih vukova, nestrpljive i nasilne, uživajući u okusu mesa, koje je jeo, žedne za vodom, koju je pio, njušeći zajedno s njim vjetar, slušajući s njim, zboreći mu o zvukovima divljega života u šumi, diktirajući mu ugođaje, upravljajući njegovim akcijama, lijegajući spavati zajedno s njim,

sanjajući s njim i preko njega, postajući samim predmetom njegovih snova.

Te sjene davale su mu tako odlučne znakove, da su svaki dan čovječanstvo i njegovi zahtjevi odmicali dalje. Duboko u šumi zvučao je doziv, i koliko god puta je Buck čuo taj zov, pun otajne jeze i zamamljivosti, osjećao se prinuždenim, da okrene leđa k vatri i utoptanoj zemlji naokolo, i da zaroni u prašumu, ni sâm ne znajući ni zašto ni kuda; nije se ni pitao ni zašto ni gdje taj zov tako zapovjedno ozvanja duboko u prašumi. Ali, koliko god puta je zašao na meku, netaknutu zemlju i u zelenu sjenu, uvijek bi ga ljubav prema John Thorntonu vratila k vatri.

Jedino ga je Thornton držao. Sve ostalo čovječanstvo nije za nj značilo ništa. Slučajni putnici mogli su ga hvaliti ili zadirkivati; bio je ravnodušan spram njih, a pred upornijim čovjekom ustao bi i otišao u stranu. Kad su Thorntonovi drugovi, Hans i Pete, stigli na dugo očekivanoj splavi, Buck se nije na njih htio ni da osvrne, dok nije saznao da su bića, bliska Thorntonu; nakon toga ih je podnosio na izvjestan pasivan način, prihvaćajući njihovu sklonost kao da on njima iskazuje time neku milost. Bili su to ljudine istoga tipa kao i Thornton, živeći u tijesnom kontaktu sa zemljom, misleći jednostavno i gledajući jasno i prije nego što je njihova splav pristala uz veliko pristanište pilane u Dawsonu, oni su već shvatili Bucka i njegov način, ne tražeći od njega one intimnosti, s kojom su općili sa Skeetom i Nigom.

Međutim, Buckova ljubav prema Thorntonu kao da je sve većma rasla. Jedino je on mogao staviti na Buckova leđa teret za putovanja po ljetu. Za Bucka nije bilo ništa preteško da uradi, ako mu je to Thornton zapovjedio. Jednoga dana (nisu više putovali sa splavi, nego su se daleko od Dawsona nalazili iznad Tanana) ljudi i psi sjedili su na rubu jedne klisure, koja se naglo rušila, dolje do gologa

korita rijeke, neko tri stotine stopa. John Thornton sjedio je blizu ruba, a Buck njemu do leđa. Thorntona obuze neki nepromišljeni hir i on upozori Hansa i Petea na pokus, koji je naumio izvesti. »Skoči, Buck!« klikne i ispruži ruku iznad provalije. Slijedećega trenutka već se na kraju ruba klisure morao boriti s Buckom, dok su ih Hans i Pete zajedno vukli natrag u sigurnost.

— To je zbilja nevjerojatno, — primijetio je Pete, kad je sve već bilo svršeno, a oni opet došli do riječi.

Thornton samo potrese glavom.

— Ne, to je sjajno, ali u isti mah i strašno. Znaš, katkad me pred tim sasvim obuzme strah.

— Ne bih htio biti u koži onoga čovjeka, koji bi na te položio ruku, dok je Buck u blizini, — zaključi konačno Pete, kimnuvši glavom prema Bucku.

— Boga mi, — prihvati Hans, — ne bih ni ja.

Još prije nego je prošla ta godina, u Circle City-u izvršila se Peteova bojazan. »Crni« Burton, zloćudan i zloban čovjek, posvadio se u jednom baru s jednim čovjekom, a Thornton, kako je bio dobrodušan, stupi među njih, da ih miri. Buck, po svom običaju, ležao je u kutu, s glavom na šapama, promatrajući svaku kretnju svoga gospodara. Burton, nasrne, bez ikakve opomene na Thorntona. Ovaj zaglavinja i ne pane na tle, nego se samo uhvati za ogradu barske tezge.

Oni, koji su to promatrali, čuli su u taj tren nešto, što nije bilo ni lavež ni krič, već što su mogli uporediti jedino s gromom, i vidjeli, kako je Buckovo tijelo proletjelo zrakom prema Burtonovoj guši. Čovjek si je spasio život instinktivno ispruživši ruku, ali se srušio na tle zajedno s Buckom. Buck izvuče zube iz mesa njegove ruke i opet jurne prema vratu. Ovaj put uspjelo je čovjeku, da se samo djelomice zaštiti, jer mu je za čas vrat bio razderan. Tada se gomila oborila na Bucka i trgla ga natrag; ali dok je

ranar povijao ranjenika, Buck se neprestano trzao napred, bijesno režeći, kušajući nasrnuti, a uzmičući jedino pred gomilom kijača. »Vijeće rudara«, koje se smjesta sastalo, zaključilo je, da je pas bio izazvan, i tako je Buck proglašen nedužnim. Ali došao je tako na glas, i od tog dana njegovo se ime pronosilo kroz sve logore na Alaski.

Kasnije, pod konac godine, spasio je on život John Thorntonu na sasvim drugi način. Tri su druga spuštali dugački i uski čamac niz opasne brzice Forty-Mile Creeka. Hans i Pete išli su obalom, spuštajući na tankom užetu barku od drveta do drveta, dok je Thornton ostao u barci pomažući spuštanje pomoću jedne motke i vičući drugovima na obali, kako da se napreduje. Buck na obali, uznemiren i nervozan, trčao je za njima, ne skidajući oka sa svoga gospodara.

Na jednom, naročito zlom mjestu, gdje je iz rijeke virio gornji dio jedne podvodne klisure, Hans popusti uže i dok je Thornton otkormilario barku u rijeku, on je trčao uz obalu s krajem užeta u ruci, da dalje uzmogne tegliti, kad se prođe najgora brzica. Međutim barka je jurnula poput strijele, a kad je Hans opet pritegao uže, zadržao ju je prenaglo. Barka se izvrne, a Thorntona, koji je iz barke izletio, bujica ponese sa sobom prema najopasnijem dijelu rijeke, gdje se ni najbolji plivač ne bi mogao održati.

Buck u tili čas skoči u rijeku i za tri stotine yarda, među najopasnijim virovima dostiže Thorntona. Kad je osjetio, da ga je ščepao za pâs, Buck okrene prema obali, plivajući sa svom svojom divnom snagom. Ali napredovanje prema obali bijaše sporo, a napredovanje niz rijeku vanredno brzo. Odozdo se već čuo kobni šum, gdje divlja rijeka teče sve divljačnije, skačući i probijajući se kroz klisure kao kroz zupce ogromnoga češlja. Snaga vode pred tim mjestom bijaše užasna i Thornton je znao, da će

biti nemoguće dokopati se obale. Užasno je strugnuo preko jedne litice, projurio kraj druge i onda udario o treću. S objema rukama pograbio je njezin skliski vrh, odbivši Bucka od sebe i viknuvši mu, što ga je grlo nosilo, ponad gromora vode: »Idi, Buck, idi!«

Buck se nije mogao sam održati i povučen niz vodu, očajno se stao boriti, ne mogavši se ipak vratiti. Kad je čuo, da Thornton ponavlja svoju zapovijed, on djelomice izroni iz vode, visoko provirivši glavom, kao da ga želi još jednom, posljednji put vidjeti, a onda poslušno krene prema obali. Plivao je snažno, a Pete i Hans izvukli ga van baš na onom mjestu, gdje je bilo nemoguće dalje plivati.

Znali su, da će se Thornton moći držati skliske klisure sred bijesne bujice samo par časaka, pa su stoga potrčali što su brže mogli po obali do onoga mjesta, koje je bilo na visini točke, gdje se Thornton zaustavio. Uže, kojim su teglili barku, privežu Bucku na vrat i leđa, oprezno, da ga ne zaguši i da mu ne smeta kod plivanja, i bace ga u rijeku. On smiono, ali ne dovoljno ravno zapliva rijekom. Međutim, svoju pogrešku otkrio je već prekasno, kad se našao pred Thorntonom i kad ga je brzica odvukla dalje samo par koračaja ispred njegovog gospodara.

Hans smjesta zategne uže, kao da je Buck barka. Uže sred vrtloga odvuče psa pod vodu i tako ispod vode bude dovučen do obale. Bio je napola udavljen, pa su se Hans i Pete bacili na njega, tarući ga i istiskujući iz njega vodu. Buck zakoleba i pane. Do njih opet dopre slaba jeka Thorntonova glasa; nisu mogli razabrati njegovih riječi, ali su znali, da se nalazi u krajnjoj pogibelji. Ali glas gospodara djelovao je na Bucka poput električnog udarca. Skočio je na noge, potrčao na obalu prema ljudima, pa natrag do onoga mjesta, odakle je prije krenuo u rijeku.

Opet mu privezaše uže i baciše ga u vodu, i on opet zapliva, ali ovoga puta dobrim pravcem.

Jedanput se je bio preračunao, ali nije htio da se i drugi put prevari. Hans je hitno odmatao uže, a Pete ga dodavao u vodu. Buck je plivao, dok se nije našao u visini iznad Thorntona; zatim je zaokrenuo i sa brzinom ekspresnoga vlaka jurnuo ravno prema njemu.

Thornton ga je vidio, kako dolazi, a kad je Buck udario u njega poput ratničke klade, kojom su se u stara vremena probijali bedemi, nošen još uz to svom snagom bujice, — samo je pružio obje ruke i uhvatio se za Buckov rutavi vrat. Hans nato zakači uže oko jednoga debla i povuče, a Buck i Thornton zarone pod vodu. Gušeći se i daveći, katkad jedan gore, drugi dolje, stružući se preko neravnoga dna, udarajući o klisure i kamenje, primicali su se obali.

Thornton je potrbuške dospio na obalu, pošto su ga Hans i Pete izvukli prilično žestoko preko jednoga panja. Prvi Thorntonov pogled bio je namijenjen Bucku, nad uzetim i očito besvijesnim tijelom, kod kojega je Nig već stao zavijati, a Skeet mu lizao mokro lice i zaklopljene oči... Thornton sam bijaše sav izubijan i slomljen, ali se i on naže nad Buckovo tijelo i žalosno konstatira, da su mu slomljena tri rebra.

— Dakle, — izjavi on. — Utaborićemo se odmah ovdje, nadesno.

I doista oni se utaboriše i ostadoše tamo, dok nisu Buckova rebra zacijelila i on postao opet sposoban za putovanje.

* * *

Te je zime u Dawsonu Buck izveo drugo jedno veliko djelo, koje možda nije bilo tako junačko, ali koje mu je uza sve to pronijelo ime sve do posljednjega logora na Alaski. To djelo nadasve je dobro došlo njegovom gospodaru i njegovim drugovima; — trebali su naime opremu, kojom bi mogli krenuti na davno žuđeni put na neistraženi Istok, kuda još

zlatolovci nisu dobrli. U jednoj krčmi poveo se naime razgovor, kod kojega su pojedinci hvalisali svoje pse. Buck, radi svojih rekorda, bijaše svim tim ljudima nišanom za peckanje, dok ga je Thornton uporno branio. Nakon pola sata prepiranja jedan izjavi, da njegov pas može povući saone s teretom od pet stotina funti i voziti ih; drugi je opet za svoga psa ustvrdio, da može povući šest stotina funti, a treći: sedam stotina.

— Pha, šta je sve to! — dobaci John Thornton. — Buck može povući saone s tisuću funti.

— Maknuti ih smjesta? I povesti ih stotinu yardi? — upita Matthewson, jedan od »kraljeva« na Bonanzi, koji se pohvalio sa sedam stotina.

— Maknuti ih s mjesta i povesti stotinu yardi, — hladnokrvno odvrati John Thornton.

— Dobro, — reče Mathewson polagano i razgovijetno, tako da su ga svi mogli čuti. — Stavljan evo hiljadu dolara, da ne može. Evo ih! — Rekavši to, baci vreću zlatne prašine u veličini bolonjske kobasice na barsku tezgu.

Niko da bi progovorio riječi. Thornton je doživio izazov na svoj bluff, ako je doista ono bio bluff. Mogao je osjetiti, kako mu val tople krvi navaljuje u glavu. Jezik ga je zaveo. Nije znao, da li Buck može maknuti i povući hiljadu funti. Pola tone! Zaprepastio se pred tom veličinom. Imao je veliko povjerenje u Buckovu snagu i često mislio, da bi mogao pokrenuti tako golem teret; ali nikad dosad nije se našao pred takvom mogućnošću; a desetak ljudi ustremilo je na nj svoje oči, šuteći i iščekujući. Osim toga, nema hiljadu dolara, da ih stavi na okladu; nemaju ih ni Hans ni Pete.

— Imam vani pred vratima saone s dvadeset vreća brašna od pedeset funti, — nastavi Matthewson s brutalnom izravnošću. To dakle neka te ne smeta.

Thornton ništa ne odgovori. Nije znao, što da kaže. Gledao je čas jedno, čas drugo lice, nesvijesno, poput čovjeka, koji je izgubio svaku snagu mišljenja i traži, što bi ga opet moglo pokrenuti. Pogled mu pane na lice Jim O'Briena, staroga druga. I to mu posluži kao ključ, pobudivši u njemu nešto, što ne bi nikad ni sanjao, da bi mogao učiniti.

— Možeš li mi posuditi tisuću dolara? — upita on, skoro šaptom.

— Dakako, da mogu, — odvrati spremno O' Brien, bacivši glomaznu vrećicu sa zlatnim praškom do Matthewsonove. — Premda ti iskreno priznajem, da nemam puno vjere, da bi životinja mogla to izvesti.

Svi gosti izađu iz krčme na ulicu, da vide tu izvedbu. Stolovi su opustjeli, pače i poslužitelji i kockari izašli su napolje, da vide, kako će ispasti oklada. Nekoliko stotina ljudi, sve u krznima i s debelim rukavicama, shrpilo se malo podalje oko saona. Matthewsonove saone, natovarene sa hiljadu funti brašna, stajale su već nekoliko sati, a zbog jake studeni (bilo je šezdeset stupnjeva ispod ništice) klizaljke se brzo primrzle za utoptani snijeg. Ljudi se stali kladiti jedan naprama dva, da Buck uopće ne će maći saone s mjesta. Nastala je cijela kavga o tome, da li će ih Buck uopće moći »povesti«, naime pošto ih makne na mjestu, slomivši led oko klizaljki, da li će ih dalje krenuti. O'Brien je tvrdio, da je Thorntonovo pravo da izbije saone iz leda, pa da onda prepusti Bucku, da ih makne s mrtve točke. Matthewson je naprotiv tvrdio, da riječ »maknuti s mjesta« ima da se shvati tako, da Buck mora saone pokrenuti iz ledenog zahvata snijega... Većina muškaraca, koja je svjedočila kod sklapanja oklade, priključi se njegovom mišljenju, našto oklade malo ponarastu za tri naprama jedan protiv Bucka. Niko da bi takve oklade primio. Nijedan od prisutnika nije mislio, da je Buck sposoban to izvesti. Thornton se spustio u to s mnogo sumnje; a sad,

kad je sâm pogledao saone, konkretan fakt, potpregnute s propisnim teamom od deset pasa, koji su se stisli pred njim u snijeg, cijela stvar mu se pokazala još nevjerojatnijom. Matthewson je već pobjednički blistao.

— Tri naprama jedan! — dobaci on. — Stavljam još drugu tisuću, Thorntone. Šta veliš?

Thorntonu se sumnja vidjela na licu, ali se njegov borbeni duh probudio — duh, koji prelazi preko svih teškoća, koji ne priznaje nemoguće, koji je gluh za sve, osim za buku borbe. On zovne k sebi Hansa i Pete-a. Njihove su vrećice bile slabo pune i njih sva trojica mogli su skuckati samo dvjesta dolara. U osjeki njihovog imutka ta je svota bila cijeli njihov kapital; ali bez oklijevanja su je stavili protiv Matthewsonovih šest stotina.

Međutim su otpregli team od deset pasa, a upregli samoga Bucka. I njega je obuzela zaraza uzbuđenosti; ali je on na neki način shvatio, da ima učiniti jednu veliku stvar za John Thorntona. Njegova sjajna pojava izazva šapat udivljenja. Bio je u sjajnoj formi, bez ijednoga grama suvišnoga mesa, pa ono sto i pedeset funti, što je težio, bijahu toliko funti smionosti i snage. Krzno mu se ljeskalo kao da je od svile. Niz vrat i preko leđa dlaka mu je bila malko nakovrčena kao da se dizala svakog časa i kao da mu je od preobilja snage svaka dlaka živa i aktivna. Široka prsa i teške šape bijahu u divnom skladu s ostalim dijelovima tijela, gdje su se mišići poput gustih užeta razabirali ispod kože. Ljudi su opipavali te mišiće, uvjeravajući se, da su tvrde poput željeza, i oklade najednom spadoše na dva prema jedan.

— Dragi gosparu! Dragi gosparu, — tepao je jedan gledalac, bogatun sa Skookum Benchesa. — Nudim vam osam stotina dolara, gosparu, prije oklade: osam stotina dolara za ovakvog, kakav tu stoji.

Thornton odmahne glavom i stane kraj Bucka.

— Ne smiješ stajati tako blizu do njega, — stane prosvjedovati Matthewson. — Oko njega treba da bude slobodno i dovoljno mjesta.

Gomila je ćutala; mogli su se čuti samo glasovi kopačâ, koji su uzalud nudili oklade s dva naprama jedan. Svako je priznavao, da je Buck veličanstvena životinja, ali dvadeset vreća brašna po pedeset funti bijahu u očima sviju pretežak tovar.

Thornton klekne kraj Bucka. Uhvati mu glavu objema rukama i prižme svoje lice uz njegovo. Nije ga zavaljuškao, kako je bio navikao kod igre, niti mu šanuo drage kletve od milja; već mu samo u uho rekao: »Kako me voliš, Buck! Kako me voliš, Buck!«... A Buck je samo jeknuo sa suspregnutim žarom.

Gomila je radoznalo očekivala. Cijela je stvar postala nekako tajanstvenom. Naličila je na urotu. Kad je Thornton ustao na noge, Buck mu ščepa gubicom ruku u rukavici, stisnuvši je zubima i polagano je ispustivši. Bijaše to odgovor znakom, a ne riječima ljubavi. Thornton se iza toga dobrano odmakne na stranu.

— A sad, Buck! — reče.

Buck najprije potegne užeta orme, a onda opet malo popusti. Tako je bio naučio pokretati saone.

— Hij! — oštro jekne Thorntonov glas u gustoj tišini.

Buck povuče nadesno, učinivši kretnju zahvatom, koji se prenio na cijele saone, a onda naglim trzajem zaustavi svojih stotinu i pedeset funti. Cijeli teret na saonama zadrhti, a ispod klizaljki začu se oštar prasak.

— Ho! — ponovo zapovjedi Thornton.

Buck ponovi manevar, ovaj put nalijevo. Praskanje se sada pretvori u škripu, saone zadrhću, a klizaljke se pomaknu za par palaca u stranu. Saone se oslobodile leda. Ljudima ponestane daha, kako su napeto promatrali nevjerojatni prizor.

— Sad, napred!

Thorntonova zapovijed prasnula je poput revolverskog hica. Buck potegne napred, napevši ormu svojim krepkim grudima. Cijelo mu se tijelo tijesno stislo u jedan golem napor, mišići mu zadrhtali i napeli poput živih bića ispod njegove svilene dlake. Sasvim priževši svoja velika prsa k zemlji, s glavom prema dolje, noge mu zagreboše kao lude, a pandže stadoše bosti u tvrdom snijegu paralelne jamice. Saone zaškripe i zadrhću, napola već pokrenute. Jedna se noga Bucku poklizne i jedan čovjek samo dahne. A onda se saone stanu trzati sve brže i brže, ni časak više ne ostavši na miru, i opet se pokrenu... za pola palca... jedan palac... dva palca... Trzanje je očito sve većma slabilo; saone se sve zamjetljivije jednolično gibale, dok se nisu normalno stale kliziti...

Ljudi uzmu opet normalno disati, i ne zamijetivši, kako su na čas bili sasvim suspregli dah. Thornton je trčao za saonama, bodreći Bucka kratkim, živim poklicima. Daljina bijaše odmjerena, a kad se pas približio hrpi drva, koja je znamenovala konac distance od sto yardi, klicanje je postajalo sve jače i pretvorilo se u gromornu viku, kad je Buck prošao iza drveća i stao na zapovijed. Svi ljudi pomahnitaše, pače i Matthewson. Šubare i rukavice samo su letjele po zraku. Ljudi se rukovali, bez obzira s kim, a njihov govor i klicanje pretvorilo se u pravu babilonsku zbrku.

Thornton je bio poklekao kraj Bucka. Glava mu je stala uz Buckovu glavu, grleći ga i valjuškajući. Oni, koji su priskočili, čuli su, kako kune Bucka, a kleo ga je dugo i žarko, blago i s puno ljubavi.

— Gosparu, gosparu, — opet navali bogatun sa Skookum Benchesa. — Dajem ti, gosparu, tisuću za njega, tisuću, gosparu... dajem dvanaest stotina.

Thornton ustane. Oči su mu bile mokre. Suze mu se iskreno ronile niz obraze.

— Gosparu, — odgovori on gavanu sa Skookum Benchesa, — ne, gosparu! Nosite se do vraga, gosparu. To je najbolje, što vam mogu reći.

Buck pograbi Thorntonovu ruku među svoje zube. A Thornton ga stane tresti amo-tamo. I kao da ih je sve obuzela ista nagla misao, gledaoci se povuku na primjerenu udaljenost, jer nisu bili tako indiskretni, da prekinu tu scenu.

VII

KAD ZAORI DOZIV PRAŠUME

Kad je Buck za pet minuta zaslužio John Thorntonu šesnaest stotina dolara, omogućio je svom gospodaru, da isplati neke dugove i da sa svojim drugovima otputuje na istok u potragu za nekim čuvenim, izgubljenim rudnikom, kojemu je povijest bila isto tako stara, kao i povijest ove zemlje. Mnogi su ga već ljudi tražili, a malo ih ga je našlo; i mnogo ih je bilo, koji se odande nisu više nikad vratili. Taj izgubljeni rudokop pretvorio se tako u tragediju i zavio u tajanstvenost. Niko nije znao, ko ga je prvi otkrio. Najstarija je tradicija prestajala još pred njim. Od početka povijesti se tvrdilo, da tamo postoji jedna stara i lomna koliba. Ljudi su to prisizali na smrtnoj postelji, i u dokaz svoje tvrdnje pokazivali zrnca zlata, veća od svih, koja su se igdje drugdje našla na Sjeveru.

Ali nijedno živo čeljade nije bilo zavirilo u tu kuću blaga, a mrtvi bijahu mrtvi; i tako su John Thornton i Pete i Hans, s Buckom i još nekoliko pasa pošli na istok nepoznatim putem, da izvrše ono, gdje su neuspjeli već toliki ljudi i psi. Prošli su na saonama sedamdeset milja uz Yukon, udarili lijevo na Stewart River, prošli Mayo i Mc Question i išli dalje, dok se rijeka Stewart nije pretvorila u

malen potočić među strmim klisurama, koje su pretstavljale hrptenicu kontinenta.

John Thornton malo je tražio od čovjeka ili naravi. Nije se bojao divljosti. Sa šakom soli i s puškom u ruci znao je zaći u divlji kraj i vrludati po njemu do mile volje. Kako mu se nikad nije žurilo, on bi za dnevnoga puta, na indijski način, lovio divljač za večeru; a ako je ne bi našao, on bi opet poput Indijanaca, dalje putovao, siguran, da će je prije ili kasnije naći. I tako na tom velikom putovanju na Istok svježe meso bijaše dnevni prihod, municija i oruđe jedini teret sa saonama, a vrijeme puta neograničeno.

To lovljenje, ribarenje i beskrajno vrludanje neobičnim krajem bijaše Bucku vanredan užitak. Kroz cijele tjedne oni su znali dan za danom napredovati; a onda bi opet beskrajne sedmice znali logorovati, sad tu, sad tamo; psi bi onda plandovali, a ljudi palili vatre, kroz zaleđeni mulj i šljunak ispirajući dobiveni talog bezbroj puta kraj vatre. Katkad bi gladni naokolo švrljali, katkad bi se opet bučno gostili, sve prema obilju divljači i lovačkoj sreći. Kad je došlo ljeto, psi su i ljudi uprtili prtljagu na leđa i krenuli kroz modra jezera, silazili i uzlazili kroz nepoznate rijeke u vitkim barkama, koje bi istesali iz debala.

Mjeseci su dolazili i prolazili i oni su još uvijek vrludali neistraženim prostorima, gdje još nije bilo ljudi, a gdje su ljudi ipak morali nekoć biti, ako je istinita legenda o Izgubljenom Rovu. Prolazili su razvođima i pod sunčanom sparinom, drhturili pod polarnim svijetlom, na golim liticama između pruge šumâ i vječnog snijega, vrludali sunčanim dolinama, među rojevima komaraca i muha i u sjeni ledenjaka brali jagode i lijepo zrelo cvijeće, kakvim se ni južni krajevi ne bi mogli pohvaliti. Pod konac godine stigli su u jezoviti jezerski kraj, tih i tužan, gdje je bilo sovuljaga, ali nigdje života ni znaka životu — samo duvanje ledenog vjetra, formiranje

leda u zaklonitim mjestima i sjetnoga mreškanja valova na samotnim jezercima...

I još su jednu zimu prolazili nepoznatim tragovima ljudi, koji su prije njih ovuda prošli. Jednom su naišli na stazu, koja se probijala kroz šumu, starodrevnu stazu i Izgubljena Koliba učini im se vrlo bliskom. Ali se staza nije nigdje ni počinjala ni svršavala, ostajući tajanstvenom kao i čovjek, koji ju je probio i razlog, radi kojega je nastala. Drugi put su opet naišli na ostatke lovačke kolibe, koju je vrijeme srušilo, i sred istrulih ostataka gunjeva John Thornton pronađe dugačku cijev puške kremenjače. Znao je, da je to puška Hudson Bay-Kompanije, kakve je vidio u svojim mladim danima i kakve se prodavale za dabrova krzna, poslagana u visini njezine cijevi. I to je bilo sve: — nigdje nikakvog drugog traga čovjeku, koji je u davnim danima tu logorovao i ostavio pušku među gunjevima.

I još jednom je došlo proljeće i na koncu svih svojih tumaranja našli su, ne Izgubljenu Kolibu, već jedan plitak rov u širokoj dolini, gdje se zlato ljeskalo poput žutog maslaca kroz dno jamâ za ispiranje... Nisu dalje tražili. Svaki dan rada donosio im je tu tisuće dolara u čistoj prašini i zrncima, i oni su radili svaki dan. Zlato su spremali u vreće od jelenje kože, po pedeset funti u svaku vreću, i slagali ih poput gorivoga drva ispred svoje kolibe od granja. Radili su poput divova, i dan je za danom odmicao kao sanje, a oni samo gomilali blago.

Psi nisu imali nikakvoga posla, osim što su tu i tamo sabirali divljač, koju je Thornton ustrijelio, i Buck je provodio duge sate razmišljajući kraj vatre. Utvara kratkonogoga, dlakavog čovjeka sad, kad nije imao posla, sve mu se češće javljala, i često, žmirkajući kraj vatre, Buck bi s njime odlazio na lutanja u drugi svijet, kojega se sjećao...

Najočitija stvar toga drugog svijeta bijaše strah. Kad je Buck promatrao dlakavog čovjeka, kako spava kraj vatre, s glavom među koljenima, a rukama, sklopljenima ponad glave, Buck je opažao, da spava nemirno, da se mnogo trza i često budi, a svaki put, kad bi se probudio, plašljivo bi pogledao u tamu i bacio novo drvo u oganj. Kad bi se šetali obalom jezera, gdje bi dlakavi čovjek sabirao školjke i jeo ih onakve, kakve je našao, oko bi mu sveđer naokolo zirkalo, tražeći skrivenu opasnost, noge mu bile uvijek spremne, da potrče kao vjetar, čim se opasnost pojavi... Kroz šumu se probijali bez šûma, Buck za petama dlakavoga čovjeka; bijahu pozorni i budni oboje, ćuleći uši i trzajući nosnicama, jer čovjek je slušao i njuškao isto onako, kao i Buck. Dlakavi čovjek umio je skakati po drveću i ondje putovati isto tako brzo, kao i na zemlji, njišući se i odbijajući rukama od grane do grane, katkad i na udaljenost od dvanaest stopa, nikad ne padajući na tle, nikad ne promašujući. U stvari, bio je, čini se, isto tako kod kuće na drveću kao i na zemlji; i Buck se sjećao noćî, sprovedenih pod drvetom, gdje se dlakavi čovjek odmarao i spavao...

I uvijek blizu tih vizija dlakavoga čovjeka, bijaše doziv, koji je još uvijek ozvanjao u dubini šume. Ispunjavao ga je velikim nemirom i neobičnim željama. Kad bi ga čuo, osjećao bi neku nejasnu slatku radost; obuzela bi ga divlja žudnja i težnja, a da sâm nije znao za čim. Katkad bi zašao za dozivom u šumu, tražeći ga, kao da je to neka opipljiva stvar, lajući tiho ili izazovno, već prema raspoloženju. Porinuo bi njušku u hladnu mahovinu ili pak u crnicu zemlju, gdje je rasla visoka trava, i stao radosno režati njuškajući masni miris zemlje; ili bi pak znao proležati cijele sate, kao sakriven među naslagama suhoga lišća i istrulim, oborenim deblima, raskolačivši oči, naćulivši uši, promatrajući sve, što se miče i buči oko njega. Možda je, tako ležeći, mislio, da će iznenaditi taj doziv, koji nije mogao shvatiti. Ali nije znao, zašto sve to čini.

Bio je prinužden da tako postupa, pa nije o tom razmišljao.

Obuzimali su ga nesavladljivi nagoni. Ležao bi u logoru, lijeno, dremucajući na dnevnoj žegi, kad bi mu se najednom digla glava, uši naćulile, i on bi skočio na noge i odjurio, sve dalje i dalje, trčeći tako cijele sate, kroz šumu i kroz proplanke. Volio je tako trčati presahlim koritima, puzati i uhodariti ptice po šumi. Katkad bi znao tako cijeli danproležati u grmlju, promatrajući jarebice, kako se hrane i okolo švrljaju. Ali najviše bi volio trčati u maglovitom sumraku ljetnih noći, slušajući prigušeni i pospani mrmor šume, čitajući znakove i zvukove, kao što čovjek čita knjigu, i tražeći ono misteriozno nešto, što ga je dozivalo — dozivalo u snu i na javi, u svako vrijeme, neka dođe.

Jedne je noći skočio iz sna, sav drhćući, raskolačenih očiju njuškajući, nakostrušivši dlaku u valove. Iz šume je dolazio doziv (ili jedan njegov zvuk, jer doziv se sastojao od mnogo zvukova), jasno i određeno, kao još nikad prije, — otegnuto zavijanje, slično, a ipak tako različno od urlanja pasa vučjakâ. I on ga prepozna, na stari svoj način, kao da ga je već prije bio čuo. Skočio je kroz usnuli logor i s brzom tišinom jurnuo šumom . . .

Kad se približio dozivu, pošao je lakše, s oprezom u svakoj kretnji, dok nije došao do slobodnog prostora među drvećem i pogledavši onamo zapazio uspravnog, s njuškom okrenutom prema nebu, dugačkog vitkog vuka. Nikakvim šuštanjem nije odao svoje blizine, ali je vuk prestao zavijati, očito nanjušivši njegovu prisutnost. Buck izađe na proplanak, napola se libeći, stisnuvši tijelo kompaktno, s podignutim i ukočenim repom, koračajući s neobičnom pažnjom. Svaka mu je kretnja odavala i prijetnju i otvorenje prijateljstva. Bilo je to zatišje, puno prijetnje, tako značajno za sastanke divljih grabežljivaca. Ali vuk pobježe, čim ga je ugledao. Buck pojuri za njim u divljim skokovima, sav izvan sebe, da ga dostigne. Pojurio je za njim u jedan slijepi kanal, korito potoka, gdje mu jedno prevaljeno deblo zakrči put. Vuk se zavrti, poigravajući na stražnjim nogama, kao i Joe i svi psi vučjaci, režeći i kostrušeći dlaku, zveckajući zubima u svedjiljnjem hitrom griskanju gubicom.

Buck nije navalio, već stao kružiti oko njega, nastojeći da mu se prijateljski približi. Vuk bijaše sumnjičav i preplašen; ali Buck bijaše tri puta tako težak kao on, pa je glava vuka jedva sezala Bucku do ramena. Tražeći priliku, on opet uzmakne i jurnjava se nastavi. Zamalo su opet naišli na zapreku na putu i cijela stvar se ponovi; premda je vuk bio u dosta slabom stanju, ipak ga Buck ne bi mogao tako lako svladati. I vuk je trčao tako dugo, dok mu Buckova glava ne bi došla u visinu sa slabinama, a onda se izmaknuo.

Ali je napokon Buckova ustrajnost bila nagrađena; jer vuk, razabravši, da mu niko ne želi ničim nauditi, konačno se s njim onjuši. Nato su se sprijateljili i stali se igrati nervoznim, napola plahim načinom, kojim žestoke životinje zakrinkavaju svoju žestinu. Malo vremena iza toga vuk nastavi trčati, ali odmjereno, tako da je očito pokazivao, da se nekamo uputio. Jasno je nagovijestio Bucku, neka i on dođe, i oni potrče jedan uz drugoga mračnim sutonom, ravno prema potočnom koritu, u provaliju, iz koje su krenuli, pa sve do gorske kose.

Na suprotnom obronku razvođa oni siđu u ravnicu, gdje su se sterali veliki kompleksi šume i mnoge rijeke i kroz taj kraj oni stadoše trčati uporno, sat za satom, dok se sunce sve više uspinjalo, a dan postao topliji. Buck bijaše divlje radostan. Znao je, da se je napokon odazvao dozivu trčeći pokraj svoga šumskog brata prema mjestu, odakle je sigurno dolazio doziv. Brzo mu se vraćale stare uspomene, i on ih je prevrtao, kao što je nekoć prevrtao realnosti, od kojih su ove uspomene bile samo sjene. On je to već činio prije, negdje u onom drugom svijetu, kojega se nejasno sjećao, i opet je to sada činio, slo-

bodno trčeći kroz neutoptanu zemlju pod širokim, prostranim nebom. Zastali su kraj jedne rijeke, da se napiju, a kad su stali, Buck se sjeti John Thorntona. I tada sjedne. Vuk krene dalje prema mjestu, odakle je sigurno dolazio doziv, a onda se opet vrati k njemu, njuškajući ga i ponašajući se kao da ga želi obodriti... Ali Buck se okrene i pođe natrag po prevaljenom putu. Dobar jedan sat divlji je brat trčao kraj njega, tiho cvileći. A onda sjedne, digne njušku i stane zavijati. Bijaše to tužno pjevanje, a kako je Buck dalje trčao svojim putem, čuo ga je sve slabije, dok se nije izgubio u daljini.

John Thornton je večerao, kad je Buck dojurio u logor i skočio na njega u svoj svojoj freneziji nježnosti, gurajući ga, penjući se na nj, ližući mu lice, griskajući ruku — »ludujući u svojim igrama«, kako bi to Thornton nazivao, valjuškajući ga amo-tamo i dobacujući mu nježne kletve.

Kroz dva dana i noći Buck nije ostavljao logora, ne puštajući Thorntona iz vida. Išao je za njim na posao, promatrao ga kod jela, noću se navirkivao u njegove gunjeve, gledao ga cijelog jutra. Ali za dva dana doziv u šumi jekne zapovjednije, nego ikad prije. I Bucka opet obuze njegov pređašnji nemir, opet ga stade progoniti sjećanje na divljega brata, na nasmijanu zemlju s onu stranu riječnoga razvođa, na trčanje kroz široke šumovite predjele. I on opet krene na lutanja kroz šume, ali divljega brata nije bilo; i premda je osluškivao kroz duge budne noći, tužna pjesma nije se više nikad javila...

Od toga dana počeo je Buck spavati vani, katkad proboravivši cijele dane daleko izvan tabora. Jednom je zašao iza gore i spustio se u područje šumâ i rijeka. Tuda se klatario cijelu sedmicu, uzalud tražeći nove znakove divljega brata, putem ubijajući plijen za hranu, putujući dugim, lakim, neumornim kasom. Ronio je u rijeku hvatajući losose na mjestu, gdje se rijeka izlijevala u široko jezero

i blizu te rijeke ubio velikog surog medvjeda, koga su moskiti oslijepili, i koji je vjerojatno bio također u lovu za ribom, nemoćan i užasan, lutajući po šumi. Ali uza sve to bila je to teška borba, koja je napokon probudila posljednje latentne ostatke Buckove okrutnosti. A dva dana kasnije, kad se vratio k svojem plijenu i našao tamo oko desetak vučica, kako se svađaju za medvjeđu lešinu, rastepao ih je naokolo kao pljevu; a one, koje su pobjegle, ostavile su na mjestu borbe dvije, koje se neće više nikad boriti.

Žeđa za krvi obuzela je Bucka jače nego ikad prije. Postao je ubica, biće, koje grabi, koje živi od živih stvorenja, bez tuđe pomoći, sam svojom vlastitom snagom i smionošću, ostajući slavodobitno u neprijateljskoj okolini, gdje ostaju u životu samo jaki. Radi svega toga obuzeo ga je veliki ponos, koji je poput zaraze zahvatio cijelo njegovo fizičko biće. Očitovao se taj ponos u svim njegovim kretnjama, u igri svakog mišića, jasno govorio u njegovom ponašanju, čineći sjajno njegovo krzno još sjajnijim. Bez obzira na smeđu prugu na njušci i nad očima i bijele pjege, koja mu se spuštala niz prsa, skoro je sasvim naličio na gorostasnoga vuka, samo većeg, od najvećeg vučjeg soja. Od svoga oca bernardinca baštinio je stas i težinu, ali od svoje majke, ovčarske kuje, taj stas i težina poprimili su oblike. Njuška mu je bila dugačka vučja njuška, samo što je bila šira i veća od vučje; a glava mu, malo šira, bijaše vučja glava u velikom stepenu.

Znanje mu bijaše vučje znanje i divlje: inteligencija, inteligencija ovčarskih pasa i bernardinaca; i to sve, povrh iskustva, stečenoga u školi borbe, činilo ga strašnijim od sve ostale zvjeradi, koja su lovila divljač. Kao životinja, koja se hrani mesom, i to kraj pravilne diete, bio je on sad u punom svom cvatu, na vrhuncu svoga života, brekćući od snage i muževnosti. Kad bi ga Thornton pomilovao, pogladivši ga rukom preko leđa, za rukom bi se samo čulo

praskanje, jer svaka dlaka izbijala je kod kontakta svoj magnetizam. Svaki dio mozga i tijela, nervnih vlakanaca i staničevine bio je napet snagom; i između svih dijelova vladao je savršen sklad i ravnoteža. Na zvukove, slike i događaje, koji su tražili akciju, odgovarao je s munjevitom brzinom. Brzo, poput vučjaka, umio je skočiti iz obrane u navalu, umio skočiti dvaput tako brzo. Čim bi vidio jednu kretnju ili čuo zvuk, odgovorio bi brže nego što bi drugi pas trebao da se orijentira u samom gledanju ili slušanju. U isto doba je gledao, prosuđivao i odgovarao. U stvari, te tri akcije promatranja, razlučivanja i djelovanja bile su odijeljene; ali su intervali bili tako sitni među njima, da se činilo kao da se zbivaju istodobno. Mišići su mu bili nabijeni vitalnošću i zapadali u borbu poput čeličnih pera. Život je kucao kroza nj poput blistave rijeke, veselo i bučno, sve dok se nije činilo, da će slomiti sve prepone u izbitku ekstaze i velikodušno se preliti po svijetu.

* * *

— Nikad još nije bilo takvoga psa, — reče John Thornton jednoga dana, kad je promatrao s drugovima, kako Buck odlazi iz logora.

— Kad se on rodio, kalup se njegov razbio, — reče Pete.

— Boga mi, i ja tako mislim, — primijeti Hans.

Gledali su ga, kako odlazi, ali nisu zamijetili naglu i užasnu promjenu, koja se u njemu odigrala, čim je stupio u otajnost šume. Nije više koračao. Smjesta se pretvorio u divlje biće, tiho se libeći, poput mačke, poput mimoletne sjene, koja se javlja i nestaje među sjenama. Znao je, kako da izrabi svaki zaklon, da puza na trbuhu poput zmije, da skače i udara kao zmija. Umio je uzeti pticu iz gnijezda, ubiti zečića u snu, hvatati male životinje, dok su skakale s grane na granu.

Ni ribe u otvorenoj vodi nisu bile nikad dosta brze, da mu izmaknu; ni dabrovi, popravljajući svoja duplja, dovoljno oprezni. Ubijao je, da se prehrani, ne iz obijesti; volio je da jede ono, što je sam ubio... I tako se sva njegova djela pretvorila u neko vrebanje; za nj bijaše užitak privući se do vjeverica, pa ih onda zaplašene rastjerati i pustiti da cičeći u smrtnom strahu, pobjegnu na vrh drveća.

Kad se približio konac godine, pojavili se sobovi u velikim količinama, polagano se pomičući dolje, da dočekaju zimu u nižim i manje hladnim dolinama. Buck je već ubio jedno napola odraslo tele, ali je živo žudio za većom i snažnijom životinjom i jednoga je dana doista na razvođu udovoljio svojoj želji. Krdo od neko dvadeset sobova spustilo se ovamo iz područja rijekâ i prašuma, kojemu je predvodnik bio jedan veliki, stari sob. Bio je divlje naravi, a visok neko šest stopa, užasan protivnik, kakvoga si je Buck samo mogao poželjeti. Samo je tresao svojim velikim, na paomino lišće nalik rogovljem, sa četrnaest parožaka, širokim na vrhu oko sedam stopa. Male mu očice sijevale su žučljivim i zlobnim svijetlom, a kad je opazio Bucka, sav se zapjenio od jarosti.

Sa strane, baš iznad slabina stršio mu je pernati kraj jedne strelice, što je očito još pojačavalo njegovo bjesnilo. Poveden onim instinktom, koji je potjecao još iz drevnih lovačkih dana drevnoga života, Buck odluči najprije da starog soba odijeli od ostaloga stada. Nije to bila laka zadaća. Morao je lajati i skakati, ali izvan dohvata golemih rogova i strašnih udaraca kopita, koja bi mu jednim udarcem mogla istjerati život iz tijela. Ne mogavši okrenuti leđa čaporkastoj opasnosti i produžiti put, soba obuze paroksizam bjesnila. U takvim trenucima nasrnuo je na Bucka, koji je snažno uzmicao, dražeći ga u isto doba nemogućnošću bijega. Ali kad je već tako jednom odijelio starog soba od stada,

nekoliko je mlađih sobova napalo Bucka i omogućilo opet starom predvodniku, da se pridruži stadu.

Postoji jedna zasebna strpljivost u divljosti — tvrdokorna, neumorna, ustrajna kao i sam život — i s tom strpljivošću pauk nepomično sjedi cijele sate u svojoj mreži, zmija u svojem klupku, pantera u svojoj zasjedi: — ta se strpljivost naročito očituje kod životinja, kad love živu hranu: a ona je obuzela i Bucka, kad se prikrpio uz bok stada, zadržavajući mu kretanje, dražeći mlade sobove, mučeći ženke s mladima i nagoneći ranjenog predvodnika u ludilo nemoćnoga bijesa... Trajalo je to pola dana. Buck kao da se sam pomnožio, navaljujući sa svih strana, okružujući stado vihorom opasnosti, odvajajući svoju žrtvu od stada, čim bi mu se opet pridružila, ubijajući strpljivost u progonjenoj zvijerki, jer njezina je strpljivost uvijek slabija od strpljivosti progonitelja.

Kad se dan stao primicati kraju, a sunce zašlo za sjeverozapad (mrak se vratio, a noć postala duga šest sati), mladi sobovi ubrzaju korake. Zima, koja se primicala, gonila ih je u niže krajeve, a činilo se, da se nikad neće moći otresti neumornoga bića, koje ih je zadržavalo. Osim toga nije bio ugrožen život stada, niti mladih sobova. Tražio se život samo jednoga člana, a to bijaše za njih dalji interes od njihovih života, i na koncu konca bili su voljni da plate otkupninu.

Kad se spustio suton, stari sob zastao je spuštene glave, promatrajući svoje drugove — ženke, koje je poznavao, lanad, kojoj je bio otac, mlade sobove, kojima je vladao — kako su brzim korakom otkasali kroz sutonsko svijetlo. Nije mogao za njima, jer mu je pred nosom skakao neumoljivi čaporkasti užas, koji ga nije puštao. Težio je tri stotine funti povrh pola tone: živio je dugo, snažnim životom, punim borbe i okršaja, a na koncu našao se pred smrću od zubi životinje, kojoj glava nije njemu sezala ni do koljena.

Od toga časa Buck nije ni danju ni noću puštao svoje žrtve, ne dajući joj ni trena odmora i ne dopuštajući joj, da odgrize ni listić s drveta, ni jedan pup mlade breze i vrbe. Nije dao ranjenom sobu ni prilike, da utaži svoju žarku žeđu u sitnim potočićima, preko kojih su prelazili. Često bi se u očaju sob dao u divlji bijeg. Za to vrijeme Buck nije kušao da ga zadrži, već mu je lakim kasom trčao za petama, zadovoljan s načinom borbe, a legavši na zemlju, kad bi se sob zaustavio, bijesno ga napadajući, kad bi sob pokušao jesti ili piti.

Velika glava sve se na niže spuštala pod krošnjom rogovlja, a kas mu postajao sve slabiji. Znao bi tako zastati na dulje vrijeme, zabušivši njušku u zemlju i oborivši uši. I Buck bi tada nalazio više vremena, da se napije i da se odmori. U takvim momentima, dahćući s isplaženim crvenim jezikom i ustremivši oči u golemog soba, Bucku se činilo, kao da se sve obličje stvari mijenja. Morao je osjetiti novo gibanje u cijelom kraju. Kao što su dolazili sobovi, dolazile su i druge pojave života. Šuma i rijeka i zrak, kao da su drhtali od njihove nazočnosti. Ta spoznaja se u njemu javila ne preko vida, sluha ili njuha, već na neki drugi, suptilniji način. Ništa nije čuo, ništa vidio, a ipak je znao, da je sve postalo nekako drugojačije; da se poradi toga probudile i javile neobične stvari: i on odluči, da to sve istraži, čim svrši svoj posao.

Napokon, pod konac četvrtoga dana, oborio je golemoga soba. Cijeli jedan dan i noć proveo je kraj plijena, jedući i spavajući. Zatim, odmoren, osvježen i jak, on se okrene prema logoru i Johnu Thorntonu. Krenuo je otegnutim, lakim kasom i tako prolazio cijele sate, nijednom ne zašavši na stranputice, nego ravno udarajući prema domu kroz neobični kraj sa sigurnošću za pravac, pred kojim se mogao sakriti čovjek skupa sa svojom magnetskom iglom.

Dok je tako išao, sve je jače zamjećivao, da se nešto novo dogodilo u zemlji. Širio se tu život, koji bijaše sasvim drugačiji od života, koji je ondje vladao ljeti. Ta činjenica nije mu sada bila više očita na neki suptilni misteriozni način. O njoj su govorile ptice, vjeverice su o njoj ćeretale, i sam lahor o njoj je šaputao. Nekoliko je puta stao, da udahne svježi jutarnji zrak, čitajući poruku, koja ga je nagnala da poskoči dalje još s većom brzinom.

Spopala ga teška slutnja, da će se dogoditi neka nesreća, ako se već samo nije dogodila; i kad je prešao posljednju uzvisinu i spustio se u dolinu prema logoru, stao je napredovati s najvećim oprezom.

Tri milje dalje naišao je na svježi trag, radi kojega mu se dlaka počela kostrušiti. Vodio je ravno prema logoru i John Thorntonu. Buck pohrli, brzo i kriomice, napevši svaki nerv i pazeći na svaki pojedini od brojnih detalja, koji su mu već pripovijedali cijelu jednu zgodu — sve osim konca. Njuh mu je pružao raznoliki opis pogibije života, za kojim je išao. Zamijetio je vanrednu tišinu u šumi. Pernatoga svijeta bilo je već nestalo. Vjeverice se posakrivale. Vidio je samo jednu — vitku, sivu priliku, kako se stisla uz veliko suho deblo, tako da se činilo, kao da je jedan njegov dio: drvena izraslina na samom deblu.

Dok se Buck tako odlučivao u mraku kolebave sjene, njuška mu najednom udari na stranu, kao da ga je ščepala i povukla neka pozitivna snaga. On pođe za novim vonjem u guštaru i tu nađe Niga. Ležao je pobočke, mrtav, tamo kud se odvukao sam sa strelicom, koja mu je bila probila tijelo tako, da joj se vidio i šiljak i pernati kraj.

Neko stotinu yardi podalje Buck naiđe na jednoga od onih pasa, što ih je Thornton kupio u Dawsonu. Taj se pas previjao u smrtnim trzajima, baš na samoj stazi, i Buck, obišavši ga, krene odmah

dalje. Od logora dolazio je slabi šum mnogih glasova, dižući se i spuštajući kao u nekom pjevu. Puzajući potrbuške do ruba proplanka, naiđe tamo na Hansa, koji je ležao nice, sav posut strelicama kao jež.

U isti mah Buck zirne onamo, gdje je stojala koliba od granja i ugleda prizor, od kojega mu se naježila dlaka na vratu i leđima. I obuze ga val svemoćnoga gnjeva. Nije znao, da je zarežao, ali je zarežao s užasnom okrutnošću. Posljednji put u svom životu dopustio je strasti, da mu zasjeni razbor i znanje, i to samo iz svoje velike ljubavi prema John Thorntonu. Bio je izgubio glavu.

Yeehats-Indijanci plesali su oko razvalina kolibe, kad su najednom začuli užasan lavež i ugledali, kako se na njih srušila životinja, kakvu nisu dosad još nikad vidjeli. Bio je to Buck, živi orkan bjesnila, koji se sam srušio na njih, obuzet mahnitošću razaranja. Skočio je na najbližega čovjeka (bio je to poglavica Yeehats-Indijanaca) i zadr'o mu u gušu, dok mu nije iz kucavica liznula bujica krvi. Nije zastao da ga mori, već je odmah skočio dalje, na drugog čovjeka, i razderao mu vrat. Nisu mu se mogli oduprijeti. Navalio je u samu njihovu sredinu, grizući, derući, uništavajući užasno i vječno pokretan, tako da su ga promašile sve strelice, odapete na njega. Njegove kretnje bijahu doista tako munjevite, a Indijanci bijahu tako zbijeni u tijesnu hrpu, da su strijeljali strelicama jedan po drugome; a jedan mladi ratnik, bacivši koplje na Bucka, probi njime grudi drugoga ratnika s tolikom snagom, da mu je šiljak probio čak i leđa. I tada obuze Yeehatse paničan strah i oni, zaprepašteni, nagnu bježati u šumu proglašujući na bijegu došašće Zloga Duha.

I doista, Buck bijaše utjelovljeni đavao, bjesneći im za petama i obarajući ih poput divljači na samom bijegu kroz šume. Bio je to koban dan za Yeehatse. Rastepli se na daleko po cijelom kraju i tek

nedjelju dana kasnije preživjeli su se skupili u jednoj nižoj dolini, brojeći svoje gubitke. Međutim se Buck, kad mu je dodijalo proganjanje, vratio k napuštenom logoru. Našao je Pete-a na mjestu, gdje je bio ubijen još onako među gunjevima u prvom trenu iznenađenja. Očajna Thorntonova borba bijaše svježe ispisana na zemlji i Buck je, njušeći, upoznao sve njezine potankosti, sve do ruba dubokog jezerca. Tu je na rubu s glavom i nogama u vodi ležao Skeet, vjeran do groba. Samo jezerce, muljavo i prljavo od ispiranja zlatonosne zemlje, krilo je ono, što je počivalo u njemu, a to je bio — John Thornton. Buck je slijedio, onjuškujući, njegov trag sve do vode, iz koje trag nije više dalje vodio.

Cijeli dan je Buck vrludao oko jezera ili nemirno švrljao po logoru. Poznavao je Smrt kao prestanak kretanja, kao nestanak života iz živih, i zato je znao, da je John Thornton mrtav. Ostavljalo je to u njemu veliku prazninu, nešto slično gladi, ali prazninu, koja je neprestano boljela i koju hrana nije mogla ispuniti. Kad bi zastao promatrajući lešine Yeehatsâ, zaboravio bi tu bol; i u te trenutke osjećao bi u sebi golem ponos — ponos veći, nego što ga je ikad dotle osjetio. Ubio je čovjeka, najplemenitiju zvijerku, ubio ga usprkos zakonima kijače i kandžije. Radoznalo je onjuškavao lešine. Umrli su tako lako. Teže je bilo ubiti jednoga vučjaka nego njih. Uopće bi za svima zaostajali, kad ne bi imali strelice, koplja i kijače. I zato ih se ubuduće neće više bojati, osim onih, koji budu imali u rukama strijele, koplja i kijače.

Spustila se noć, a pun se mjesec bio ispeo na nebo visoko iznad drveća osvjetljujući zemlju, dok se nije sva kupala u avetinskom danu! . . . I s dolaskom noći, vrludajući i tugujući kraj jezera, Buck najednom zamijeti, da se budi nov život u šumi, drugačiji od onoga, što su ga izazvali Yeehatsi. On stane, osluškujući i njuškajući. Iz daleka je dopr'o slab, oštar krič, popraćen zborom sličnih oštrih kričeva. I kako je vrijeme prolazilo, poklići su postajali sve glasniji i tjesniji. I opet ih je Buck prepoznao kao nešto, što je čuo u drugom svijetu, koji je drijemao u njegovom sjećanju. On pođe do središta proplanka i stane slušati. Bijaše to doziv, mnogozvuki doziv, koji se orio zamamnije i zapovjednije, nego ikad prije. I kao nikad prije, bio je Buck spreman, da ga posluša. John Thornton bijaše mrtav. Posljednja veza bila je prekinuta. Čovjek i njegovi zahtjevi nisu ga više vezali.

Loveći živu hranu, upravo kao i Yeehatsi, slijedeći sobove na njihovom putu, vučji se čopor napokon spustio iz područja šumâ i rijeka u Buckovu dolinu. Na proplanak, obasjan mjesečinom, izlili se oni poput srebrene bujice; a u sredini proplanka stajao je Buck, nepomičan poput kipa, čekajući njihov dolazak. Oni se predadoše: — kako je stajao golem i nepomičan prošlo je nekoliko trenutaka stanke, dok se najsmioniji osokolio nasrnuvši ravno na njega. Ali ga Buck poput munje suzbi, slomivši mu kičmu. I opet stane nepomičan, kao i prije, dok se poraženi vuk iza njega trzao u agoniji. Druga tri pokušaja isto: ali jedan za drugim odglavinjaju natrag, dok im je krv curkom curila iz razderanih vratova i leđa . . .

Ali je to bilo razlogom da cijeli čopor nasrne, izmiješano, u gomili, zbunjen žudnjom, da obori plijen. No Buckova divotna hitrost i gibljivost vanredno su mu poslužile. Okrećući se na stražnjim nogama, nasrćući i grizući, bio je u isti tren svagdje, tvoreći frontu, koja je očito bila neprobojna; tako je brzo kružio i branio se na sve strane. Ali da ih spriječi, da ga napanu odostrag, bio je prisiljen, da uzmiče, sve duž jezerca u korito potoka, dok nije stao pred visokom, kamenitom obalom. Postepeno se povlačio do jednoga pravog kuta u obali, koji su ljudi iskopali za vrijeme rudarenja i došavši do tog ugla, koji ga je štitio sa tri strane,

otvarajući pred njim samo jednu frontu, pređe on u napadaj.

I tako je spretno izveo sve to, da su za pola sata vuci stali suzbijeni. Svima su visjeli isplaženi jezici, a bijeli sjekutići sablasno se ljeskali na mjesečini. Nekoji su ležali, pridignute glave i naćulenih ušiju; drugi su stajali, promatrajući njega; treći su pak pili vodu iz jezerca. Jedan vuk, dugačak i suhonjav, oprezno mu se stane približavati na prijateljski način, i Buck prepozna u njemu divljeg brata, s kojim je zajedno trčao cijelu jednu noć i dan. Tiho je ječao, a kad je i Buck zaječao, njuške im se dotakoše . . .

Zatim istupi stari jedan vuk, glomazan i pun ožiljaka od rana. Buck naceri svoju njušku kao da će zarežati, ali se iza toga samo s njim onjuši. Nato stari vuk sjedne, digne njušku prema mjesečini i udari u otegnuto vučje zavijanje. I ostali su sjeli i stali zavijati. I sada je Buck prepoznao doziv u njegovim nesumnjivim zvucima, pa i on sjedne i pridruži se pjesmi. A kad se to svršilo, izađe on iz svoga kuta, a čopor ga okruži, njuškajući ga napola na prijateljski, napola na divlji način. A vođe nato kliknu krič čopora i nagnu trčati u šumu. Vuci pojure za njima, odzivajući se u zboru. I Buck potrči s njima, pored svoga divljeg brata, također kličući u trku.

* * *

I tu bi se mogla svršiti Buckova povijest. No nije prošlo mnogo godina, kad Yeehats-Indijanci zamijetiše jednu promjenu u rasi šumskih vukova; opazili su naime nekoje vučje primjerke sa smeđim pjegama na glavi i njušci, i s prugom bijele dlake niz grudi. Ali što je mnogo značajnije, Yeehatsi pripovijedaju o jednom Aventiskom Psu, koji vodi cijeli čopor. Oni se boje toga Avetinskog Psa, jer mu je znanje mnogo veće od njihovoga, i

jer krade po njihovim logorima za ciče zime, plačka im zalihe hrane, ubija pse, napada i njihove najsmionije lovce.

Ali priča se pomalo stala razvijati i na gore. Bilo je lovaca, koji se više nisu vratili u svoje logore, a bilo je i takvih, koje su njihovi suplemenici našli s užasno rasporenim vratovima i s vučjim tragovima u snijegu oko njih, većima nego što su obični vučji tragovi. I svaki put, kad Yeehatsi progone sobove, ima jedna dolina, u koju nikad ne zalaze. Žene je obuzimala tuga, kad se kraj logorskih ognjišta povela riječ o tome, kako je Zao Duh odabrao baš tu dolinu za svoje boravište.

Ipak ljeti u tu dolinu zalazi jedan posjetilac, za kojega Yeehatsi ne znaju. To je golemi vuk, divne dlake, neobično sličan drugim vucima, ali ipak od njih drugačiji. On sam izlazi iz bujne šume i spušta se na proplanak, gdje neko vrijeme sjedi kao da razmišlja, dok najednom otegnuto i tužno ne zalaje prije nego što ode . . .

Ali nije uvijek sam. Kad dođu duge zimske noći i vuci se stanu spuštati za plijenom u niže doline, može se vidjeti taj golemi vuk, kako juri na čelu čopora kroz blijedu mjesečinu ili palucanje polarnoga svijetla, skačući golemim skokom pred svojim drugovima, napinjući svoj veliki vrat i pjevajući pjesmu mlađega svijeta: — pjesmu čopora.

Preveo *Josip Horvath.*

GDJE JE ŠTO

Strana:

NAJNOVIJA IZDANJA „Zabavne Biblioteke“

Izbor najboljih pripovijedaka svjetske književnosti.

476. **»Hodočašće ljubavi«.** Roman dvoje ljudi od Upton Sinclaira, najvećeg socijalističkog pripovjedača amerikanskog. U ovom djelu opisuje autor kalvariju svoga književničkoga života. U ličnosti mladoga Thyrsisa ocrtao je sebe ili njemu barem pripisao glavne ideje, koje samoga autora vode u životu. Thyrsis poznaje samo »religiju razvijanja«, pa je spreman da sebe žrtvuje za budućnost i za ono, što bi ljudi imali biti. Po njegovom shvaćanju život nije nikakova šala, ni ikakav blagdan i on nije ni licemjerstvo, ni varanje samoga sebe. U životu okrutni neprijatelji stavljaju bezbrižnima zamke: u tom životu provaljuju slijepe i nesmiljene sile, koje ne obuzdava ni Bog, ni ljudi. I te slijepe i nesmiljene sile Sinclair iznosi u svoj njihovoj snazi i drastičnosti, prikazujući život mladoga književnika, koji sa svojom ženom Corydonom mora živjeti u šumama, jer okrutni gospodari amerikanskoga žurnalizma ne primaju njegove romane, koji ne ugađaju širokoj masi. I brak Thyrsisov umalo da se nije razriješio zbog bijede i neimaštine. Istinsko hodočašće ili križni put ljubavi! Vrlo ozbiljna knjiga, koja navodi na duboke misli. — Din. 32.—. Uvezano Din. 42.—.

477. **»Brodovi prolaze«.** Ruski poratni roman od Vl. G. Lidina. Djelo, koje se svojom tehnikom i neobično širokim zahvatom znatno razlikuje od svih dosad nam poznatih romana svjetske književnosti. Kao da je cijela pripovijest složena od desetak različitih novela, koje se vežu samo osnovnom autorovom idejom. I ono, što se nalazi na dnu mora, u nedosežnim dubinama zemaljske kruglje, u berlinskom laboratoriju, na neistraženom otoku Sjevernog ledenog mora, na moskovskom hipodromu i u noćnom kabinetu petrogradske kurtizane — sve to stoji u nekoj čarobnoj vezi, koja pomiče život, preporađa ga i nagovještava novo čovječanstvo, koje će biti sretnije od dosadašnjega. I kad pronevjeritelj Glotov skače u bujicu petrogradske Mojke, a spasava ga jedna konservatoriskinja u poderanim cipelama, ima to da označi samo jednu etapu u »prolaženju brodova«, koji dolaze jedan za drugim, izmjenjujući među sobom ognjene signale . . . Što jedna generacija napravi dobra ili zla, sve će se to odraziti na budućim pokoljenjima, koja moraju biti i savršenija i sretnija od današnjega. I sva je knjiga prelivena divnom lirikom i ljubavlju za čovjeka bez truna pesimizma, koji je inače tako svojstven nekim ruskim pripovjedačima starijeg datuma. I opet jedan sovjetski pisac, koji ničim ne odaje atmosferu današnjeg ruskog rušilačkog režima. Din. 22.—. Uvezano Din. 32.—.

478. **»Kolja Mikulka«.** Dječja pripovijest iz velikoga rata od češkoga pjesnika i akademika Rudolfa Medeka. U djelu su ispripovijedani ratni doživljaji ruskoga dječaka Kolje (Nikole), koji se u bojnom komešanju pridružio češkim legionarima i od njih dobio češko narodno ime »Mikulka«. Svojim svježim, sažetim načinom pričanja evocira Medek u toj knjizi žive i plastične slike, obojene jarkim bojama slikara. S umjetničkom snagom umije on da odvoji ono, što je bitno i karakteristično, stvarajući od maloga Kolje »junaka«, koji je sticajem prilika jedne noći »zarobio« šest čeških vojnika (koji su prebjegli s austrijske na rusku stranu, da se predadu) — i zadobio visoko odlikovanje sv. Jurja . . . Sve je to ispričano nježno, s puno poezije i bez krvi, kako i doliči jednoj knjizi, koja je namijenjena češkoj i uopće svoj slavenskoj omladini. Djelo je ukrašeno sa 34 slike. Din 20.—. Uvezano Din. 30.—.

479. **»Narodna duša«.** Dvanaest satira i humoreska od Ante Kovačevića, o kojima se domaća kritika izjavila, da svojom ljepotom i zanimljivošću ni najmanje ne zaostaju za savršenošću stranih djela. Ova je knjiga, vele, za nas vrednija od stotine stranih, jer je naša i jer je dobra i uspjela. U njoj su opisani naši ljudi, naše mane i aljkavosti, bazar naših sitnarija i sitnih tragedija i komedija. Naš je Kovačevićev smijeh, naš i slavenski, kakav je i smijeh velikog ruskog pripovjedača Antona Čehova; nije ni trpak ni ciničan, nego pun suza, boli i samilosti. On nigdje ne vidi smiješne ljude, nego samo nemilosrdni život, koji se s ljudima obijesno igra, uvlačeći se u njihove snove, igre i nade, da ih pobrka i razbaci, učinivši ih komičnima. Mnoge su stvari u toj knjizi napisane sa toliko esprita, kako se u nas rijetko piše. Jezik je pripovjedačev jedar, lapidaran, fluidan i elastičan, da ga je milota čitati. (Đuro Vilović). Din. 20.—. Uvezano Din. 30.—.